

Fredagen den 22 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 Mars och protokollsutdrag för den 20 i denna månad.

§ 2.

Från Herr L. J. Hierta hade inlemnats följande läkarebetyg:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare Herr L. J. Hierta är af sjukdom fortfarande hindrad att deltaga i Kammarens öfverläggningar, intygar.

Stockholm den 22 Mars 1872.

Adolf Kjellberg.

Med. Dr.

§ 3.

Vid föredragning af Bevillnings-Utskottets memorial N:o 6, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes stridiga beslut i fråga om det belopp, hvarmed personliga skyddsafgiften skall utgå, blef den föreslagna voteringspropositionen godkänd.

§ 4.

Föredrogos, men blefvo för andra gången bordlagda:

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 7,

Lag-Utskottets memorial N:o 18, och

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 10 (i samlingen N:o 25);

§ 5.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 38, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel.

De i punkterna 1—5 föreslagna voteringspropositioner godkändes; och lades sjetten punkten till handlingarne.

§ 6.

Förekom till afgörande Lag-Utskottets utlåtande N:o 14, i anledning af väckta motioner om ändringar i Kongl. Förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad, om kyrkostämman samt kyrko- och skolråd och om landsting.

Punkten 1.

Herr Engman anförde: Jag tager mig friheten hemställa, att jemväl andra punkten i Utskottets utlåtande måtte få nu föredragas, emedan jag anser, att första och andra punkterna stå med hvarandra i ett så nära sammanhang, att de böra på en gång behandlas.

Kammaren biföll Herr Engmans anhållan, och sedan, i enlighet dermed, äfven *punkten 2* blifvit föredragen, uppstod öfverläggning, hvarunder yttrade:

Herr Gumælius: Nu föreligger till Kammarens bedömande Lag-Utskottets betänkande uti ett ämne, som förut vid denna riksdag ett par gånger sysselsatt Kammarerna, nemligen då fråga här varit att för behandling af vissa lagfrågor tillsätta ett Särskildt Utskott, hvarom förslag väcktes af just en ledamot från detta samma Lag-Utskott. Jag har någon personlig anledning att i minnet återföra något, som i Kammarerna försiggick den 31 Januari och den 3 Februari detta år. Vid båda dessa tillfällen stred Lag-Utskottets främste man så att säga för hus och härd, för bibehållande åt Lag-Utskottet af rättigheten att fortfarande få *behandla* dessa kommunala ärenden, hvarom fråga nu är, och således mot tillsättande af ett Särskildt Utskott. Bland de motiv, hvilka han till stöd för sin åsigt då anförde, förekommo sådana ord, som att han "med bibehållande af sitt lugn icke kunde undgå att motsätta sig bildandet af ett Särskildt Utskott;" att han ansåg sig böra spörja, om Särskilda Utskott "någonsin hafva bidragit till en lycklig lösning af de frågor", hvilkas utredande till dem öfverlemnats, och var det hans uppfattning, att de i stället städse sönderrifvit dit hänvisade frågor; att han "befarade", att det Särskilda Utskottet, hvarom fråga då var, äfven skulle blifva likt sina föregångare; och "att resultatet således skulle blifva i det närmaste lika med noll." Jag har citerat dessa hans uttryck utur det af honom godkända protokollet för den 31 Januari. Den 3 Februari förklarade han ytterligare, att Lag-Utskottet ingalunda gjort sig skyldigt till någon afvög-

het emot en reform i fråga om den kommunala rösträtten, utan "tvärtom gjort *allt hvad i dess förmåga stått* i afseende å reformer i den kommunala lagstiftningen;" och han använde i slutet af sitt anförande följande ord: "jag tror ock att förändringar i kommunallagarne äro af nöden och jag vill söka genomdrifva sådana. Jag har hittills förnyade gånger arbetat i denna riktning." — Jag behöfver icke för dem, som hörde dessa hans ord, erinra derom att, om än uttrycken äro i protokollet rätt uppfattade, protokollsföranden deremot icke kunnat återgifva den kraft, den liflighet och den eld, med hvilken dessa ord framfördes, och som äfven föranledde den talare, som vid tillfället näst efter den ärade ordföranden i Lag-Utskottet erhöll ordet, att yttra, det den ärade talaren näst förut syntes vara "i något upprörd sinnesstämning," hvarjemte samme följande talare förklarade, att han ej vore så alldeles öfvertygad om den ärade utskotts-ordförandens ifriga intresse för reformer i kommunallagstiftningen, och att detta intresse för mången var en nyhet.

Ordföranden i Lag-Utskottet behagade vid nämnda tillfälle rikta några ord emot den erinran, jag då tog mig friheten att göra, nemligen att Lag-Utskottet i afseende å kommunala frågor behandling städse visat dels en hög grad af "urskiljningsförmåga," i den bemärkelse detta ord då under diskussionen hade, dels ock en märklig förmåga att förorda afslag. Han genmälde då, att Lag-Utskottet vid några tillfällen förordat förändringar uti kommunallagarne och speciellt i fråga om den kommunala rösträtten i städerna, rörande hvilken rösträtt, på Lag-Utskottets derom gjorda förslag, en förändring och utvidgning blifvit under vårt nya representationsskick genomdrifven och af Kongl. Maj:t antagen. När vi komma till behandlingen af fjerdre punkten i detta betänkande, dit frågor om den kommunala rösträtten i städerna hör, torde jag få visa att den af bemälde Herr Ordförande i Lag-Utskottet omtalade förändring i nämnda rösträtt varit af temligen ringa vikt.

Hvad man emellertid nu kan vara berättigad att fråga, det är, om efter hvad som sålunda föregått, och sedan Lag-Utskottet lyckats att få behålla behandlingen af motionerna i fråga om ändringar i kommunallagstiftningen, om, säger jag, det resultat, som nu föreligger i detta Lag-Utskottets utlåtande N:o 14, i någon synnerligen hög grad motsvarar de förväntningar, de löften, som Lag-Utskottets ärade ordförande lät oss förnimma, då det såg mörkt ut för Lag-Utskottet att få behålla dessa motioner.

Hvad nu särskildt beträffar de föredragna båda punkterna, så tillkommer det egentligen icke mig att derom yttra mig. De röra nemligen förhållanden inom landtkommuner, om hvilka förhållanden de personer, som äro såsom representeranter valde från dylika kommuner, i främsta rummet böra yttra sin mening och sina önsknningar, men då, såsom jag redan nämnt, jag haft särskild anledning att redan vid denna nu föredragna första punkt i betänkandet taga till ordet, må det tillåtas mig begagna det jemväl till att, såsom en utanför stående, uttala mig om dessa frågor och om Utskottets öfver dem afgifna utlåtande.

Om jag då läser i betänkandet, så finner jag först och främst behandlad frågan om införande af lika rösträtt vid val till kommunala befattningar å landet. Förslagen härom hafva hos Utskottet väckt åtskil-

liga betänkligheter, och såsom "hufvudsakligt skäl," mot reformen anföres att "en sådan förändring skulle medföra en betänklig rubbning i grundvalen för den nya representationsordningen." Detta skäl är en gammal küpphäst, som, enligt hvad Herrarne torde känna, alltid på ett eller annat sätt kommer fram, då fråga är om ändringar i den kommunala rösträtten. Då Utskottet säger, att "lika rösträtt vid val till kommunala befattningar å landet" skulle medföra rubbning i grundvalen för vår vårt representationsskick, så gjorde jag mig den frågan, om Utskottet kunde hafva tänkt sig landstingsmannauppdraget såsom en bland de kommunala befattningarna på landet, i hvilket fall detta uppdrag utan tvifvel vore att sätta i främsta rummet; men jag fick se på fjerde sidan af betänkancket, att Utskottet såsom de "viktigaste kommunala uppdrag" anser och uppräknar: "kommunalfullmäktigskap, ordförande- och ledamotskap i kommunalnämnd, fattigvårdsstyrelse, sundhetsnämnd o. s. v." Att Utskottet vinnlagt sig om fullständigt uppräknande ofvanifrån och ett stycke nedåt af dessa uppdrag, synes framgå deraf, att Utskottet främst omtalat kommunalfullmäktige, ehuru sådane icke lära förekomma inom många landtkommuner och således torde kunna, på det hela taget, lemnas utom räkningen. Hvad åter vidkommer ordförande- och ledamotskap i kommunalnämnd, fattigvårdsstyrelse, sundhetsnämnd o. s. v., så vet jag verkligen icke, hvad valsättet för dessa befattningar har att göra med grunderna för bildandet af Första Kammaren, men förmodligen får man här höra detta från Utskottets sida närmare utvecklas. Om Lag-Utskottet möjligen under uttrycket "o. s. v." inbegripit landstingsmannaval, hvilket jag dock icke gerna kan tro, så hade det likväl varit möjligt för Utskottet, om det verkligen varit genomträngdt af samma varma nit för frågans lyckliga lösning, som dess ordförande genom sina uttalanden lagt i dagen, att på samma gång tillstyrka de i ämnet väckta motionerna och i sammanhang dermed på lämpligt ställe i förordningen föreslå undantagsstadganden i afseende på sättet för väljande af landstingsmän. Härvid ber jag få erinra, att landstingsmän väljas i de mindre landtkommunerna genom elektorer, och jag tviflar på att i allmänhet vid dessa elektorsval några valängder komma fram, utan lär väl mestadels elektorsvalet ske efter hufvudtal, men i de större kommunerna, der berörda val ske direkte, der behöfvas äfven vallängder, och om nu Utskottet, i sammanhang med de rent kommunala valens frigörande från penningrösttvånget, hade föreslagit, att landstingsmannaval städse skola förrättas efter röstlängd, då hade Utskottet sålunda förstärkt Första Kammarens omtalade grund.

Det andra skälet, som Utskottet till stöd för sin i första punkten gjorda hemställan anført, är den gamla satsen, att "rättigheter och skyldigheter" böra inom kommunerna motsvara hvarandra. Denna sats har många gånger blifvit framförd och lika många gånger bemött, och sednast har den blifvit vederlagd af en ibland reservanterne emot Utskottets förslag, nemligen Herr Mankell. Han erinrar om att rättskänslan bjuder, det alla som till kommunen skatta lika stor qvot af sin inkomst, blifva likställda i afseende på kommunala rättigheter. Jag vill dervid tillägga, att, utom denna qvot utgå äfven en del personliga utgifter, som i många kommuner äro ganska betydliga och vida öfverstiga de der "40 öre," eller den "halfva dagsverkskostnad", hvarom man här under föregående sam-

manträden så mycket talat, och slutligen tillkomma äfven de smygande eller indirekta skatterna såsom tullar å förnödenhetsvaror, hvadan det ingalunda är mot den mindre bemedlade, som man har skäl rikta denna fras om "rättigheter och skyldigheter".

Längre fram kommer Utskottet till den slutsats att det vore hårdt, om i sådana kommuner, der kommunens beslutanderätt utöfvades af valda fullmäktige, förmögenhetens inflytande på dessas väljande helt och hållet tillintetgjordes. Detta skäl får någon vigt, om man är i tillfälle att uppgifva något antal landtkommuner, der kommunalfullmäktige finnas.

Till sist kommer Utskottet, i fråga om den föreslagna lika rösträtten vid val till kommunala befattningar på landet, med den anmärkning, att "för kommuner å landet skulle i ifrågavarande hänseende tillämpas en helt annan princip, än för stadskommunerna, oaktadt de sednare ej lära förete några egendomliga förhållanden af beskaffenhet att motivera en sådan åtskilnad". Jo! mine Herrar, nog finnas olika förhållanden i staden och på landet, och att detta erkännes äfven af Lag-Utskottet framgår af hvad Utskottet i en följande punkt i det nu föreliggande betänkandet föreslagit. För öfrigt förtjenar äfven detta sista skäl — detta försök att i kommunala rösträttsfrågor slå till landet med staden för att i stället, vid fråga om billiga reformer för städerna, slå till dessa med landsbygden — att kallas en käpphäst, hvilken, på samma sätt som de af Utskottet förut framförda, nemligen rubbningen i grunderna för Första Kammaren och de der ömsesidiga rättigheterna och skyldigheterna, förtjenar att såsom temligen utnött ställas undan. Utskottet borde hafva behandlat hvar sak för sig, icke sammanblandat stads- och landtförhållanden, och vinnlagt sig att finna några icke redan vederlagda skäl att dermed bemanfla sitt bleklagda nej å yrkandena om lika rösträtt vid kommunala val å landet.

Sedan öfvergår Utskottet till behandling af ett par andra motioner, angående *begränsning* af den kommunala rösträtten på landet, och i denna del har Utskottet framlagt följande förslag: "Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal. Dock må ej för annat än jordbruksfastighet af någon röstas för mer än en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden". När jag först hörde talas om att Utskottet ämnade framlägga detta besynnerliga förslag, så får jag uppriktigt säga att jag ej trodde det derom utspridda rykte vara sannt, men sedan jag nu, efter det betänkandet blifvit tryckt och utdeladt, fått läsa samma förslag, så måste jag fråga mig: är detta framlagdt för att splittra, eller kan man verkligen hafva för afsigt att dermed vinna något? Att meningen skulle hafva varit att splittra, det kunde jag icke tro, ehuru — jag medgifver det — Lag-Utskottet, sammansatt som det nu är, icke kan antagas vara benäget att lyssna till billighet och rättvisa i de fall, hvarom här är fråga. Utskottet har emellertid i förslagen under punkterna 1 och 4 tillräckligt tydligt visat, att det icke fruktar att säga ut sin mening, och jag sluter deraf, att, om Utskottet äfven i denna punkt önskat säga nej, det icke skulle hafva tvekat att säga det rent ut. Då så emellertid icke skett, och då det icke får antagas, att Utskottet haft för afsigt att blott på omväg rifva sönder saken, måste Utskottet verkligen hafva med sitt förslag åsyftat att vinna något. Detta "något" skulle väl då vara Första Kammarens bifall, enär de fleste af den Kammarens

ledamöter äro personer, hvilka, såsom jorddrott, äro förherrskande inom den landtkommun de tillhöra, om hvilken maktställning man vet många af dem vara ömtåliga, och derföre skulle jordbruksfastighet vara från den föreslagna begränsningen af rösträtten undantagen. Detta skulle emellertid leda derhän, att en sådan jorddrott, som nu icke är enväldig inom sin kommun, enär han, vid tänkbara försök att genomdrifva något till förmån för sitt eget personliga intresse, kan hafva emot sig personer, hvilka för kapital eller arbete, för bruk eller fabrik, hafva lika många röster, kunde få mera makt att göra sin vilja gällande, derigenom att den rösträtt, som på grund af andra beskattningsföremål, än jordfastighet, förut utöfvats, skulle inskränkas. Om det nu verkligen varit Utskottets mening att hos Första Kammaren vinna något genom sitt förslag i denna punkt, så har Utskottet fått svar derpå, då Första Kammaren vid förslaget bedömande voterat emellan återremiss och afslag, och jag hoppas att i denna Kammare ingen utom Utskottets medlemmar skall försvara förslaget sådant det är. Jag bör tillägga, att från den sida, som i Första Kammaren påyrkade återremiss, anfördes uttryckligen till stöd för detta yrkande, att det till jordbruksfastighetens fördel gjorda undantaget vore obilligt.

Såsom förnämsta skälet till sitt besynnerliga förslag har Utskottet anført, att olägenheterna af den nuvarande rösträtten inom landtkommuner "äro desto eftertänligare som löntagaren, likasom kapitalisten, med sina kapital kan afflytta från orten, fabriks- eller sågverksrörelsen nedläggas o. s. v., då deremot jordegaren är med vida starkare band fästad vid kommunen, hvars intressen i samma mån måste vara förknippade med hans egna." Detta är till en viss grad sannt, men man skulle kunna deremot erinra, att en arrendator af en jordfastighet icke alltid är med starkare band fästad vid den kommun, der han för tillfället bor, än t. ex. en fabriks- eller sågverksegare, som der nedlagt sin förmögenhet, och för öfrigt skulle väl desse löntagare och industriidkare, som bebo en köping eller en landsbygd, hafva rätt att få anse sina debetsedlar lika mycket talande som andras debetsedlar å lika belopp, när det gäller t. ex. att besluta om att på alla skattskyldiges bekostnad anlägga eller icke anlägga en väg, en järnväg eller dylikt, som utan tvifvel måste anses vara af större eller åtminstone lika stor vikt för dem, hvilka äro fast bosatte inom kommunen, som för dem hvilka bo der tillfälligtvis, och möjligen derifrån flytta, innan ens den väg blir färdig, till hvilken de genom röstöfvervigt tvungits att skatta.

Längre fram heter det: "Af dessa skäl anser Utskottet en begränsning af den kommunala rösträtten på landet, *med undantag af den för jordbruksfastighet vara af rättvisa och billighet påkallad.*" Jag läser upp dessa ord ur utlåtandet utan att plocka sönder dem, hvilket torde vara öfverflödigt. De tala för sig själfva.

Jag ämnar icke framställa något yrkande rörande de punkter i betänkandet, om hvilka här är fråga. Jag upprepar, att det icke tillkommer en stadsbo att göra något yrkande i afseende på hvad som är lämpligt eller olämpligt i fråga om den kommunala rösträtten på landet, men såsom representant lär jag dock hafva öppen talan i denna fråga, vid hvars lyckliga lösning jag fäster stor vikt. Så mycket må jag dock säga,

att det icke skulle förvåna mig, om ett utlåtande, sådant som detta, skulle föranleda Andra Kamnaren att besluta dess återremitterande till Utskottet, hvilket väl kunde hafva anledning att ännu en gång taga i öfvervägande lämpligheten af såväl de anförda motiven som det slut, hvar-till Utskottet kommit.

Grefve Sparre: Till en början ber jag att få försäkra Kamnaren, att det tal, som nu blifvit hållet, och hvilket, till åtminstone hälften af sin längd, varit riktadt emot mig, icke skall föranleda mig att svara i samma anda. Jag är en alltför obetydlig person för att Kamnaren bör mer, än hittills skett, upptagas med ordande om min personlighet. Hvad jag sade vid behandlingen af frågan om tillsättandet af ett Särskildt Utskott, det står jag vid, men om något ytterligare skäl behöfde tilläggas för min då uttalade åsigt, så är det just hvad den siste talaren yttrade. Jag sade nemligen, att i denna fråga, så grannlaga som den är, vore det af yttersta vikt, att behandlingen finge ske utan agitation, lugnt och stilla af det Utskott, till hvilket frågan hörde, och att således ärendets handläggning icke borde öfverlemnas åt ett särskildt tillsatt Utskott, sammansatt af personer från de begge Kamrarna med helt olika uppfattning och syften; och jag påstår att ett starkare bevis på den hetsighet, hvarmed denna fråga af dess förfäktare bedrifves, ej kan förebringas än den siste talarens yttrande. Tron I väl, mine herrar! att en reform, som skall genomföras icke allenast här, utan äfven i Medkammaren, inom hvilken — vi känna det ganska väl — råder en opinion alldeles motsatt mot vår, tron I väl, säger jag, att en sådan reform kan genomföras på sådant sätt, att man börjar tala om "gamla küpphästar", om "motiv, lika många gånger vederlagda som anförda", om "orimlighet" m. m.? Tron I att det kan leda till en lycklig utgång, då vi måste arbeta i samråd med denna Förste Kammare, att vi kasta den i ansigtet sådana ord som jag nyss nämnde? Tron I väl, att den i betänkandet uttalade mening, att de i ämnet väckta motionerna anses hafva inflytande på landstingens sammansättning, och således äfven på riksdagsmannavalen, denna sats som gäller såsom ett axiom i Första Kamnaren, derstädes är fullt vederlagd eller utnött? Då det tillkommer Lag-Utskottet att i hvarje fråga afgifva utlåtande, med afseende på icke blott åsigterna inom denna Kamnare, utan äfven på opinionen inom Första Kamnaren, så torde motionären förlåta, om Lag-Utskottet i sitt föreliggande utlåtande måst använda uttryck, som tillfredsställa majoriteten. Det beror nemligen icke på denna Kammare enskildt att bestämma ett beslut, utan Medkammaren har dervid lika makt. Utskottet är tillsatt af två lika mäktiga potentater, och måste således gå förmedlande till väga och icke kasta fram ord, som blott reta eller sära, men aldrig bidraga till någon frågas lyckliga lösning. Det var äfven detta jag afsåg med mitt yttrande, i fråga om tillsättande af det Särskilda Utskottet. Jag vågar påstå, att inom Lag-Utskottet har frågan behandlats med lugn och samvetsgrannhet, och med det ifrigaste bemödande att nöjaktigt lösa densamma. Jag tillbakavisar med allvar hvad talaren antydde, att mitt intresse för frågan skulle vara fingeradt eller hyckladt, och jag har rättighet att i detta afseende blifva trodd på mitt ord. Om jag icke lyckats göra alla till viljes och om jag ej haft framgång i mina bemödanden att

förmedla stridiga åsikter, så har man derföre icke rätt att tvifla på min heder; och jag hade trott, att jag i denna Kammare skulle vara skyddad för sådana beskyllningar. Hvad jag lofvade vid behandlingen af frågan om det Särskilda Utskottets tillsättande, nemligen att det icke skulle vara för Lag-Utskottet omöjligt att i tid behandla det ärende, hvarom nu är fråga, torde, enligt hvad Herrarne behagade finna, vara uppfyllt, enär den diskussion, då berörda löfte afgafs, förevar den 3 nästlidne Februari, och Lag-Utskottets utlåtande redan den 14 i denna månad blef till Riksdagens Kansli öfverlemnadt. Betänkandet har sålunda afgifvits föga öfver 5 veckor efter det ärendet blifvit till Utskottet remitteradt, och framlagdt för Riksdagen innan densamma ännu är halfgån, hvidan god tid ännu återstår att, äfven om frågan återremmitteras, ånyo behandla densamma, om omständigheterna sådant fordra. Jag sade vidare vid nämnda tillfälle, att frågan behöfde behandlas grundligt, och jag tror icke, att någon skall kunna förneka, att den inom Utskottet blifvit genomgången och handlagd med den grundlighet, det allvar, den så väl förtjenar. Såsom bevis härpå behöfver jag blott nämna, att Utskottet under 14 dagar oafbrutet var med frågans behandling sysselsatt. Således i det fallet torde ingen rättmätig förebräelse kunna riktas emot Utskottet. Men, säger den siste talaren, det resultat, hvartill Utskottet kommit, är icke tillfredsställande. Det är temligen naturligt, att honom kunde det icke tillfredsställa. Han står nemligen på en sida, som jag för öfrigt är långt ifrån att ogilla, ty jag hyser aktning för hvars och ens öfvertygelse, och hans åsigt är kanske bättre och sannare än min. Han tillhör den bestämda venstern i denna fråga, ty han har framlagt ett förslag till en graderad röstskala, som påtagligen gifver hela makten i händerna på de aldrr lägsta regionerna. Då jag emellertid icke tror, att detta hans förslag gillas af pluraliteten i denna Kammare, måste han således förlåta, att jag derpå icke fästet synnerligt afseende. Hvad jag deremot tror vara en allmän mening inom denna Kammare, det är önskan efter någon förändring i den kommunala rösträtten på landet, i den syftning att begränsa denna rätt uppåt, och då har det varit mitt bemödande — jag talar nemligen blott för mig sjelf och icke för Utskottet — att förmedla de i detta afseende framställda önskningarne på ett sätt, som jag hoppades skulle vinna bifall äfven inom Första Kammaren. Jag hade så mycket mer anledning dertill, jag säger det uppriktigt, som jag under samtal med inflytelserika medlemmar af nämnda Kammare inhemtat, att de gillade ett sådant förslag, som nu blifvit framlagdt i andra punkten af Utskottets betänkande. Utskottets åsigt segrade icke i Första Kammaren, det är sant, men då den ärade talaren sagt att de, som vid voteringen derstädes röstade för återremiss, funnit förslaget orättvist, så får jag förklara, att i detta hans yttrande ligger icke en enda smula sanning. Jag öfvervar nemligen diskussionen i Första Kammaren rörande denna fråga från början till slut, och de skäl, som derunder anfördes för återremiss, voro af helt annan art än nämnde talare angifvit, enär de förnämligast gingo ut på att i frågan saknades åtskilliga statistiska uppgifter, som kunde uti ämnet vara af vikt att känna, och yrkades sålunda en återremiss i det syfte, att en underdånig skrifvelse till Kongl Maj:t, för infordrande af berörda uppgifter, måtte föreslås. Jag erkänner för öfrigt,

ty jag står under alla förhållanden för hvad jag gör, att det förslag, som här i andra punkten af utlåtandet finnes framlagdt, har jag biträdt, och jag vågar, trots örebrorepresentantens anfall, att försvara denna min åsigt.

Om Herrarne behaga genomläsa Utskottets betänkande, så inhemtas deraf, att, i fråga om den kommunala rösträtten på landet, finnas begränsningar för alla beskattningsföremål utom för kapital och inkomst af arbete, nedlagdt på annat än jordbruk. Den ärade talaren må säga hvad som helst om arrendatorer, så ligger dock i den omständighet att jordegaren, då han utarrenderat sin jord, är beröfvad rösträtt för densamma, och att denna rätt utöfvas af arrendatorn, en begränsning för jordegaren. Jag känner detta af erfarenhet. Jag är jordegare i en kommun, der jag eger 22 mantal af de 26, som hela kommunen utgör, och jag har dock icke rösträtt för mer än ett halft mantal, emedan jag utarrenderat den öfriga egendomen, och då jag har för afsigt att jemväl utarrendera nämnda halva mantal, så snart jag derstädes hinner verkställa ett nybyggnadsarbete, så har jag snart ingen rösträtt inom denna kommun. Jag är öfvertygad om att för hvarje år som går skola jordegarna alltmera komma till den erfarenhet, att de icke utan förlust kunna sköta stora jordpossitioner, och att de derföre måste utarrendera dem. Vid sådant förhållande kan väl icke nekas, att en ganska stark begränsning af rösträtten ligger i nu gällande stadgande, att för fastighet, som innehafves af landtbo eller arrendator, röstar innehafvaren. De för uppgörande af förslag till kommunalförfattningar tillsatta komiterade, hafva uti sitt den 31 Oktober 1859 afgifna betänkande bestämdt uttalat sig i samma syfte. I fråga om rösträttighet på grund af jord eller annan fastighetsbesittning har, säga komiterade, ännu 1843 års förordning om sockenstämmor förbehållit denna rättighet åt egaren framför landbon, arrendatorn eller brukaren deraf, men just för begränsning af denna jordegarens rösträtt hafva komiterade, efter noggrannt öfvervägande, kommit till den öfvertygelse, att ett sådant förbehåll hvarken genom lag eller kontrakt bör medgifvas. Den ärade talaren sade vidare, att arrendatorn icke kunde vara så säker på sin besittning af jorden, emedan denna besittning upphör med arrendet. Ja, det är saunt, men hvad kan han mena härmed, vill han taga ifrån arrendatorerna rösträtt? I sådant fall erkänner jag att en begränsning med afseende å jordbruksfastighet vore behöflig. Det finnes således, efter mitt förmenande, en ganska stark begränsning af rösträtten för jordegare, och denna begränsning gör sig dag från dag allt mera gällande, ty, såsom jag redan nämnt, de större jordegarna kunna ej sjelfve på ett för dem tillfredsställande sätt sköta all sin jordegendom, utan måste öfverlemna delar af densamma till arrendatorer, som kunna sköta den väl. En annan omständighet är, att den obegränsade rösträtt, som tillkommer jordfastighet på landet, är sekelgammal i vårt land, ty rösträtt efter hemmantal har funnits i alla tider. Om det också icke är skäl att bibehålla ett gammalt stadgande derföre att det är gammalt, så ligger dock alltid ett skäl deruti, att denna rösträtt städse har funnits; och den begränsning deraf, som försökts genom kommunallagens stadgande om arrendatorers rösträtt, bör, ännu åtminstone, icke kunna anses vederlägga det omdöme, som komiterade uttalat. Jag är tvärtom

af den öfvertygelse, att denna begränsning är tillräcklig. Då nu rösträtten för jordbruksfastighet å landet på förutberörda sätt begränsats, samt den kommunala rösträtten, med hänseende till hvarje beskattningsföremål, inskränkts för *stads*-kommunerna, så återstår dock alltid det förhållande att *ingen* modifikation, inom gränsen af det åsatta fyrktalet, finnes för den rösträtt på landet, som grundar sig på inkomst af kapital eller af fabriks-, sågverks- eller annan industriell rörelse; och det är en begränsning i den dessa beskattningsföremål tillkommande rösträtt på landet, som Utskottet genom sitt förslag haft för afsigt att åstadkomma. En dylik begränsning är så mycket mera nödvändig som, hvad jorden angår, den icke kan flyttas eller försvinna; och den utgift som, till följd af en jordegares votering, åläggas kommunen, kommer att hvila på hans jord för all tid, hvilken omständighet torde vara tillräcklig för att på honom verka återhållande; under det deremot en industriidkare, eller ännu mer en kapitalist eller tjänsteman, kan flytta från kommunen i morgon, och det beslut, som han bidragit till, nästa år icke verkar på honom, efter det han flyttat bort. Hvad t. ex. Norrland beträffar, och de der anlagda stora sågverk och fabriker, så kunna många och svåra olägenheter inträffa, till följd af den alltför stora kommunala rösträtt som tillkommer innehafvaren af dylik rörelse. Det kan t. ex. hända att ett sågverk eller någon fabrik för sin rörelses bedrifvande är i behof af att en väg anlägges, och oaktadt denna väg kommer att trafikerar för fabriken eller sågverkets räkning $\frac{99}{100}$ mer än af andra kommunens innevånare, tvingas dessa sistnämnde att, till följd af sågverkets röstöfvervigt, deltaga i kostnaderna för vägens anläggande och underhåll, hvilket ju är alldeles orimligt. En begränsning i rösträtten för de beskattningsföremål på landet, hvilka hittills lemnats utan all modifikation, är således af behovet påkallad, och detta har, såsom jag redan påpekat, föranlett Utskottets i denna punkt gjorda framställning. Jag vill dervid erkänna, att jag för min del skulle hafva önskat att gå längre än Utskottet gjort, enär jag ville hafva införd den ytterligare begränsning i nämnda rösträtt, som Herrar Engman och Ribbing i sina reservationer föreslagit. Jag vill ytterligare tillägga att, om jag icke intagit den förmedlande ställning, som jag gjort till min uppgift i denna fråga; om jag varit ledamot i ett Utskott, tillsatt af blott en Kammare, och denna varit Andra Kammaren; då hade mitt förslag sett något annorlunda ut. Jag skulle då gerna biträdt ett stadgande om begränsning till $\frac{1}{20}$ eller $\frac{1}{10}$ af kommunens hela röstetal för all slags egendom på landet, men min afsigt har varit att genom förslaget försöka vinna sympatier för reformen inom Första Kammaren, hvarest jag visste meningen vara emot densamma. Jag måste ytterligare tillägga, att detta förslag, som representanten från Örebro funnit så orimligt, nu icke för första gången blifvit för Riksdagen framlagdt. Om han behagar läsa uti förhandlingarne vid 1859—1860 årens riksdag, så skall han finna, att alldeles samma förslag framlades af dåvarande Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet, hvilket Utskott då egde behandla förslagen till kommunallagarne. Detta förslag godkändes då af Bondeståndet, som fann detsamma rättvist och billigt. Jag tror således, att det fanns något skäl till detta förslag då det förut blifvit framtildt af ett utaf Rikets Ständer tillsatt Utskott och godkänt af just det stånd, som företrädesvis representerade lands-

hygden. Under sådana förhållanden hade jag föreställt mig att något stöd skulle kunna vinnas för ett dylikt förslag och att det åtminstone icke förtjenade att med gäckeri och hån bemötas. Den ärade talaren yttrade vidare, att han icke visste i hvad syftemål förslaget framlagts. Han trodde det vara afgifvet blott för att splittra. Jag svarar derpå hvad jag redan sagt, att jag anser mig hafva rättighet att bedömas efter mina yttranden, och jag tror icke någon har rätt att i, vare sig ett Utskotts eller en enskild persons, åtgöranden inlägga motiv, som icke af sjelfva saken kunna vinna bekräftelse. Han har vidare sagt, att Utskottets förslag skulle vara ett sätt att ytterligare stärka jorddrottens allmakt. Jag är för min del icke rädd om denna allmakt; men ej heller presist rädd för den. Jag tror, att jorddrottens trufves ganska väl tillsammans med den mindre jordegaren och vi se äfven i det vanliga lifvet, att föga stridigheter emellan dem förefinnas. Jag anser för öfrigt att, då rösträtten för jorddrottens jord utöfvas af den som arrenderar jorden, jorddrottens inflytande i allmänhet icke kan vara annat än godt, men detta hindrar icke, att jag för min del skall bidra att inskränka detta inflytande, om det på något sätt skulle blifva missbrukadt. I fråga om sättet att dervid gå till väga, tror jag likväl, att den ärade representanten och jag äro af helt olika åsikter. Jag hoppas att, när han bortlägger något af sin bitterhet i tonen och redligt och öppet vill genomdrifva en reform uti ifrågavarande afseende, så skola vi mötas på vägen och räcka hvarandra handen, ty det finns ingen kinesisk mur oss emellan. Jag ber att få säga, att den omständigheten, att denna fråga vid denna riksdag har förfallit, icke utöfvat något inflytande på min öfvertygelse om sakens riktighet eller på mitt hopp om slutlig framgång, ty så mycket har jag lärt under mitt offentliga lif, att ett misslyckadt försök icke bör afskräcka från att göra ett nytt, och jag antager, att den ärade representanten från Örebro byser samma uppfattning och att vi således skola träffas ännu en gång.

Jag måste erkänna, att de skäl, som för afslag anfördes inom Första Kammaren, och hvilka äfven framdrogos inom Utskottet, kunna hafva sin betydelse. Man påyrkade der, likasom inom Utskottet, att, innan ett förslag till förändrade lagbestämmelser utarbetades, erforderliga statistiska uppgifter borde införskaffas för åstadkommande af en utredning af det öfverklagade förhållandet inom de särskilda landskommunerna, ett yrkande som jag för min del inom Utskottet ej kunde biträda, då jag ansåg en dylik kommunalstatistik för närvarande omöjlig att upprätta, åtminstone för Lag-Utskottet. Hvad jag vid sådant förhållande trodde mig böra göra, var att söka medverka till ett förslag som kunde hafva någon utsigt att blifva af Första Kammaren bifallet, jag ansåg för min pligt att för den goda sakens skull, efter måttet af mina krafter, medla emellan de motsatta meningarne, så mycket som möjligt göra rättvisa äfven åt olika tänkande. Men då detta icke lyckats, återstår intet annat än att anskaffa dessa upplysningar. Inom Första Kammaren yttrades under diskussionen af dem, hvilka motsatte sig förslaget: vi erkänna icke behofvet af en reform, tvärtom vi bestrida det; motsidan, som påyrkar förändringen, tillkommer det att förebringa bevisning derom. Och det är denna bevisning, som, jag hoppas det, ganska snart skall åstadkommas. Jag har här i min pulpet ett förslag från statistiska tabellkommissionen angående sät-

tet för åvägabringandet af en kommunalstatistik, hvilket förslag skall meddelas Konungens Befallningshafvande för att deröfver yttra sig. Denna statistik skall utan tvifvel snart blifva färdig, och då är beviset åstadkommet, då kan Första Kammaren icke säga: vi sakna bevis, och vi bestrida derföre all reform; den skall då icke längre, jag är derom fullt öfvertygad, kunna motsätta sig denna Kammares billiga önskningsar. Reformen är således ingenting annat än en tidsfråga. Har det lyckats att genomföra andra och större reformer än denna, nog skall det gå att få fram den lilla, obetydliga förändring i den kommunala rösträtten, hvarom nu är fråga, och det utan hetta, utan kif, utan tal och käbbel.

Hvad angår första punkten, eller frågan om införande af rösträtt per capita, har den ärade talaren bland annat sagt att Utskottets resonnement skulle vara felaktigt derutinnan, att Utskottet bland de kommunalstämmans viktigare åligganden, hvilka Utskottet i motiveringen uppräknat, icke upptagit val af elektoror för landstingsmannaval. Jag ber i anledning häraf få erinra att dessa val ej förrättas på kommunalstämman, utan inför kommunalstämmans ordförande. Han anmärkte vidare, att Utskottet sagt, att den personliga rösträtten icke vore lämplig på landet, derföre att den icke finnes i städerna, men det oaktadt i den följande punkten tillstyrkt en olika grund för rösträtten på landet. Men, mine Herrar! det är en ganska stor skilnad emellan att, vid bibehållande af rösträtt efter förmögenhet både i stad och på land, bestämma maximum för denna rätt något olika på landet och i staden och att för landet införa en alldeles diametralt motsatt röstgrund mot i staden, för landskommunen bestämma röstgrunden per capita, för staden deremot efter skattebidragen; det förra är hvad Utskottet tillstyrkt, det sednare hvad de tvänne motionärerne föreslagit.

Jag skulle trötta Kammaren och missbruka dess tålmod, om jag längre fortsatte; jag vill derföre endast tillåta mig att ännu en gång upprepa — och jag tror att de ledamöter af denna Kammar, som deltagit i Utskottets förhandlingar, kunna bevittna det — att jag i Utskottet arbetat med ifver och nit för framgången af denna fråga. Att jag icke kunnat göra den ärade representanten från Örebro till viljes, må han ursäktas: ingen kan vara *alla* till lags, äfven med den bästa vilja i världen.

Herr Kolmodin: Då jag emottog detta betänkande, blef jag verkligen något öfverraskad öfver det förslag, som framställes i punkten N:o 2. Jag frågade mig för och fick då veta, att förslaget vore ett förmedlingsförslag, afsedt att gå opinionen i Första Kammaren till mötes. Samma uppgift har äfven meddelats i dag af den föregående talaren. Då jag aldrärförst hörde den, tänkte jag genast: det försöket är misslyckadt och leder ej till målet; Första Kammaren kan omöjligen finna ett tillmötesgående i ett förslag, som, så vidt jag kan förstå, kränker ganska viktiga grundsatser. Jag vill ej utanför Utskottets betänkande söka efter dess motiv, men det måste jag säga, att den, som vill åstadkomma en förmedling mellan stridiga meningar med så stora uppoffringar, som här skett, i allmänhet begår ett väsendtligt misstag. Visserligen är det, såsom den högtärade ordföranden i Utskottet nyss yttrade, omöjligt att göra *alla*

till viljes, men en särdeles stor otur är det dock, att, då man söker förmedla, *icke* lyckas göra *någon* till viljes.

Hvad är det nu, som motionärerne begärt? Jo, helt enkelt, att grundsatsen om oafkortad rösträtt efter skattebidragen inom landtkommunerna måtte modifieras till bevarande af kommunernas verkliga sjelfstyrelse, som nu, till följd af den stora röstöfvervigt kommunallagen ofta lägger i händerna på ett fåtal af kommunens medlemmar, ibland till och med på en eller ett par personer, faktiskt ej existerar. Man vill ej att, såsom nu understundom är fallet, det stora flertalet af kommunens medlemmar skall vara beröfvadt allt inflytande på de kommunala angelägenheterna. Denna reform är det, som motionärerne påyrka; sådan är riktningen af deras förslag, en riktning, hvilken jag för min del godkänner och anser vara fullt berättigad. Hvad har nu Utskottet svarat på detta? Jo, att rösträtten för jordbruksfastighet alls icke behöfver underkastas någon inskränkning, emedan den redan är begränsad derigenom, att landbo eller arrendator röstar för den jord han innehar. Man åberopar härvid, att 1859 års komité för uppgörande af förslag till kommunalförfattningar sagt detsamma. Jag skall strax återkomma härtill. I förbigående vill jag nämna, att Utskottets ordförande nyss erinrade, det rösträtten för jordbruksegendom i vårt land aldrig varit underkastad begränsning; ett par minuter sednare förklarade samme ärade talare, att någon inskränkning i rösträtten för fabriker, sågverk eller andra industriella företag ej heller någonsin egt rum. Men huru öfverensstämmande premisserna här voro, så blefvo slutsatserna dock högst olika. Jordbruksfastigheternas urgamla rätt betingade den största försigtighet. I Utskottets utlåtande, sid. 5, står att läsa, att, om lagstiftaren på detta håll ginge *alltför långt* i afseende på röstbegränsningen, den vådan skulle kunna inträffa, "att eguren till en betydligare jordegendom, som måste vidkännas den största delen af kommunalutskylderna, göres oskäligt beroende af kommunens öfrige röstegande medlemmar." Detta är således det andra skälet, hvarpå Utskottet stödjer sitt påstående, att jordbruksfastigheternas rösträtt ej bör begränsas; men detta skäl får gälla hvarken med afseende på löntagare, fabriksidkare, kapitalister, sågverksegare eller idkare af andra yrken inom den större industrien. Att deras rösträtt kan och bör inskränkas, förefaller Utskottet såsom den naturliga sak i världen.

Hvad nu först beträffar, att rösträtt för jordegendom icke skulle behöfva begränsas, emedan den större jordegarens befogenhet inom kommunen är inskränkt genom nödvändigheten för honom att, för att på rationellt sätt sköta sin egendom och af densamma draga högsta möjliga inkomst, till större eller mindre del utarrendera densamma, i hvilket fall rösträtten utöfvas af arrendatorn och ej af godsegaren; så har, alltsedan jag kom in i representationen, ingen enda riksdag förflutit, utan att en mängd motioner om bestämmande af ett visst röstmaximum för alla slag af förmögenhet tydligen visat, att stadgandet om arrendatorernas rösträtt icke verkat så, som med detsamma varit afsedt. Och, hvad mera är, Lag-Utskottet säger sjelf i sitt till 1868 års Riksdag afgifna utlåtande N:o 31, med anledning af då väckta motioner om ändringar i kommunallagarne, på sid. 21: "Men deremot (mot betydelsen af just det skäl, som blifvit lagdt såsom en hörnsten i Utskottets nu framlagda utlåtande) torde böra

erinras, att säkerligen ganska många smärre kommuner finnas, der en jordegendom, utan att till arealen vara så stor, att den till någon del måste utarrenderas, ändock är, i jemförelse med den öfriga jordegendomen inom kommunen tillräckligt betydande för att åt sin egare, i synnerhet om denne tillika skattar för inkomst af kapital eller arbete, medföra ett fyrktal, större än alla de andra medlemmarnes af kommunen sammanlagda antal röster. Olägenheterna häraf synas Utskottet uppenbara o. s. v." Redan nio år efter kommunallagarnes utarbetande hade således den meningen trängt sig fram ända till sjelfva Lag-Utskottet, att de öfverklagade olägenheterna af den obegränsade rösträtten för jordegendom ej blifvit afhjelpa genom stadgandet om arrendatorns befogenhet att i stället för jordegaren utföra rösträtt för den jord, han innehar. Lag-Utskottet uttalar år 1868 oförtydligt detta. Betänkandet är derjemte undertecknad af samme ordförande, som underskrifvit det föreliggande, och ingen reservation mot Utskottets då gjorda framställning blef afgifven. Jag måste derför anse allt det, man i det sednare betänkandet anför om betydelsen af åsigterna hos 1859 års komité, såsom något, hvilket redan för fyra år sedan blifvit af det dåvarande Lag-Utskottet på goda grunder förklaradt såsom ett misstag.

Utskottet varnar nu mot vådan, att gå *för långt*, och deremot har jag visst ingenting att invända. Hvem handlar icke rasande, om han går *för långt*. Men mellan detta och att stå alldeles stilla måtte det dock finnas en ganska betydlig latitud. Man behöfver ej stadna orörlig på stället, derför att man ej vill rusa blindvis framåt.

Utskottet uppräknar vidare vissa inkomstkategorier, hvilka genom sin öfvervägande rösträtt inom kommunerna lätt kunna komma att göra sin mening gällande gent emot de smärre jordegarna, och hvilkas rösträtt således, efter Utskottets åsigt, bör begränsas. Dit höra löntagare, kapitalister samt fabriks- och sågverksegare. Men hvarför har Utskottet glömt att uppräknas en annan och dertill så betydelsefull industri som bruksrörelsen, hvilken ofta kan vara ganska storartad, under det den beherrsakar en helt liten jordareal. Detta är en händelse, som ser ut som en tanke; men jag vill ej derpå grunda någon beskyllning utan antaga, att alltsammans skett af ren glömska. Säkert är, att Utskottet i första rummet bort tänka på denna industrigren, synnerligast som förgätenheten af densamma endast tjenar till att väcka misstankar utan att medföra någon fördel. Ty många af våra fabriker och sågverk äro, till följd af hela sin art och beskaffenhet, så bundna vid en viss lokal, att man kan säga, det deras egare äro lika starkt fjettrade der, som någonsin jordegaren vid sitt jordstycke. De kunna t. ex. ofta icke erhålla den behöfliga vattenkraften eller råämnena för tillverkningen på något annat ställe, än just der den ursprungliga anläggningen skett. Några snäckhus, som egarne när som helst kunna taga på ryggen och spatsera bort med, äro dessa industriela etablissement i allmänhet icke. I ännu högre mening gäller detta om de stora jernstillverkningsanstalterna med deras masugnar och grufvor. I sjelfva naturen af alla dessa inrättningar ligger således oftast en borgen för, att innehafvarne af desamma, genom varaktiga band fjettrade vid de respektive kommunerna, skola vara lika mycket intresserade för dessas väl, som
någonsin

någonsin egarne eller innehafvarne af jord. Och hvad är det, som, då man efter förmögenheten indelar skalan för den kommunala rösträtten, berättigar till en sådan åtgärd? Jo, det antagandet att, bredvid det nyss anförda förhållandet, den beskattades intresse för kommunen i viss mån är beroende af hans förmögenhetsställning, samt att man hos den förmögne medborgaren har att vänta de insigter och den sjelfständighet, som utgöra oundgängliga villkor för en framgångsrik ledning af allmänna angelägenheter. Man har vid förmögenhetsprincipens användning omöjligt kunnat se hvarken på inkomstbeloppet eller skattebidraget allena. Nåväl, icke kan man då antaga, att en person, som t. ex. drifver en stor bruksrörelse, skall hafva mindre insigter och intresse för kommunala angelägenheter än jordegarna. Genomförandet af en lagstiftning i den nu föreslagna riktningen skulle derför innebära så mycket af orättvisa mot vissa ganska betydande samhällsklasser, att jag för min del visserligen aldrig skall lemna min röst åt densamma. Så villig jag är att inskränka den nuvarande obegränsade rösträtten i landtkommunerna, skall jag dock aldrig mottaga ett anbud af den beskaffenhet som det, hvilket nu föreligger.

Mine Herrar! Frågan är redan fallen i Första Kammaren; mycket är således icke att vid henne åtgöra, och det vore derför tadelvärdt att längre taga tiden i anspråk. Men efter som man *nu* sagt, att förslaget vore ett förmedlingsförslag, afsedt att vinna Första Kammarens bifall, har jag, för att förhindra, att det *en annan gång* skall kunna framkomma för Andra Kammarens räkning, vid detta tillfälle velat nedlägga min protest mot ett sådant slags lagstiftning. Jag önskar nemligen, att det med ens må blifva klart, att denna Kammare, lika litet som den Första, vill hafva en förmedling i den af Lag-Utskottet nu angifna riktningen.

Jag är visserligen öfvertygad, att många talare, och bland dem åtskillige af Utskottets egne ledamöter, skola under diskussionen komma att framlägga andra, mer eller mindre acceptabla förslag; för min del skulle jag dock helst vilja stadna vid det, som blifvit af förra Riksdagens Lag-Utskott ej mindre än trenne gånger framställt och, om jag ej bedrager mig, lika många gånger af denna Kammare antaget, nemligen: "Att Riksdagen må för sin del besluta, att § 11 i Kongl. förordningen om kommunalstyrelse på landet skall erhålla följande förändrade lydelse:

Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal. Dock må ej någon utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar mot en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden."

Härvid skulle jag, som sagdt är, för det närvarande vilja stadna. Under förhoppning att min åsigt skulle kunna vinna understöd, får jag alltså hos Herr Talmannen anhålla om proposition på detta förslag.

Herr Mankell: Jag har, såsom af betänkandet synes, reserverat mig både mot de tvänne nu föredragna punkterna och mot de tvänne följande till förmån för lika rösträtt, icke allenast vid val till kommunala befattningar utan äfven i fråga om den kommunala beskattningen, hvarvid jag dock förutsätter att denna beskattning skall utsträckas nedåt, i samma mån som den personliga beskattningen försvinner. Jag har reserverat mig till förmån för denna åsigt, icke derför att jag tror, att den för närva-

rande har någon utsigt till framgång, utan för att begagna detta tillfälle till att söka gendrifva och vederlägga de skäl och invändningar, som vanligtvis framställas mot densamma, och möjligen vänja sinnena vid tanken på henne samt söka skingra farhågorna för de olägenheter, hvilka man vanligen förmenar vara förenade med den lika rösträtten.

Den egentliga och hufvudsakliga rättsgrunden för den lika rösträtten är, att hvar och en som till kommunen skattar lika stor qvot af sin inkomst, bör i afseende på kommunala rättigheter och förfogandet öfver kommunens medel vara likställig med alla öfriga kommunens skattdragande medlemmar. För min del tycker jag, att denna rättsgrund är så otvifvelaktig och så obestriddig, att jag icke kan förstå de skäl och inkast som mot densamma framställas. Man har visserligen försökt likna kommunen vid ett bolag och deraf velat härleda den åsigten att, då i bolag röstas efter insats, så skulle äfven i kommunen samma princip tillämpas, d. v. s. röstas efter förmögenhet.

Men jmförelsen är, vågar jag tro, särdeles haltande. Insatsen för alla är lika, då alla skatta samma qvot, och vinsten, nemligen de fördelar man har af de kommunala inrättningarne, måste äfven för alla vara lika, den kan icke vara beroende af insatsen. Så bör det åtminstone i sistnämnda hänseende vara, ehuru jag icke vill bestrida, att det i sjelfva verket icke är så.

Man har påstått, att man genom de nya kommunallagarne velat befordra vanan vid sjelfstyrelse hos svenska folket och kommunerna. Men, Mine Herrar, hvad är det som utgör sjelfstyrelsens innersta, verkliga element? Jo, sjelfbeskattningsrätten. Finnes icke den, så saknas sjelfstyrelsens inre väsen, man må hafva huru många af dess yttre attributer som helst. Huru står det nu till med denna sjelfbeskattningsrätt? Enligt gällande Regeringsform och Riksdags-ordning skall svenska folket hafva sjelfbeskattningsrätt, ehuru man visserligen försökt bestrida den, hvad angår de ordinarie skatterna. I och för sig har Riksdagen äfven denna rätt; men den tillkommer derföre icke flertalet af folket, den ligger i händerna på minoriteten, den bemedlade minoriteten, som till sin fördel beskattar den stora massan. Detta torde icke kunna bestridas. En hvar af oss känner, att statens hufvudsakliga inkomst består af konsumtionsskatter, i form dels af tullar, dels af tillverkningsavgifter samt af personliga skatter, under det att inkomstskatten deremot är en obetydlighet.

Nu säger man: ja väl, må vara att så är förhållandet hvad skatten till staten beträffar; men inom kommunen, der finnes åtminstone en verklig sjelfbeskattningsrätt, ty der utgår ju skatten med en lika qvot af inkomsten för alla. Vid första påseendet skulle det kunna synas, som om så vore förhållandet; men om man erinrar sig, att de bemedlade klasserna till staten aflåta blott en obetydlig qvot af sin förmögenhet, de obemedlade deremot en relativt mycket större, så måste för de förra befinnas vida lättare att till kommunen erlägga lika qvot med de sednare. Härtill kommer, att beskattningen inom kommunen äfven i andra hänseenden är orättvis. Dels finnes en icke ringa mängd af personliga skatter, dels hvilar en stor del af den kommunala beskattningen på den i hemantal satta jorden, under det den del af jorden, som är derifrån befriad,

nemligen den privilegierade, vanligen tillhör de rikare, som äro de enda som hafva råd att åstadkomma den för dess inköpande behöfliga summan.

Detta förhållande, att äfven i afseende på den kommunala beskattningen de bemedlade icke skatta samma qvot som de obemedlade, har gifvit anledning till det på sednare tider så ofta öfverklagade missbruket i afseende på den kommunala beskattningen. De förmögnare hafva alltid haft lätt att öfvertyga sig, att deras egna fördelar stå i öfverensstämmelse med kommunens samt derföre beskattat den obemedlade massan för ändamål, för hvilka denna sednare, om hon fått beskatta sig sjelf, aldrig skulle åtagit sig någon beskattning.

Det beskattningstyranri af de bemedlade, som råder i afseende på beskattningen till staten, förefinnes således otvifvelaktigt, om ock i mindre mån, äfven i afseende på den kommunala beskattningen. Detta förhållande kan, enligt min förmening, icke afhjelpas på något annat sätt än genom införandet af den lika rösträtten äfven i beskattningsafseende. "Men," säger man, och detta är hufvudskälet från motsidan, "om vi nu lemna åt de obemedlade denna beskattningsrätt, så komma de att i sin ordning utföra samma tyranni, och detta är ju lika olyckligt." Sådant är det vanliga spöke, man fruktar eller för hvilket man låtsas frukta; men, likasom alla sådana försvinner det till intet, då man går det närmare på lifvet.

Undersöker man nemligen huru förhållandet skulle gestalta sig, om den lika rösträtten infördes vid den kommunala beskattningen, så är det alldeles orimligt att tänka sig, att de obemedlade, äfven om de ville, skulle kunna begagna sig deraf till skada för de mera förmögna. Till en början ber jag få erinra, att så länge denna orättvisa kvarstår i afseende på skatten till staten, så måste den fattiges qvot för honom vara vida dyrbarare än den rikes qvot är för denne, hvad den kommunala beskattningen beträffar, och detta så mycket mera så länge de personliga skatterna kvarstå. Men äfven om man tänker sig en relativt lika beskattning i hela dess vidd genomdrifven, såväl i afseende på staten som kommunen, så måste det alltid ligga i den fattiges intresse att hålla den för alla lika beskattningsqvoten så låg som möjligt. Härtill kommer slutligen, att den fattiges qvot för honom är vida dyrbarare än en lika stor qvot för den rike; den som eger t. ex. en inkomst af 1,000 R:dr har vida svårare att undvara 100 R:dr, än den som har en inkomst af 10,000 R:dr kan undvara 1,000 R:dr.

Sammanfattar man nu alla dessa förhållanden, synes det alldeles otvifvelaktigt, att den fattige alltid måste vara mera böjd för sparsamhet än den rike och derföre aldrig kan rikta beskattningen till sin fördel, äfven om han skulle vilja det. Ett helt annat förhållande inträder, då fråga blir om den progressiva beskattningen; men detta blir en sak för sig, som ej har med ifrågavarande ämne att göra.

Jag tror således, att man på detta sätt kan vederlägga de hufvudsakliga invändningar, som göras mot den lika rösträtten äfven i afseende på beskattningen.

Men, har man sagt, det är vådligt att införa den personliga rösträtten, emedan derigenom Första Kammarens karakter skulle ändras och Riksdagen få en annan sammansättning, än den grundlagen afser. Detta skäl

har emellertid så många gånger blifvit vederlagdt, att man dervid numera knappast torde behöfva fästa någon uppmärksamhet. Jag vill blott påminna att de bestämmelser som gifva Första Kammaren dess särskilda, konserverande skaplynn, hufvudsakligen äro: dels den höga census, dels frånvaron af riksdagsmannaarvode, dels den för valbarheten erforderliga högre åldern, dels friheten att välja öfver hela riket, dels slutligen valens medelbarhet; ofta genom tvänne grader af valmän. Vid sådant förhållande och då så många andra kvalifikationer förefinnas, torde den underordnade omständigheten, att den lägsta valförsamlingen röstar efter person eller efter förmögenhet svårligen kunna influera på Första Kammarrens karakter.

Då förefaller mig det skäl mot den personliga rösträtten vara af vida större vikt, att blott de bemedlade hafva den tid att sysselsätta sig med och det tillfälle att skaffa sig insigter i offentliga värf. som för dessas vederbörliga handhafvande äro nödvändiga. Men äfven om den lika rösträtten skulle införas, så tager jag för gifvet, att de bemedlade i följd af nyssnämnda omständigheter komma att bibehålla det berättigade inflytande på allmänna angelägenheter, som de förtjena.

Slutligen ber jag få erinra om den skriande inkonsequens som ligger deri, att vid politiska val, d. v. s. vid val till riksdagsmannabefattningen — ett förtroende af vida högre och viktigare beskaffenhet än något kommunalt uppdrag — der ifrågasätter man ej rösträtt efter förmögenhet, utan der medgifver man den lika rösträttens berättigande, endast med begränsning nedåt. Man kan fråga: när sådant kan ske utan men för statens bästa, då kan det väl ej lända kommunen till skada, om samma rösträtt begagnas.

Asigten om personlighetsprincipens företräde framför förmögenhetsprincipen har emellertid i vårt land ännu vunnit så få anhängare och så litet skridit framåt, att man anser det nära nog för en orimlighet att fordra den förra, hvilken allenast i en mycket aflägsen framtid anses kunna genomdrifvas. Jag ber med anledning häraf få erinra, att jag för min del icke känner något annat land än Sverige, der kommunala rösträtten är rättad efter förmögenheten. Hedern och äran af denna uppfinning tillkommer uteslutande vårt kära fädernesland. Utomlands förefinnes visserligen på många ställen census, och denna här och der ganska hög. Men öfver strecket rösta alla, så vidt mig är bekant, lika. I Norge t. ex. är den kommunala rösträtten fästad vid samma vilkor som den politiska. Herrarne känna troligtvis allesammans vilkoren för den sednare, hvarföre jag ej behöfver omnämna dem. Politisk rösträtt tillkommer för närvarande i Norge hvar trettonde eller fjortonde person, i Sverige blott hvar sjuttonde. Emellertid är man i brödrariket just nu betänkt på att ytterligare utsträcka densamma nedåt så betydligt, att den skulle tillkomma hvar nionde person. I Danmark finnes en kommunal rösträtt, som vi i många hänseenden skulle skatta oss lyckliga att ega. Der utöfvas beskattningen såväl i staden som på landet utaf kommunalfullmäktige till ojeant antal. På landet väljes den större hälften af den femtedel bland valmännen, som erlägga största skatt till staten, den mindre hälften deremot af alla som välja till Andra Kammarren, d. v. s. i det närmaste efter lika rösträtten. I städerna är förhållandet motsatt. Oakadt detta ganska liberala valsätt, som vi skulle skatta oss lyckliga att

ega, har dock Andra Kammaren i Danmark vid tvänne riksdagar ansett detta valsätt för mycket konservativt och beslutit en öfvergång till lika rösträtten både i afseende på val till kommunalfullmäktige och till lands-tinget, dock så att detta sednare skulle ske medelbart.

Jag vill emellertid för det närvarande icke göra något yrkande till förmån för den åsigt jag här försvarat, utan instämmer i den af Herrar Engman och Lars Persson i Hjulsta afgifna reservation, hvars åsigt närmast öfverensstämmer med den, som jag för min del anser för den riktiga. Reservationen innehåller nemligen en begränsning till en tiondedel af kommunens hela röstetal vid beskattning och lika rösträtt vid val.

Hvad beträffar förslaget till återremiss af betänkandet till Utskottet, vill jag, såsom sjelf tillhörande det sednare, icke tillåta mig framställa någon mening.

Herr Ehrenborg: År 1870 har jag redan för min del så mycket belastat riksdagstrycket i tal och skrift uti förevarande fråga, att jag tror mig nu kunna vara temligen kort, så mycket mera som intresset för densamma efter Första Kammarens beslut är ganska ringa. Från första början har jag ansett, att de obestriddliga missförhållandena i afseende å rösträtten skulle kunna afhjelpas på en utaf två vägar, den ena genom att dela sjelfva ärendena uti dels allmänna och dels ekonomiska, så att man uti det förra slaget röstade efter hufvudtal och i det sednare efter skattegrunden; den andra att rösträtten efter skattegrunden efter hand modifierades. Jag försökte för min del ett förslag i den förra riktningen vid 1870 års riksdag, men det mötte svårigheter och vann icke några egentliga sympatier; och jag har därför gerna velat vara med på den sednare vägen. Emellertid har detta betänkande, som skulle slå in på denna sednare väg, alldeles icke lemnat något bidrag till frågans lösning. Det finnes icke någonting uti denna punkt, som icke redan blifvit vederlagdt både utaf reservanterne och här i Kammaren af de föregående talarne. Utskottet har delat beskattningsföremålen i tvänne slag, af hvilka rösträtten i afseende å blott det ena slaget begränsas, hvaremot det andra redan anses vara begränsadt, derigenom att arrendator eller landbo röstar för arrenderad jordbruksfastighet. Detta delningsförslags olämplighet har redan blifvit tillräckligt ådagalagd såväl här i dag som uti åtskilliga reservationer och företrädesvis uti de af Herrar Carlén och Beckman framställda. Reservanterna hafva tydligt visat, att väl *jordegaren* är till sin rösträtt begränsad, men ingalunda *jordegendomen*, och skälet ligger till stor del deruti, att arrendatorerne som oftast äro landthor, såsom sådana beroende af jordegaren och sittande gemenligen på fardag. Dertill hafva dessa reservanter anført exempel, som klart visa orimligheten af detta stadgande, och att det endast innehåller en omflyttning af den röstöfvervigt hvarmed någon kan beherrska en kommun. Vidare förekommer i Utskottets förslag brist på absolut begränsning, och i saknad af en sådan blir förslaget utan all verkan uti rikets större kommuner.

Ett annat förslag till frågans lösning är framlagdt af en reservant, Herr Ribbing, som bibehåller den uppgjorda skilnaden mellan de särskilda beskattningsföremålen, men har sökt afhjelpa dess fel, genom att, på samma gång han medgifver det af Utskottet föreslagna maximum för

andra föremål än jordbruksfastighet, föreslå att i intet fall må röstas för mera än en tredjedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden. Detta skulle visserligen hindra en obegränsad röstöfvervigt hos *en* person, men kan icke hindra, att en sådan utöfvas af två eller några få personer, som ega gemensamma intressen, och som derigenom fullkomligt förqväfva alla de öfrige röstegande, uppginge än dessa efter hufvudtal till flera hundra.

Vidare kommer en reservation af Herr Beckman, på hvilken jag ber att särskildt få vända Herrarnes uppmärksamhet. Han upphäfver den skilnad emellan beskattningsföremålen Utskottet här gjort, och vill att den af Utskottet föreslagna inskränkningen endast skall inträda under förutsättning, att vid hvarje fall en betydande majoritet af de röstegande efter hufvudtalet befinnes vara enig om ett och samma beslut. Detta förslag är efter mitt förmenande ganska godt, ehuru det icke blifvit närmare utveckladt. Det lemnar nemligen alltid en möjlighet öppen för en enig majoritet, att genom denna enighet freda sig för sådana olyckor, som genom nuvarande rösträtt stundom komma öfver våra kommuner. Men äfven hans förslag lider utaf en brist, det fattas deruti absolut maximum.

Efter honom komma andra reservanter, som yrka, att en utredning af frågan må företagas och dess afgörande uppskjutas, till dess denna utredning blifvit verkställd. Jag tror för min del, att det icke behöfs någon utredning utöfver den som vi redan hafva att tillgå. Vi behöfva icke veta mera än bevillingens belopp, kommunernas antal och att dettas fyrktal vexlar i oändlighet uppåt och nedåt. Jag tror också, att frågan icke skulle tålt så mycket uppskof. Jag har visserligen hört Lag-Utskottets högt ärade ordförande säga, att vi träffas ännu en gång, då vi få uppgöra saken, och om också vi öfrige skulle kunna lita derpå, lika visst som representanten för Wenersborg och Åmål kan lita på Wenersborg och Åmål, så tror jag dock, att ett uppskof är ganska menligt i en tid af industri-feber i allmänhet och jernvägs-feber isynnerhet; hvarje år som går förloradt innan kommunalrösträtten blir begränsad och kommunalärendena närmare bestämda, är en högst betänklig sak.

Vidare förekommer Herrar Engmans och Lars Perssons, reservation, De yrka lika rösträtt vid val, i andra ärenden åter efter skattegrunden. Jag hyser icke dervid den betänklighet som nästföregående talare, att nemligen förslagets antagande skulle verka på Första Kammarens sammansättning, ty de öfriga garantierna äro för mig fullkomligt tillfyllestgörande, men jag kan icke neka att det ligger en alltför svår inkonsequens deri, att i en del kommuner skattegrunden blefve det bestämmande för frågans afgörande, men i andra icke alls.

Sedermera hafva vi Herr Mankells reservation, som utgår derifrån, att alla som till kommunen skatta en lika procent eller lika stor qvot utaf sina inkomster, också böra anses skatta lika mycket och derför böra erhålla lika inflytande på besluten om kommunens äfven ekonomiska angelägenheter. Det är möjligt, att Herr Mankell och med honom liktänkande en gång få rätt, att detta är det mål, till hvilket man bör närma sig, men förslaget torde erkännas åtminstone för närvarande vara radikalt och utsigterna till framgång för ögonblicket inga.

Slutligen kommer Herr Sven Nilssons i Efveröd reservation, som är beaktansvärd i det afseendet, att han framhåller både ett absolut och ett relativt maximum, men den siffra som valts för det absoluta, eller den som ligger till grund för valbarhet till Första Kammaren, kan jag icke erkänna. Dessutom står detta absoluta maximum icke i något förhållande till det relativa, utan är alldeles godtyckligt, och det saknas deri just det som skulle förekomma, att den orimliga röstöfvervigten förflyttas öfver från en klass till en annan; här saknas det korrektiv, vi sett upptagas i Herr Beckmans reservation, hvilket ligger i förutsättningen af en viss enig majoritet. Ty om så vore, att vid stämman icke funnes mer än två röstegande närvarande, utaf hvilka den ene med dubbelt så stort fyrktal som den andre, eller ock om många vore närvarande men oense, så finnes för mig icke något skäl, hvarför den störste röstegaren skall flyttas ned, då han kanske har dubbelt så stor skattskyldighet som den andre; men om deremot fullkomlig enighet finnes mellan dessa många, så ställa sig förhållandena väsendtligt olika. Jag skulle således för min del önskat en förmedling emellan Herr Beckmans och Herr Sven Nilssons reservationer, dock så att man från den sednare sidan icke fordrade alltför mycket, utan åtnöjde sig med det relativa maximum af en tiondedel, och att derjemte det absoluta maximum stode i skäligt förhållande till det relativa, och detta vore mycket lätt att beräkna. Man kan gå till väga på följande sätt: man lägger framför sig generalsammandraget öfver bevillningen, särskildt det som rör landet; derefter lägger man tillsammans fyrktalet å jordbruksfastighet, fyrktalet å annan fastighet och fyrktalet å inkomst af kapital eller arbete. Detta sammanlagda belopp divideras med antalet landtkommuner, och qvoten blir då landtkommunernas medelfyrktal. Om nu det absoluta maximum bestämmes så, att det sammanfaller med det relativa i den kommun, som innehåller landtkommunernas medelfyrktal, då är proportionen rätt träffad, och då verkar det uppåt i de större och nedåt i de mindre kommunerna, och vi behöfva icke någon vidare utredning. Jag skulle icke hafva något emot att genast föreslå en bestämd siffra, som ställer sig lagom, nemligen 750 röster, hvilket dock icke i lagen får uttryckas i antal röster eller fyrkar, enär bevillningen kan komma att ändras, utan bör uttryckas såsom ett röstetal, motsvarande en viss inkomst af kapital eller arbete. Jag skulle vilja föreslå den ifrågavarande paragrafens lydelse ungefär så: "Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal. Dock må i de fall, då vid besluts fattande minst två tredjedelar af närvarande röstegande, efter hufvudtal räknadt, äro om samma mening ense, ej någons röstetal beräknas högre än till en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden, och ej heller högre än som motsvarar bevillningen för sjutusen fem hundra riksdalers inkomst af kapital eller arbete." Denna sistnämnda siffra torde något så när öfverensstämma med det inbördes förhållandet mellan stad och land. Jag hade således, om frågan ännu stått öppen, och Första Kammaren icke omöjliggjort alla försök till rösträttens modifierande vid denna riksdag genom att tvärt afslå förslaget, ämnat yrka återremis i det af mig angifna syftet. Då nu emellertid en återremiss icke skulle leda till någonting, och då det kan vara förmätet att begära bifall till ett förslag, som nu för första gången är uppläst, så frå-

gas: hvad skola vi då göra? Icke kunna vi bifalla Utskottets förslag, som ingen försvarar; icke kunna vi tvärt afslå det, ty då kan man derutaf taga sig anledning säga, att vi icke önska någon förändring. Jag ser derföre ingen annan utväg än att vördsamt anhålla om proposition å bifall till det af mig nyss framställda förslaget, hvilket vore ett bevis på att Andra Kammaren ändå vill någonting. Skulle ingen understödja förslaget, må det förfalla; jag tager mig emellertid friheten derå begära proposition.

Herr Ola Andersson: Ehuru Första Kammaren funnit förenligt med billighet och rättvis omtanke för samhällets nytta att afslå alla de framställningar angående ändringar i bestämmelserna om den kommunala rösträtten, som vid denna riksdag blifvit gjorda, och således för närvarande icke någon förändring derutinnan är att vinna, så tror jag likväl att denna Kammare bör uttala *sin* opinion, och anhåller jag derföre för min del att få angifva min ståndpunkt i frågan.

Man har sagt, att endast två principer för beräkning af rösträtt i kommunala angelägenheter äro riktiga: den ena att rösta i förhållande till skattebidragen, den andra den s. k. personlighetsprincipen. Med erkännande att båda dessa principer äro riktiga, har man dock derjemte yttrat, att den ena af dem är olämplig, till och med vådlig att bringa till verkställighet. Under sådant förhållande, då man erkänner att den ena principen, ehuru riktig, dock är olämplig att uteslutande utgöra grunden för rösträtt, tror jag det är skäl medla mellan de båda principerna och på sådant sätt söka åstadkomma en lösning af frågan. Jag har här i Kamnaren gjort den erfarenheten, att vid åtskilliga tillfällen, då man trott sig hafva funnit principen i en eller annan detalj, man råkat förbise hvad som är sjelfva hufvudsaken. Hvad är här hufvudsaken? Hvilka motiv ligga till grund för kommunallagarne? Jo — sjelfstyrelseprincipen. Skall man i detalj hålla på en princip, så att man omöjliggör sjelfva hufvudsaken; eller är det sjelfstyrelse, då i en församling en enda person innehar så stort röstvärde, att han — äfven om församlingens öfrige röstberättigade mangrant infinna sig på stämman — öfverröstar dem alla? Det har händt i församlingar med en ganska intelligent befolkning, att stridigheter uppkommit på så sätt, att en enda person stått på ena sidan och ett större flertal på andra sidan, utan att man kunnat påstå, att denne person haft bättre förstånd än mången af motsidans män, men på grund af hans öfvervägande röstvärde har hans vilja gjort sig gällande. Är sådant sjelfstyrelse och är det på detta sätt, som det misstroende samhällsklasserna emellan, hvaröfver man ofta klagat, skall skingras! Är det på sådant sätt man vill väcka till lif en god kommunalanda! Jag tror det icke. Utskottet säger att "sådana undantagsfall torde vara temligen sällsynta". Jag vill hvarken medgifva eller bestrida sanningen af detta påstående, men min erfarenhet är, att om det icke inträffar på så särdeles många ställen, det dock är fallet på icke så få, och att orättvisan ej kan försvaras dermed att den ej råder på många ställen. Nedsättes röstvärdet för de socknar, der denna orättvisa förefinnes, så bör väl detta icke utgöra någon rubbning eller orättvisa för de socknar, der sådant icke förefinnes.

Jag har redan antydtt, att man är ense om riktigheten af tvänne principer för den kommunala rösträtten. Att gå en medelväg mellan dessa är att beträda godtyckets väg, säger man. Jag har redan visat, det den förra är rent af orimlig att uteslutande tillämpa, och jag tror, att de flesta af Andra Kammarens ledamöter derom äro ense. Icke heller den sednare principens uteslutande tillämpning är enligt min åsigt fullt egnad att lemna garantier för en god behandling af alla kommunala ärenden. Jag skulle emellertid icke hysa stora betänkligheter att rösta för denna sednare, emedan jag tror, att förmögenheten ändå skulle hafva ett öfvervägande inflytande. men mina fordringar äro icke så stora. Emedan jag tror, att nedsättning i röstvärdet för de högst beskattade hufvudsakligen skall åstadkomma ökad inflytande för medelklassen, så vill jag för min del höja de *mindres* rösträtt och sålunda öka deras intresse för och inflytande på de kommunala angelägenheterna, hvilka, om än deras skattebidrag äro mindre, likväl kunna äfven för dem vara af stor vikt. De mindre bemedlade skola derigenom icke längre — såsom under nuvarande förhållanden — drifvas bort från kommunalstämma, utan förmås att i densamma deltaga, och under förhandlingarne derstädes blifva upplyste och öfvertygade om de oriktiga begrepp de möjligen i en eller annan angelägenhet kunnat hysa.

Jag tror således, att en graderad skala är det lyckligaste sättet att lösa frågan och är öfvertygad, att de mindre röstegarnes anspråk att få något att säga i kommunala angelägenheter icke sakna all betydelse.

Af hvad jag anført framgår tydligt, att jag icke är nöjd med Utskottets förslag. Utskottet föreslår en begränsning af rösträtten för andra beskattningsföremål än jordbruksfastighet och yttrar, att en jordbruksfastighets röstvärde redan är begränsadt derigenom att rösträtt är tillagd arrendatorer. Detta är likvisst mera skenbart än verkligt. Det saknas icke exempel på, att arrendatorer vid valtillfällen blifvit tillsagde, att de visserligen hafva rätt att rösta, men antydast att om de vilja begagna sig deraf, så äro röstsedlar för deras räkning i beredskap. Detta visar att åtminstone icke alltid denna begränsning verkligen förefinnes.

I fråga om lika rätt vid kommunala val har Grefve Sparre sagt, att sådan redan finnes i lag stadgad, emedan elektor till förrättande af landstingsval icke utses vid kommunalstämma, utan inför kommunalstämmas ordförande. Såvidt jag kan finna är detta icke riktigt. Ut § 17 af förordningen om kommunalstyrelse på landet står, att tre ordinarie kommunalstämmor årligen skola hållas, deraf en i Mars, "för besluts fattande i anledning af berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning, samt för val af landstingsmän eller af valmän för landstingsmäns väljande". Det är således tydligt, att den vid kommunala val gällande röstgrund äfven här tillämpas.

Slutligen ber jag få nämna, att jag omöjligen kan fatta Första Kammarens ställning till frågan och de skäl, som göra att denne vår Medkammar ständigt afslår de billiga anspråk, som i ämnet framställas. Man har mycket talat och skrivit om, att den som har makten bör begagna den med förstånd och moderation. Detta kan nog vara sant, men för min del protesterar jag mot ett sådant begagnande af makten, som förmögenheten gör, då den alldeles icke vill medgifva de mindre väl lottade

folkklasserna att deltaga i beslut angående angelägenheter, som ligga dem lika mycket om hjertat och för dem äro lika viktiga som för de bättre lottade samhällsklasserna.

För min del yrkar jag afslag.

Herr O. Wikström: Det gifves utan tvifvel ingen fråga, hvars behandling vid riksdagen af den stora allmänheten följes med större uppmärksamhet och intresse än frågan om politiska och kommunala rösträtten. Detta, utom de högljudda ropen på förändring, som höras från alla landsändar, utgör väl tydligt bevis derpå, att den nuvarande lagstiftningen i nämnda hänseende icke är tillfredsställande, utan fordrar skyndsamt förändring, derest man vill förebygga ett missnöje, som störande kan inverka på det lugn, som alltid är behöfligt vid stiftandet eller förändring af lagar.

De många olika meningar, som genom reservationer vid Lag-Utskottets betänkande gifvit sig tillkänna, förråda äfven bristfälligheten i våra kommunalförfattningar. Ledsamt är att åsigtorna inom Utskottet icke kunnat bättre förenas, ty detta bebådar äfven inom riksförsamlingen stor meningsskiljaktighet i ämnet, hvilket torde kunna vålla frågans undanskjutande för lång tid. Men ännu ledsammare är, att man inom Utskottet funnit så liten benägenhet för tillmötesgående, i ändamål att åstadkomma en jemnare fördelning af rösträtten. Jag vill i det längsta hoppas, att åtminstone denna Kammare skall visa detta tillmötesgående, icke allenast på grund af billighet och rättvisa, utan tillika — jag vågar utsäga det — af politisk klokhet. Jag befarar i annat fall, att flertalet af denna Kammares medlemmar skola återkomma mindre välkomna till sina hemorter, och resultatet af denna riksdag anses föga tillfredsställande, synnerligast då under sista tiden genom de frikostiga anslag, som såväl Riksdagen som äfven enskilda kommuner beslutat, en ganska tung beskattning drabbat den mindre bemedlade befolkningen, som — säge hvad man vill — litet eller intet är representerad vare sig i kommunalförfattningen eller inom Riksdagen.

Man plägar i allmänhet anförä, såsom skäl för vägran af en jemnare och mera utsträckt fördelning af rösträtten, först den satsen, att den som mera betalar, också bör hafva mera att säga, vidare att den mindre bemedlade befolkningen saknar den upplysning och det intresse, som erfordras för deltagandet i kommunala och politiska värf, och ändtligen att de icke besitta den sjelfständighet, som är nödvändig för ett riktigt utfölvande af rösträtt i offentliga angelägenheter.

Hvad först beträffar, att den som mera betalar, bör mera betyda, skulle jag anse den satsen fullt riktig, derest jag kunde betrakta skatterna såsom gåfvor till samhället, för hvilka gifvaren borde erhålla några slags gengåfvor. Men då jag icke kan hafva en sådan uppfattning af skatternas betydelse, utan anser dem för min del såsom skulder till samhället i och för det skydd, den vård och den trygghet till person, egendom och verksamhet, som hvar och en samhällsmedlem åtnjuter, så anser jag lika litet här, som i alla andra hänseenden, att man kan uppställa fordran på rättigheter, derför att man betalar en skuld. Jag instämmer derför till alla delar uti hvad Herr Mankell angående denna sak principiellt yttrat.

Hvad vidare de mindre bemedlade folkklassernas upplysning beträffar, tror jag att den ej är särdeles underlägsen den bildning, som förefinnes hos motsvarande folkklasser i åtskilliga andra länder, synnerligen i vårt grannland Danmark, der redan länge en långt utsträckt rösträtt befunnits välsignelsebringande och alldeles icke medfört de olägenheter, som man här befarar. För öfrigt kan jag icke inse, att det nödvändigt fordras någon hög och vetenskaplig bildning för att sätta sig in i och bilda sig ett omdöme i de frågor, som kunna få namn af kommunalangelägenheter eller riksdagsfrågor. Dertill fordras — efter hvad jag kan se — förnämligast ett godt förstånd och redbarhet, hvilka egenskaper jag tror finnas äfven hos den mindre bemedlade befolkningen, åtminstone till den grad att man icke uti kommunalnämnden och stadsfullmäktige insätter andra personer än sådana, som äro dertill mest lämpliga och för hvilka man hyser aktning och förtroende. Vill man till och med fränkänna de mindre bemedlade förstånd, så bör man väl åtminstone icke kunna fränkänna dem så pass instinkt, att de välja personer, som äro lämpligast föra så väl deras som andras talan i offentliga angelägenheter till enskildt och allmänt väl. Man förebrår vidare de mindre bemedlade bristande intresse för allmänna frågor. Ja! Det bör i sanning ej förundra någon, om man saknar intresse att infinna sig i en samling, der man med sin röst kanske knappt betyder mera än hundraedelen af hvad en annan betyder, och der stundom ett eller annat tiotal kan öfverrösta tusen. Det är en glädjande omständighet, att förebråelsen är så till vida obefogad, att intresset visat sig större, i samma mån rösträtten varit jennare och rättvisare fördelad. Utom det att intresset i allmänhet på en sednare tid blifvit lifvigare, tillåter jag mig upplysa, att vid två af de sista riksdagsmannavalen, der bland röstberättigade rösträtten varit lika, mer än tre fjerdedelar af de röstegande i det ena samhället infunnit sig vid valurnan, under det i det andra samhället nio tiondedelar af röstberättigade afgifvit sitt votum. Jag ser således icke, att det förefinnes grundade skäl att klaga öfver bristande intresse, så vida nemligen man har någon bestämmande rätt öfver det, som man intresserar sig för.

Ändtligen har man anført, att bristande sjelfständighet hos mindre bemedlade skulle vara ett skäl för vägran af vidgad rösträtt. Detta beror likvisst helt och hållet på hvars och ens subjektiva omdöme, och jag för min del får bekänna, att jag funnit lika mycken sjelfständighet hos mindre bemedlade som hos förmögne och välbergade — ett förhållande som jag är förvissad hvar och en skall besanna, så framt man gör sig verklig reda för de ledande motiven hos den ene och andre.

Jag vågar icke längre upptaga tiden; många ytterligare skäl för min åsigt äro redan framsagda af föregående talare — isynnerhet af representanten från Örebro och en talare på stockholmsbänken, som tillika är ledamot i Lag-Utskottet. Jag skulle velat instämma i den reservation, som af den sistnämnde är afgifven, men då jag på förhand vet, att den icke har utsigt att vinna framgång, så instämmer jag uti Herr Engmans reservation. Helst skulle jag dock önska att ärendet återremitteras till Lag-Utskottet, icke därför att jag tror, det något väsendtligt vid denna riksdag kan i saken uträttas, synnerligast efter Första Kammarens beslut, utan därför att frågan vid denna riksdag kan komma på tal i Kammar-

ännu en gång, då det stora antal ledamöter, som nu är frånvarande, äfven kan få tillfälle yttra sig i denna viktiga sak. Ty det är ganska nödvändigt, att landets befolkning får lära känna representanternes mening i denna fråga, lika så väl som det skedde i en viktig fråga vid förra lagtima riksdagen, nemligen försvarsfrågan. Jag vill dock icke nu göra något yrkande, utan afvaktar hvad kommande talare hafva att säga.

Herr Johan Jönsson: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, att jag på det lifligaste instämmer med de motionärer, som väckt förslag i ämnet. Mina komitenter hafva uttalat sina önskningar och förhoppningar om förändring i de nuvarande bestämmelserna angående den kommunala rösträtten och emotse vid hvarje riksdag med längtan förverkligandet af dessa önskningar. Inom den kommun jag tillhör hafva visat sig tydliga spår af det bedröfliga förhållandet, att det obilliga streck, som nu ligger till grund för den kommunala rösträtten, tillintetgjort folkets intresse att besöka kommunalstämman. Man kan icke tänka sig något mera orättvist, än att en person, som händelsevis fått förmögenhet t. ex. genom testamente, skall ensam bedöma och besluta, om den eller den medlemmen af kommunen bör hafva det eller det förtroendeuppdraget, då kanske mången annan inom kommunen är mera kompetent härtill.

För min del har jag icke på något sätt funnit mig tillfredsställd af innehållet i Utskottets betänkande. Man har visserligen fått veta, att det "torde vara öfverflödigt att erinra, hurusom denna fråga åtskilliga gånger tillföre varit föremål för Riksdagens pröfning, alltid med den utgång att de gjorda framställningarne afslagits." Då man ingenting vill uträtta, kan visserligen detta kallas ett skäl, men jag tror också, att klagomålen öfver de nuvarande lagbestämmelserna med afseende å den kommunala rösträtten äro befogade, samt att de komma att upprepas, till dess man afhjelpat de öfverklagade bristerna. Det går visst an att uppdämma strömmen en tid, men någon gång bryter den lös, och då blir förhöjningen kanske större, än om man i tid vidtagit lämpliga åtgärder. Jag är öfvertygad om att folket en gång med upplysningens vapen skall bekriга den hydra, som alltjemt söker kringgå dess rättigheter och tillintetgöra dess tanke på själfstyrelse.

Så vidt jag kunnat fatta, har ännu intet yrkande blifvit framställt. Ej heller jag vill för tillfället göra något yrkande; men förbehåller mig rätt att efter omständigheterna fatta beslut. Önskligt vore om något beslut komme till stånd, som kunde lända folket i allmänhet till nytta och välgång.

Herr Hjelm: För hvarje gång, jag reser hit till riksdagen, har jag af hundratals personer fått uppmaningar i mitt komitentskap att väcka motion om utsträckning af rösträtten i kommunala angelägenheter. Att jag vid denna riksdag gjort det för andra gången må då icke förundra någon, lika litet som att jag yttrar några ord vid detta tillfälle. Jag vill dock icke uppehålla Kammaren med någon egentlig belysning af frågan utan endast i största korthet uttala några enkla, men allvarliga tankar direkt i sak. Man börjar verkligen i landet undra alltmera öfver, huru icke allenast den nuvarande röstberäkningen kommit till stånd, utan

äfven — och det i ännu högre grad — hvarför icke Regering och Riksdag söka åstadkomma de förändringar härutinnan, som landet har ett ofrövisligt behof utaf, och som kunna tillfredsställa folkets behof, och öfver att Regeringen icke tager initiativet dertill. För närvarande är det i själfva verket så, att ofta främlingar inom kommunen och oerfarne tjänstebiträden, som ombytas af sina patroner, hvilka tillsätta förtroendeplatserna, bestämma skatterna och besluta öfver kommunernas allmänna angelägenheter, åtminstone inom de industriella orterna. Dessa kända vanligen icke behofven och folkets vanor, eller ock se de bort derifrån, i medvetande att de hafva makten i sin hand: den makt som af ålder tillhört allmogen. Denna allmoge får nu endast se på och rätt ofta blir den till och med hänad för sin vanmakt.

För min del är jag icke vän af den så kallade personlighetsprincipen. Jag tror vi kunna dröja ännu med tillämpningen deraf, men heldre röstar jag för denna princip, än jag bidrager till, vare sig bibehållandet af det närvarande eller införandet af hvad Utskottet föreslagit i denna punkt. Jag kan icke underlåta att säga, det jag tror, att simpla arbetare skulle uppföra sig mera värdigt på kommunalstämmen, än nu ofta är förhållandet af de förr nämnde, inklusive tjänstemän. Sednast denna höst har jag sett bedröfliga exempel, som utvisa sanningen häraf. Sådant åstadkommer spända förhållanden och slitningar inom kommunen, i stället för att herremän och bönder, arbetsgifvare och arbetare borde förtroendefullt rätta hvarandra handen och sträfvat till samma mål. Hvarje sträfvande efter makt, som icke har sin grund i det allmänna rättsmedvetandet, är förslappande och hvem innehar för närvarande hela den kommunala makten? Jo, kapitalet. Men hvad är då kapitalet i och för sig sjelft, om icke representanten af ett redan verkställt arbete. Tag bort arbetets produkter, och jag tror att kapitalet blir värdelöst. När nu så är förhållandet, tror jag, att det icke är klokt att allt för envist hålla på de principer, som nu göra sig gällande, och som, enligt min uppfattning, sakna grund i det allmänna rättsmedvetandet. För min del skulle jag vara nöjd med det som jag föreslagit i min motion — mera behöfves icke nu — men då jag icke kan få detta, så måste jag instämma uti Herr Engmans reservation.

Herr Carlén: Som Herrarne veta, har frågan redan fallit i Första Kammaren, och hvarken vår diskussion eller vårt beslut kan föra den framåt denna riksdag. Jag hade icke heller begärt ordet, om jag icke ansett mig skyldig Kammaren den uppmärksamheten att angifva min ståndpunkt i frågan, då min reservation derom ingenting upplyser.

Det har varit af formella skäl, som jag, i det skick frågan vid dess afgörande inom Utskottet befann sig, icke kunde bestämma mig för något visst förslag, ty — såsom jag i min reservation nämnt — ännu saknas de statistiska upplysningar mången anser sig behöfva. För min egen del ansåg jag i början dessa ej behöfliga och var med om det förslag, som inom Utskottet blef ifrågasatt, nemligen att bestämma tvänne maxima, ett relativt till en tiondedel af kommunens hela röstetal och ett absolut, hvilket sednare många ledamöter i Utskottet voro benägna att bestämma till 1,000 röster. Dessa minskningar i rösträtten skulle dock blifva gällande endast i de fall, då det visade sig, att ett större antal af kommunens

medlemmar -- två tredjedelar eller tre fjerdedelar af de närvarande -- förenade sig om samma resultat. Detta förslag var, som Herrarne finna, mycket lika det af Herr Ehrenborg nu framställda, och det hade verkligen stora sympatier inom Lag-Utskottet. Åtta eller nio af dess ledamöter gillade grunden för detsamma, och det föreföll ganska antagligt, att det lilla i detaljer som skiljde en och annan ej vore af större betydelse, än att man kunnat slutligen förena meningarne om ett gemensamt förslag, så vida icke då ett annat förslag, det hvilket nu gäller som Utskottets, hade framkommit. Detta sednare förslag, slutligen omfattadt endast af tre ledamöter, framlades af just den talare, som nyss meddelade Kammaren huru intresserad han är för frågans lösning. Jag vill visst icke påstå, att förslaget framlades för att åstadkomma splittring, men ett faktum är emellertid, att derigenom en splittring uppstod bland de ledamöter, som förut visat benägenhet att förena sig om det förstnämnda förslaget, men af hvilka mången af fruktan för Utskotts-förslaget återvände till sin ursprungliga ståndpunkt.

Jag har ansett mig böra lemna Kammaren denna upplysning, på det ingen må tro, att denna Kammares ledamöter i Lag-Utskottet varit obegärliga för all förändring eller att, med uppgifvande af egna favoritförslag, samla sig kring något förståndigt förslag, som haft utsigt att vinna båda Kamrarnes bifall. Detta oaktadt är dock fortfarande min öfvertygelse, att om Riksdagen velat tillsätta ett särskildt Utskott för handläggning af kommunalfrågorna, så hade efter all sannolikhet ett förslag lättare kunnat utvecklas, med utsigt att blifva acceptabelt i båda Kamrarna, hvilket jag i förbigående vill nämna, då man äfven nu låtit detta Utskott komma på tal.

Hvad angår Lag-Utskottets förslag, så lär väl, trots en annans uppgift, det vara ostridigt, att det icke varit acceptabelt ens för Första Kamraren, då voteringen derstädes utvisade, som jag hört, att några och tjugi röstade för återremiss och 50 å 60 för rent afslag. Förslagets uppfinnare tyckes vilja tillgodogöra sig dessa yrkanden på återremiss, men -- såvidt jag kunnat döma af tidningarnes referater och genom samtal med personer, som varit närvarande vid ärendets föredragning i Första Kamraren -- var der ingen enda talare, som uppträdde till försvar för Utskottets förslag, hvilket tyckes utvisa, att det inga sympatier hade i den Kamraren.

En vinst tror jag likväl frågans behandling denna gång hafva medfört -- den nemligen, att man fått fram detta försök och att detta visat sig fullkomligt misslyckadt. Ty något olyckligare kan icke gerna tänkas, än om frågan löstes på det sättet, att man väpnade den ene samhällsmedlemmen mot den andre, och derhän skulle det gå, om Utskottets förslag upphöjdes till lag. Detta är numera ej att befara, eftersom det lidit ett så fullständigt nederlag i Första Kamraren och troligen väntar samma öde här.

En talare har yrkat återremiss. Betraktad som en opinionsyttring kunde visserligen en återremiss hafva skäl för sig, men då man tyckes vilja tillgodogöra sig de yrkanden på återremiss, som i Första Kamraren gjort sig gällande, såsom stöd för framläggande af annat förslag i samma syfte som Utskottets, så tror jag en återremiss från denna Kammar ej bör beviljas. Jag tillråder derföre Kamraren att helt enkelt afslå betän-

kandet, såsom det oförtydbaraste sättet att en gång för alla uttala sig mot det otillfredsställande i grunderna för Utskotts-förslaget och såsom det bästa medel att bevara sin handlingsfrihet i framtiden, då man ju kan hoppas att vinna mer än hvad nu är möjligt.

Herr Ribbing: Till att börja med vågar jag hemställa, huruvida ej skäl vore att, till förkortande af diskussionen, man skulle finna lämpligt att afstå från att nu företaga undersökningar om den ena eller andra personens lämplighet att intaga plats såsom ledamot i Lag-Utskottet. Tiden för sådana undersökningar synes mig lämpligen vara vid de tillfällen, då val till utskottsledamöter försiggår. Nu vid detta tillfälle kunna de möjligen vara intressanta för en eller annan inom Kammaren, men säkert är att de icke höra till ämnet för vår öfverläggning eller på något sätt bidraga till dess utredande.

Jag föreställer mig vidare, att det är föga lämpligt att här tala om de allmänna principerna, hvarpå kommunal rösträtt kan och bör hvila — föga lämpligt med afseende nemligen å de praktiska resultaten af diskussionen, ty om sådana allmänna principer eller om förändring af det befintliga till uttryck af andra principer än de, på hvilka det nu hvilat är icke motioneradt. Således — äfven om jag kunde uppträda för den ena eller andra af de principiella åsikter, som förut under diskussionens gång blifvit uttalade — anser jag sådant likväl icke kunna leda till något resultat, då som sagdt motionerna i ämnet icke omfatta förändring i den kommunala rösträtten i det hela. Jag vill derföre ej — gillande eller ogillande — derom uttala mig, ej heller inlåta mig i närmare granskning af de skäl och grunder, som för den ena eller andra principen blifvit framställda och kommenterade, men jag vill deremot såsom ledamot i Lag-Utskottet endast återkalla i minnet, att jag icke såsom de enda möjliga erkänner hvad man kallat förmögenhets- och personlighetsprinciperna, och att jag derpå gifvit faktiskt bevis genom mina reservationer vid 1868 och 1869 årens riksdagar.

Hvad som uti nu föredragna första och andra momenten af betänkandet innehålles, utgör svar på det som af motionärerna i detta ämne begäres och är dervid i det första momentet afseende fästadt på de delar af motionerna, som yrka lika rösträtt i kommunen icke i allmänhet, utan blott i fråga om val, medan det nuvarande röstvärdet skulle qvarstå orubbadt i andra kommunala ärenden. Jag anhåller att i fråga om detta förslag och Utskottets afstyrkande yttrande derom få erinra, att nu gällande kommunallag icke känner någon olika grund till rättighet att deltaga i den ena eller i den andra af kommunens gemensamma angelägenheter, utan att berättigandet att hafva stämma och röst vid kommunala ärendens behandling är densamma så i ena som i andra sortens frågor, att villkoret för sådant berättigande utgör att erlägga skatt efter andra artikeln af bevillningen, och att graden dervid eller olika röst bestämmes efter bevillingens belopp. Redan detta synes utgöra tillräckligt skäl att icke bifalla hvad motionerna, i riktning af rösträtt per capita vid val, påyrkat, så vida det läser få erkännas, att så snart man talar om att bygga kommunallag på principen af kommunalsjelfstyrelse, det enda riktiga är att afgörandet af hvilka de i den kommunala styrelsen deltagande

skola vara, bestämmes efter samma grundprincip: nemligen den kvalifikation, man anser berättiga till deltagande i sjelfstyrelse, så i ena som andra fallet. Också har den talare, som ifrigast förordat allmän lika rösträtt, dervid hvarken hufvudsakligen eller ens öfvervägande fäst sig vid frågan om val såsom något hvarom undantagslagar borde gälla, utan fastmera utgått från sjelfbeskattningsrätten, såsom sjelfstyrelsens allmänna grundvilkor, så i ena som i andra fallet eller slaget af ärenden.

En särskild grund för per capita omröstning, som af den ene motionären blifvit anfordrad, är den, att i sjelfva verket alla redan nu lemna lika bidrag till kommunen, så fort de nemligen betala i lika proportion till sin förmögenhet. Jag vill härvid blott i parentes anmärka, att om detta vore riktigt, det skulle leda längre än motionärerna begära, ty det skulle leda till lika rösträtt öfver hufvud taget och icke blott med afseende å val. Satsen är dock — ehuru den kan synas skenbart riktig — i sjelfva verket beroende på ett fullständigt misstag. Enligt gällande kommunallagar utgör grunden till min rättighet att deltaga i afgörande af kommunala angelägenheter min med bevillning efter andra artikeln till staten inträdande skyldighet att bidraga till kommunens utgifters bestridande, liksom grunden till storheten af denna min rättighet i förhållande till alla andra röstegandes rätt eller, såsom en del af kommunens hela beslutanderätt betraktad, är storheten af det, efter beloppet af nyssnämnda bevillning beräknade, mig åliggande bidrag till kommunen, i förhållande till alla andras bidrag till densamma eller såsom en, i proportion till de sistnämnda bestämd qvot af det hela af kommunens på medlemmarnes bidrag beroende inkomster. Men då så är händelsen, är det ju blott att med andra ord uttrycka alldeles detsamma, om man säger, att huruvida mitt bidrag till kommunen är lika stort, större eller mindre än en annans, beror på eller mätes af det enas förhållande till den andres såsom hvardera en qvot af det hela eller med andra ord hvarderas storhet såsom en sådan qvot betraktad. Deremot mätes storheten af mitt bidrag, jemfördt med hvar och en annan bidragandes, alls icke af detta mitt bidrags proposition till *min* förmögenhet i det hela eller till min förmåga att utgöra det. Hvarföre icke? Af det enkla skäl, att min rätt i kommunen icke till sin storhet bestämmes af min förmåga eller min förmögenhet såsom sådan, ej heller har sin grund i att jag eger förmögenhet, utan har sin grund i att en del af min förmögenhet — mitt bidrag till kommunen — utgör en del af kommunens förmögenhet och till sin vidd bestämmes af storheten af denna insats i förhållande till det hela; eller med ett ord derföre, att det icke är fråga om att bestämma min kommunala rätts storhet såsom en proportionerad del af *mina* rättigheter i det hela, utan såsom en proportionerad del af *kommunens* rätt i det hela eller af samtliga dess, efter proportionen af deras bidrag bestämda, röstberättigade medlemmars rätt. Jag är visst ej den, som vill påstå, att kommunen bör betraktas blott som ett bolag; men med afseende å den enligt lag gällande beräkningen af medlemmarnes rösträtt påstår jag, att fullkomlig analogi eger rum mellan denna beräkning och beräkningen af medlemmarnes rätt i ett bolag eller att fullkomligt samma beräkningsgrund gäller så i ena, som andra fallet, så länge skyldighet till bidrag till kommunen utgör vilkor

kor såväl som mått för rätt till deltagande i kommunala angelägenheter i allmänhet. Nåväl, om jag går in i ett bolag och deri betalar mindre än åtskilliga andra bolagsmän, så har jag detta oaktadt visserligen samma rätt som de öfrige i frågor, som röra bolagets förhållanden såsom ett helt, t. ex. till andra, till lagen, o. s. v. oberoende af den omständigheten, att mitt bidrag är t. ex. 10 R:dr mot 100 R:dr, som utgör andra bolagsmäns bidrag. Men hvad skulle man väl säga eller hvad skulle enligt allmän lag afgöras, om jag i fråga om min rätt såsom en bolagsman till de öfrige, t. ex. min rätt i fråga om vinstutdelning, komme med det yrkande, att storheten af min andel i vinsten icke skulle afgöras efter proportionen af min insats i det hela, hvaraf vinsten är revenuen, utan efter insatsens förhållande till hvad jag sjelf i öfrigt kan ega? Skulle någon af Herrarne sjelfve, som äro delegare i bolag, vilja godkänna den sats och norm för vinstutdelning, att hvarje bolagsmans medel dervid förhåller sig till hvarje annans, icke såsom den förres insats till den sednares, utan såsom insatsens förhållande till bolagsmännens öfriga förmögenhet, att sålunda hvarje bolagsman t. ex. skall i utdelning erhålla sex procent ej på hvad hvar och en insatt, utan sex procent på hvad han i öfrigt och i det hela eger? Detta vore ju en klar orimlighet, derföre att vinsten i det hela är vinst på bolagets förmögenhet, hvarje del deraf en del af denna, ej af hvad bolagsmännen såsom *icke* tillhörande bolaget kunna ega eller vinna. Dessa äro i min tanke skälen, hvarföre de yrkanden, som afhandlas i första momentet, icke böra bifallas. Vill man införa rösträtt, oberoende af bidragens storlek, då måste för det första en annan grund för rösträtt och dess storlek stadgas; för det andra samma grund äfven gälla för *all* rösträtt öfver hufvud taget, ej för rösträtt blott i vissa slags angelägenheter, ty det finnes ingen olika grund för kommunal rösträtt i ena och andra fallet.

Hvad beträffar andra punkten af utskottsbetänkandet, ber jag herrarne att, med afseende å frågan om ett relativt maximum, observera, att Kammaren med full rätt och på goda skäl kan besluta hvad den för sin del — utan att fästa afseende på andras åsigter — i frågan anser vara det rätta, men att deremot icke alldeles så är förhållandet inom ett utskott, eller med dess medlemmar från denna Kammare, alldenstund det ju icke består af medlemmar endast från en Kammare, utan af delegerade från båda Kamrarne, icke heller skall framlägga ett förslag blott för den ena Kammaren eller ett sådant som i den ensam, utan ett sådant som i båda skulle vara antagligt. Utskottet måste således — för att söka motsvara sin uppgift — fästa afseende ej blott vid hvad det anser vara det i och för sig bästa, utan derjemte vid de olika meningar i frågan, som hittills inom de båda Kamrarne förekommit. Ingenting skulle hafva varit lättare för Utskottet, än att repetera de förslag, det förut vid åtskilliga Riksdagar framlagt angående röstmaximum, men då hade man på förhand kunnat taga för afgjort, att Första Kammaren skulle hafva svarat med ett repeterande af dess föregående afslag. Utskottet har således måst försöka sig på ett nytt sätt att lösa frågan, och jag vill visserligen ej påstå, att dess nu framlagda förslag är det aldra lämpligaste som möjligen skulle kunnat framläggas, men det har det företräde för de föregående

att ej förut af Första Kammaren hafva blifvit tillbakavisadt och var därför så till vida mera lämpligt såsom förslag än ett återuppreparande af föregående förslag, att en möjlighet syntes finnas till erhållande af ett bifall.

Hvad dernäst beträffar de skäl i sak, som föranledt Utskottet att framlägga det i andra momentet inrymda förslaget, så stöder sig detsamma på den omständigheten, att rösträtt på grund af jordbruksfastighet redan är i någon mån — om ock icke fullkomligt eller direkt — begränsad derigenom, att en jordegare icke har rösträtt för den jord han utarrenderat, utan brukaren häraf eller arrendatorn härför röstar, under det att å andra sidan för innehafvare på landet af andra beskattningsföremål efter 2:dra artikeln ingen begränsning alls eger rum. Jag medgifver gerna, att denna bestämmelse, med hänsyn till jordegares rösträtt, är endast en indirekt begränsning, som ej är fullt betryggande, men det är emellertid åtminstone en tillstymmelse till begränsning. I städerna är rösträtten likaledes, och detta deruti, inskränkt inom en femtiondedel af stadens hela röstetal. På landet deremot förefinnes — med undantag af den begränsning, hvilken, såsom jag nyss nämnde, drabbar egare af större jordegendomar — ingen begränsning för alla innehafvare af andra beskattningsföremål efter 2:dra artikeln än jordbruksfastighet. Det förekommer likväl — t. ex. bland innebyggarne i köpingarne — industri- och fabriksidkare, som drifva rörelse i långt större skala än innevånarne i våra småstäder i allmänhet göra. Dessa hafva på grund af sin högre beskattning större röstetal, men för deras rösträtt finnes ingen begränsning, hvarken en bestämd sådan som finnes i städerna, eller en indirekt sådan af samma beskaffenhet som den, hvilken gäller för egare af jordbruksfastighet. Herrarne torde finna att, om detta också icke kan anses för fullgoda skäl för Utskottets förslag, det åtminstone är mera än inga skäl.

För egen del har jag likväl reserverat mig vid andra punkten, emedan jag önskar ett tillägg och detta på grund af hvad Utskottet sjelft i motiveringen anført. Om nemligen en jordbruksfastighet är af den storlek, att densamma i och för brukningen till större eller mindre del af egaren måste utarrenderas på en eller flera händer, och arrendatorerna — såsom för närvarande är fallet — rösta för den jord de bruka, då, kan man säga, behöfs i mindre grad direkt begränsning af egarens rösträtt, ty den är redan förminskad genom de utarrenderade jordlotter, för hvilka andra personer rösta. Men om egendomen icke är större, än att egaren kan sjelf bruka jordvidden, men dock, å andra sidan, i proportion till andra egendomar och beskattningsföremål inom samma kommun, är så stor, att egaren får ensam röstöfvervigt, då behöfves för sådant fall en direkt begränsning. Till den ändan har jag i min reservation föreslagit en begränsning för jordbruksfastighet till en tredjedel af kommunens hela röstetal, en mycket liten begränsning visserligen, men om jag föreslagit den större t. ex. till en tiondedel, hade jag ju varit säker på afslag från Första Kammaren, ty då hade mitt förslag sammanfallit med ett Lag-Utskottets föregående förslag, som förut derstädes blifvit afslaget. För öfrigt måste erkännas, att fullständigt afhjelpande af möjliga olägenheter vid röstberäkningen aldrig genom blott utsättande af ett maximum står att ernå, och att sålunda äfven en bestämmelse om maximum till en tiondedel hjälper ej mot faran att lägga kommunens angelägenheter i hän-

derna på ett fåtal, ty då skulle 6 personer hafva afgörande makten. Väl är saunt, att, allteftersom ett mindre maximum bestämmes, tages ett steg längre nedåt från fåtalet och hindras derigenom ett sådant mera från att blifva ensamt maktegende; väl är sålunda sannt, att ett maximum af en tiondedel så till vida är bättre än ett af en tredjedel, eftersom 6 personer äro flera än 2 personer; men detta hindrar dock ej att så länge maximum icke kan tryckas ned till t. ex. en 30:de, 40:de eller 50:de-del af kommunens hela röstetal, så länge kan man ej vänta någon full trygghet i den afsedda riktningen. Jag går så långt, att jag uttalar min misströstan om att något maximum — hur lågt det än må vara — i och för sig sjelft kan blifva tillfredsställande, utan vill man ernå ett fullt betryggande resultat, då skall man vid röstskälans uppgörande gå efter annan beräkning än bevilnings-riksdalern ensam. Men det lör icke till ännu, emedan derom ej är motionerad.

En talare i mitt grannskap har sagt, att Utskottets förslag, om det upphöjes till lag, skall tända ett obeskrifligt hat mellan olika samhällsklasser. Jag vill ej bestämdt förneka detta yttrande all sanning, men vågar betvifla, att följden af detta förslags antagande i nämnda hänseende skall blifva farligare, än den möjlighet i samma afseende som finnes med nu gällande lagar. Det hat, hvarmed hotas, skulle väl blifva hatet mellan större egendomsegare och innehafvare af andra beskattningsföremål. Jag kan för min del ej finna, att detta hat skulle kunna blifva större än det slags hat, som ju nu kan finnas mellan stora och små herrar, så att jag icke i det afscendet ser någon synnerlig fara i förslaget.

Härmed anser jag mig hafva framställt det faktiska i saken och min uppfattning af frågan. Med hänsyn till situationen har jag intet skäl att framställa något yrkande, men af hvad jag yttrat är klart, att om jag skulle göra något yrkande, vore det till afslag å första punkten och bifall till den andra, med det tillägg jag i min reservation föreslagit.

Herr Engman: Herr Talman, mina Herrar! Så många talare hafva redan i denna fråga yttrat sig, att jag finner mig icke hafva mycket att tillägga; och för öfrigt, då Första Kammaren afslagit hela betänkandet, är icke mycket för oss att göra vid saken. I min utskottsbetänkandet bifogade reservation har jag uttalat min tanke i ämnet; och en föregående talare, Herr Kolmodin, har uttalat sig för bifall till min reservation, utom i afseende på hvad reservationen innehåller om rösträtt per capita vid val. Jag tror verkligen, att Kammaren skulle göra klokt uti att godkänna mitt förslag. Det vore icke för mycket, då man så länge hört framställas upprepade yrkanden i denna riktning, att man toge detta lilla steg af tillmötesgående. Jag är öfvertygad, att, om man blott medgäfvit allmän likställighet i kommunal rösträtt i detta enda afseende, nemligen vid val och så tillika bestämde hvarje röstegandes röstmaximum i öfriga ärenden till $\frac{1}{10}$ af kommunens hela röstetal, belåtenheten i landet skulle blifva stor, och att den i detta hänseende nu så allmänna klagan skulle för lång tid tystna. Längre kan man ej komma för närvarande.

Då emellertid Första Kammaren redan afslagit hvarje förändring härutinnan, kan Andra Kammarens beslut endast blifva en opinionsyttring, hvilken borde blifva så allmän som möjligt. Att besluta återremiss

tjenar icke till någonting, ty man kan svårigen vänta sig att komma någon väg med Utskottet, då man känner dess sammansättning och vet, hurusom nästan alla dess ledamöter från Första Kammaren samt många från Andra Kammaren motsätta sig all utjemning till någon betydenhet af den kommunala rösträtten på landet. Herr Grefve Sparre har redan i Utskottet framhållit, att genom antagande af Utskottets förslag skulle den i Norrland så öfverklagade olägenheten, som af mig framhållits, att de stora sågverksegarne och bruksegarne utöfva en öfvervägande makt i kommunala angelägenheter, blifva i betydlig mån afhjelpen, om Utskottets förslag antagits. Jag tror väl icke, att Herr Grefven vidhållit detta för att gå de med mig liktänkandes åsikter och önskringar till mötes, utan snarare för att söka till bästa pris nedtysta striden och ropen om förändring i detta ämne. Då nu likväl Första Kammaren ej ens velat göra den lilla af Utskottet föreslagna eftergiften, och denna i allt fall icke innebure något medgifvande i röstprincip, yrkar jag afslag å Utskottets förslag och bifall till min reservation.

Herr Gumælius: Jag fick anledning att än en gång begära ordet, då ordföranden i Lag-Utskottet yttrade sig. Villigt erkänner jag den välvilliga stämning, han lade öfver sitt anförande, i hvad det var riktadt mot mig. Men jag kan deremot icke vara erkänsam för ett par invändningar, han framställde mot mitt förra yttrande, då han påstod, att jag i ett fall lemnat faktiskt oriktiga uppgifter och i ett annat fall icke ens talat "en smula sanning". Jag ber att få i dessa afseenden lemna upplysningar till stöd för hvad jag sagt.

Den ena af den ärade talarens invändningar gick derpå ut, att jag skulle hafva alldeles misstagit mig, då jag uppgaf, att landstingsmän väljas på kommunalstämma. Landstingsmannaval skulle nemligen, enligt den ärade talarens mening, förrättas inför kommunalstämmans ordförande. Emellertid står det i 17 § af kommunalförordningen, som jag här har i handen, att tre ordinarie kommunalstämmor skola årligen hållas, den första bland annat *för val af landstingsmän eller elektorer för landstingsmannaval*. Jag vågar hoppas, att den ärade talaren icke längre vidhåller sin mening i denna punkt, då jag upplyser, att det exemplar af kommunalförordningen, jag har i hand, är tryckt år 1869 i Stockholm hos Norstedt & Söner, Kongl. boktryckare, och således bör ega vitsord.

Vidare förklarade den ärade talaren, som närvarit i Första Kammaren under diskussionen derstädes öfver detta ämne, att det var en sanningslös uppgift af mig, att af talare i Första Kammaren, hvilka yrkat återremiss, bland skälen därför anförts, att de funnit den af Utskottet gjorda skillnaden mellan rösträtt för jordbruksfastighet och rösträtt för andra beskattningsföremål orimlig. I detta afseende kan jag väl icke åberopa mina egna örons vittnesbörd, hvilket för öfrigt skulle kunna jäfvas, men jag är i tillfälle förete andras vittnesbörd, som gifver stöd åt min uppgift. Första Kammarens protokoll är ännu ej färdigt, men jag har samlat de tidningsreferat om samma yttranden, som här i riksdagshuset funnos att tillgå. Dagens nyheter, som är morgontidning, yttrar sig i det dagen efter Första Kammarens öfverläggning utkomna nummer helt kort, uppräknande blott båda sidornas talare och voteringens utgång, så att deraf icke är

att hemta någon upplysning till min, men icke heller till min ärade motståndares fördel. I Stockholms Dagblad, som utförligare redogör för diskussionen, finner jag uppgifvet, att Friherre Nordenfalk mot Utskottets förslag erinrat, hurusom "t. ex. egaren af ett bruk eller annan industriell anläggning med ringa jordareal, men som till största delen betalar sin kommuns utgifter, kunde öfverröstas af en jordegare med blott en niondedel af samma kommuns fyrktal." Vidare finner jag i samma tidning, att Herr von Sydow, som reserverat sig mot Utskottets förslag i andra punkten, förklarat sig anse Utskottet hafva "gjort allt för stor åtskillnad mellan jordbruksfastighet och andra beskattningsföremål, helst det finnes landtkommuner, som hafva sitt största uppehälle af fabriksrörelse, handel, handverk m. m." Än ytterligare finner jag, att Herrar von Möller, Björkenstam och O. Mörner redan inom Utskottet uttalat sig i samma riktning som Herr von Sydow, hvarjemte i Kammaren "Herrar von Ehrenheim, Wallenberg och von Gegerfelt, med hvilka äfven Herr von Sydow förenade sig, yrkade återremiss". Af detta referat kan ej slutas annat, än att återremissen beslöts med hänsyn till, bland andra, Herr von Sydows under diskussionen anförda skäl. — I Nya Dagligt Allehanda för följande afton lemnas ungefär lika uppgifter, och nämnes der ytterligare Herr Lagerstråle såsom en af dem, som påyrkade återremiss. Jag har tillika här Aftonbladet och den officiella tidningen till hands, hvilkas referent äfven bestyrka min uppgift, men jag anser mig icke behöfva närmare redogöra för dessa referat, i fall icke hvad jag nu sagt bestrides. Dessa tidningsreferat äro naturligtvis icke fullgiltiga bevis, men öfverensstämmelsen dem emellan innebär dock en hög grad af sannolikhet för innehållets riktighet.

Den ärade talaren framställde direkt till mig en fråga, som det vore ohöfligt af mig att icke besvara. Han frågade, om jag ville taga ifrån arrendatorerna deras rösträtt i kommunala angelägenheter. Nej, det vill jag visst icke; och jag vet icke, huru någonting uti mitt förra yttrande kunnat gifva anledning till en sådan fråga; men jag har velat säga, att jag icke kunde inse, hvarför arrendatorer skulle anses stå uti ett närmare och fastare förhållande till de kommuner, der de tillfälligtvis hafva arrenden, än de personer, som i samma kommuner nedlagt sin förmögenhet i fabriker eller dylikt.

Till sist får jag betyga min glädje öfver att höra den ärade talarens förklaring, att någon "kinesisk mur" icke finnes oss emellan. Detta kan jag icke förklara på annat sätt, än att han skulle hafva förflyttat sig öfver på den venstra sidan om muren, och i så fall får jag helsa honom hjertligen välkommen.

Den ärade talaren yttrade också den förmodan, att vi skulle träffas ännu en gång. Jag måste antaga, att han dermed syftade på ett sammanträffande vid kommande riksdag under förhållanden, motsvarande de nuvarande; men detta förefaller mig temligen osäkert. Låt vara att den ärade talaren kan vara lika säker på sina valmän i Wenersborg och Åmål, som han tyckes under alla förhållanden här vid Riksdagen kunna vara på ordförandeplatsen i Lag-Utskottet, så är jag visst icke lika säker att ånyo blifva utsedd till representant för Örebro. Men det är jag säker på, att, vare sig att personerna träffas eller ej, så komma dessa principer, som

här i dag förfäktats, att mötas ånyo och kämpa sin strid, till dess den princip segrat, under hvars fana jag står.

Herr Per Jonsson: Det är högst eget, att man så mycket motsätter sig en utjemning af rösträtten i kommunala angelägenheter, oaktadt den nuvarande röstberäkningen är påtagligen orimlig och oaktadt detta så starkt framhållits så väl genom en allt allmänare och allt högljuddare klagan i landet, som genom upprepade motioner vid riksdagarna i syfte att få införd en rimligare kommunal röstberäkningsgrund. Jag kunde väl hafva åtskilligt att säga härom, men då så många talare redan uppträdt och frågan dessutom till följd af Första Kammarens beslut på visst sätt måste anses förfallen för denna gång, vill jag inskränka mig till att yrka, att Kammarerna måtte bifalla Herr Engmans reservation.

Herr Grefve Sparre: Kammarerna lära utan tvifvel vara trötta vid denna diskussion, och jag skall därför söka att icke särdeles mycket förlänga den.

Till en början och i anledning af en anmärkning, som representanten från Örebro och en representant från Skåne riktat mot mitt förra yttrande, ber jag att få erkänna, att jag yttrade mig orätt, om jag sade, att landstingsmannaval förrättades inför kommunalstämmans ordförande. Det var riksdagsmannaval, som jag härvid åsyftade.

Hvad angår den ärade örebrorepresentantens uppgifter och bevisföring om hvad man under diskussionen i detta ämne i Första Kammarerna yttrat, så får jag anmärka, att min invändning, det hans framställning häraf icke var sanningsenlig, blott afsåg hans påstående, att de talare i Första Kammarerna, som påyrkat återremiss, gjort detta *på den grund*, att de funnit Utskottets förslag orimligt. Och jag vidhåller, att, om man vill läsa igenom, hvad Herr von Ehrenheim och öfrige talare, som yttrat sig för återremiss, anført, man icke skall finna ett ord derom, att deras yrkande stödt sig på ett sådant skäl. Deras skäl var deremot det, att de önskade utredning om befogenheten af de förslag till förändring i den kommunala rösträtten, som blifvit gjorda af ledamöter från Andra Kammarerna, och för sådant ändamål ville, att Riksdagen skulle aflåta skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om statistisk undersökning i ämnet. Jag fästade mig alldeles icke vid hvad i öfrigt yttrats i Första Kammarerna, utan blott vid frågan derom, hvilket skäl *de talare som yrkat återremiss* åberopat.

Man har framkastat den fråga, hvarföre jag vore så rädd att inskränka jordegares rösträtt. Mine Herrar! Jag är alldeles icke rädd därför. Det har jag bevisat vid 1868 års riksdag, då jag deltog i det Lag-Utskotts betänkande, hvori en sådan inskränkning tillstyrktes. Jag står ännu i dag härutinnan på samma punkt som år 1868, och jag har instämt i Herr Ribbings uttalande åsigt, att ett röstmaximum borde fastställas äfven för jordegare. Men jag har ansett, att inom Utskottet, som är sammansatt af ledamöter från två i denna fråga olikfärdiga Kamrar, jag såsom ordförande borde intaga en förmedlande ställning för att befördra, att man åtminstone vunno något resultat. Detta har nu misslyckats, jag medgifver det. Dock ber jag, att den ärade representan-

ten från Gotland, hvilken förehållit mig, att jag deltagit i 1868 års Lag-Utskotts betänkande, men nu blifvit affälling från grundsatserna i detta betänkande, måtte draga sig till minnes, huru saken aflopp år 1868. Jo, i Första Kammaren höjde sig ingen stämma till förmån för betänkandet, och det föll med 78 röster mot några och 20. Vid följande riksdagar har Utskottet åter framlagt samma förslag, men det har i Första Kammaren slutligen blifvit så mottaget, att man förklarat det vara otillständigt af Utskottet att, då Kammaren upprepade gånger med stor majoritet vägrat bifalla dess förslag, åter framkomma med detsamma alldeles oförändradt. Efter en sådan erfarenhet har jag vid denna riksdag, — jag måste erkänna det — gjort mig skyldig till det stora felet att icke påyrka, det Utskottets betänkande för fjerde gången skulle blifva precis likadant som det gamla förslaget, hvilket för hvarje gång fått allt större majoritet mot sig i Första Kammaren. För mycken böjlighet i åsigten är ett fel, det är onekligt. Men det har verkligen icke allt för ofta inträffat, att jag ådragit mig förebräelser för detta fel; ja, jag tror, att sådant skett så sällan, att det måhända väl kan tåla vid, att jag en gång befunnits vara litet mjuk.

Man har sagt, att Utskottets förslag vore orimligt, derföre att det skulle leda till inskränkning af bruksidkares rösträtt, under det egare och innehafvare af jordbruksfastighet, hvilka icke voro med starkare band än bruksidkarne fastade vid kommunen, skulle få rösta utan begränsning af något röstmaximum; och en talare på gotlandsbänken har fäst sig dervid, att Utskottet vid jemförelse mellan fabriks- och annan industriell rörelse, å ena, samt jordbruk å andra sidan, icke uttryckligen tagit bruksrörelsen i betraktande. Jag vill besvara dessa anmärkningar med det påstående, att bruk helt och hållet äro att betrakta såsom fabriker. Under närvarande förhållanden står ett bruk kanske på ännu mindre säkra fötter än en fabrik, då den stora revolution, som pågår i bergverksindustrien, gör det otvifvelaktigt, att en stor del af våra små jernbruk komma att försvinna. Jag tror det vara stort skäl att göra skilnad emellan jordbruksfastighet och jernbruk.

Jag har varit nog lycklig att, sedan jag sist hade ordet, höra mina åsikter understöddas af en representant från Norrland, hvilken intygade, att de svåraste klagomålen uti ifrågavarande afseende kommit från Norrland, der i åtskilliga kommuner det öfvervägande röstantalet tillkommer just sågverksegare och fabriksidkare, och hvilken ansåg, att Utskottets nu framlagda förslag vore egnadt att undanröjda de värsta missförhållandena härutinnan. Såsom jag redan nämnt, var min tanke i afseende på detta förslag den, att, då Första Kammarens afslag å hvarje sådan hemställan, som skett vid föregående riksdagar, kunde anses på förhand säkert, ett förmedlingsförsök icke skulle vara att förakta. Det har emellertid nu misslyckats, äfven det.

Den ärade representanten från Upsala har redan talat om det mindre lämpliga deruti att söka analysera, huru ärendet behandlats i Utskottet. Jag kunde i detta afseende hafva rätt mycket att säga, men Kammaren är utan tvifvel trött vid denna diskussion.

I fråga om den allmänna och *lika* rösträtten har jag redan uttalat min mening. Jag tror icke att tiden för dess införande ännu är kom-

men. Att i våra tider hålla långa diskussioner öfver denna fråga anser jag både olämpligt och onödigt. Jag tror, att det allbekanta sällskapet Internationales tillvaro och verksamhet i vår tid äro tillräckliga för att betydligt nedstämma sympatierna för den lika rösträttens idé.

Herr Uhr: I dag har verkligen det ovanliga inträffat, att Professor Ribbing uppmanat oss att yttra oss kort. Han tyckte, att långa tal i denna fråga voro onödiga, ehuru han icke gjorde någon tillämpning häraf på sig sjelf. Jag skall i allt fall yttra mig kort.

Om icke Utskottets förslag redan fallit i Första Kammaren, skulle jag påyrka, att vi, heldre än att stå stilla, måtte taga det lilla steg Utskottet förordat. Under nuvarande förhållanden vill jag blott uttala hvad jag anser riktigast, och det är allmän rösträtt per kapita.

Herr Gunnarsson: Jag skall gå den ärade representantens från Upsala önskan till mötes och tala kort. Det var ganska nöjsamt att höra honom uttala den åsigt, att långa anföranden voro olämpliga; jag önskar endast att han sjelf ställt sig samma åsigt till efterrättelse.

Att förändring i den kommunala rösträtten är af svenska folket ifrigt önskad, är en så känd sak, att derom icke torde vara någon tvist. Visserligen har Lag-Utskottets ordförande sagt, att Medkammaren icke erkänner behovet af en reform i detta afseende, och icke kunnat finna, att några bevis för behöfligheten deraf blifvit framlagda. Men jag tror, att bevis finnas, ty det är känt, att kommunalstämmobeslut ofta blifvit dikterade af en eller två personer i strid mot de flestes önskan. Att så är förhållandet, har blifvit uttaladt på talrika folk- och arbetarämöten samt af tidningspressen. Jag tror, att tiden för en reform af kommunala rösträtten icke kan vara långt aflägsen, men bästa sättet att genomföra reformen tilltror jag mig icke att kunna uppgifva. Då genom första Kammarens beslut frågan för denna gång redan förfallit, återstår för Andra Kammaren endast att afgifva en opinionsyttring. Jag kan icke instämma uti något yrkande om återremiss, ty jag vet icke, hvartill det skulle tjena, och jag tror att man med afseende på denna frågas slutliga behandling bör tillämpa det gamla ordspråket: "uppskjut icke till morgondagen hvad du i dag kan göra." Jag vill yrka bifall till Herr Engmans reservation, på det att, då framdeles något nytt förslag i ämnet skall uppgöras, man må kunna skönja, hvarthän åsigheterna i denna Kammare visa.

Herr Ola Jönsson: Jag ber att få säga blott några få ord. Jag har vid mera än ett tillfälle tillförene uttalat och sökt visa skäl för den åsigt, som Herr Mankell både i sin reservation mot förevarande Utskotts-betänkande och muntligen under denna diskussion förfäktat, nemligen att alla som erlægga bevilning efter andra art. bevilningsstadgan och följaktligen betala kommunalutskylder, borde hafva lika röst i kommunala angelägenheter. Jag är fortfarande öfvertygad, att denna åsigt är den enda riktiga; och om man vill se på alla de reservationer, som åtfölja Utskottets betänkande, och på alla de meningsskiljaktigheter, som i dessa reservationer uttala sig, så må man väl komma till den öfvertygelse, att frågan icke kan lösas annat än efter personlighetsprincipen.

Då man emellertid väl vet, att denna gång icke något resultat är att vinna, emedan frågan förfallit genom Första Kammarens beslut, så anser jag, att återremiss skulle tjena till intet. Utskottet skulle naturligtvis antingen svara, att frågan redan förfallit, eller helt enkelt anmoda Kammarerna att fatta beslut, troligen det förra.

Åtskillige talare hafva förenat sig uti att yrka bifall till Herr Engmans reservation. Jag medgifver, att, derest denna reservation kunnat blifva Riksdagens beslut, jag skulle nöja mig dermed och förena mig uti nyssberörda yrkande, men under förevarande förhållanden tror jag det icke vara välbeträkt af Kammarerna att för framtiden binda sig genom något beslut. Det kunde i så fall hända, att Kammarerna vid en kommande riksdag ville gå antingen längre eller mindre långt än genom ett sådant beslut gifvits vid handen, och då vore icke lämpligt, att man hade ett dylikt beslut att hänvisa till. Jag yrkar följaktligen rent afslag å Utskottets förslag.

Herr Törnfeldt: Anledningen dertill, att jag nu begärt ordet, är det yttrande representanten för Wenersborg och Åmål nyss fälde, nemligen att man vid närvarande tidpunkt icke borde tala om införande af lika rösträtt, emedan vi hotas af det der sällskapet "l'Internationale." Jag tror alldeles tvärtom, att, just derföre att alla samhällen hotas af det der sällskapet, man bör söka ordna sina affärer så, att man icke längre behöfver frukta detsamma och derföre skulle lika rösträtt vara en borgen.

Man har sagt, att, om lika rösträtt infördes, den fattige skulle beskatta den rike. Jag fruktar icke en sådan följd, ty så vidt jag kunnat erfara, är den fattige lika rädd om sitt öre som den rike om sin riksdaler. Vidare har man invändt, att den lika rösträtten skulle förändra karaktären af Första Kammarerna. Jag tror icke detta, ty Första Kammarens guldalf är omgifven af så många gärdesgårdar, att säkerligen icke någon arm från kommunalstämman skulle nå till att gifva honom någon dufning; och om det kunde ske, skulle det, i min tanke vara ganska nyttigt, ty Första Kammarerna har mycket emot sig i allmänna opinionen, utan att göra något yrkande i nämnda riktning.

Så som saken nu står, att för tillfället icke något är att vinna, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Herr Ehrenborg: Då mitt förslag icke vunnit något understöd, återtager jag detsamma och yrkar rent afslag å Utskottets hemställan.

Öfverläggningen rörande nu föredragna tvänne punkter förklarades slutad. Med afseende å beskaffenheten af derunder framställda yrkanden och då beslutet öfver första punkten vore beroende af det beslut, som kunde komma att fattas angående den andra, förklarade Kammarerna, på Herr Talmannens framställning, sig vilja till afgörande först företaga sistnämnda punkt.

Rörande denna andra punkt hade yrkats dels att, med afslag å Utskottets hemställan, Herr Kolmodins förslag måtte bifallas, dels jemväl att, med afslag å berörda hemställan, det förslag måtte antagas som blifvit

framställt i Herr Engmans och Herr Lars Perssons vid denna punkt afgifna reservation, dels ock slutligen afslag utan bifogadt motförslag.

Efter upptagande af dessa olika meningar framställde Herr Talmanen propositioner på bifall ej mindre till Utskottets hemställan än jemväl till nu anförda yrkanden. Propositionen på afslag förklarades hafva blifvit besvarad med öfvervägande ja. Omröstning blef emellertid begärd, dervid yrkandet på bifall till Herr Engmans reservation antogs såsom kontraposition, hvarefter omröstning skedde enligt en så lydande voteringsproposition.

Den som afslår hvad Lag-Utskottet hemställt i andra punkten af dess utlåtande N:o 14.

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å hvad Utskottet hemställt, beslutit: att 11 § uti 1862 års förordning om kommunalstyrelse å landet erhåller följande förändrade lydelse: Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal. Dock må ej någon utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar emot en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden, och att vid alla val röstas per kapita.

Vid hopsummering visade röstsedlarne 87 ja mot 42 nej. Utskottets hemställan i denna punkt hade alltså af Kammaren afslagits; och förklarades, till följd af detta beslut, den hemställan bifallen, som af Utskottet blifvit gjord i första punkten.

Punkten 3.

Utskottets förslag i denna punkt förklarades hafva förfallit genom nyss fattade beslut rörande andra punkten.

Punkten 4.

Herr Gumælius: Med anledning af den näst föregående diskussionen skulle man kunnat fråga, hvartill det tjenade att hålla långa tal om ett redan afgjort ärende. Jag svarar, att det tjenar till att visa, att, ehuru frågan för denna riksdag förfallit genom Första Kammarens tvära afslag, ett lifligt intresse för densamma finnes inom Andra Kammaren. Diskussionen öfver de första punkterna i Utskottets betänkande har varat i fyra timmar, utan att under hela denna tid mer än på sin höjd en enda röst här höjt sig till försvar för Lag-Utskottets besynnerliga förslag i andra punkten. Äfven här har, likasom i Första Kammaren, votering egt rum, men då i Första Kammaren män af högern kunna anses hafva segrat, i det den lilla af Utskottet föreslagna förändringen i kommunala rösträtten, såsom dock smakande något af reform, blifvit afslagen, har deremot i Andra Kammaren dels en aktningvärd minoritet voterat för intet mindre än lika rösträtt vid alla kommunala val, under det att majoritetens beslut

om afslag här stödde sig på yrkanden företrädesvis af män på vår venstra flygel, hvilka från sin synpunkt funno förslaget sådant, att det helt enkelt borde förkastas. Detta synes mig vara ett ganska märkligt resultat af dagens strid om de två första punkterna.

Utskottet har, för att öfvergå till den nu föredragna punkten, icke kunnat tillstyrka bifall till min motion, och det förvånar mig icke så särdeles mycket under nuvarande förhållanden. I sin motivering har Utskottet åberopat hvad 1868 års Lag-Utskott yttrat i fråga om graderade röstskalar, som hetas vara "i mer eller mindre mån godtyckliga." "Men efter godtycke böra (säger Utskottet) lagar icke stiftas. Hvad lagarne för den kommunala rösträtten beträffar, så kunna de utgå från antingen personlighets- eller förmögenhets-principen. Mellan dessa båda måste lagstiftaren välja, och har han bestämt sig för den sistnämnda, så måste han med *följdriktighet* tillämpa den *intill den gräns*, utöfver hvilken *konsekvensen* icke längre kan gå, utan att leda till *uppenbar orättvisa* eller leda till andra *vådor*." Det der alltsammans behöfver jag nu icke upptaga till besvarande. Grundlig vederläggning af dessa talesätt har i dag redan blifvit framlagd af representanten från Upsala, och då han, Lag-utskottsledamoten, säkerligen icke misstänkes för att gå för långt i min riktning åt venster, lära väl hans ord väga mera än allt hvad jag härvid kunde anföra.

Hvad Utskottet vidare efter 1868 års Lag-Utskott anför om förhållandet mellan skattskyldighet och rösträtt, tror jag hafva varit föremål för tillräcklig diskussion under behandlingen af de första punkterna i betänkandet, och jag vill derföre icke vidare uppehålla mig dervid.

"Detta i allmänhet", säger Utskottet och fortsätter därefter sålunda: "Hvad särskildt angår förevarande förslag, så kan Utskottet icke *frigöra sig* från den mening, att detsammans antagande skulle medföra en väsendtlig rubbning i grunden för bildandet af Första Kammaren". Detta är ganska tänkvärda ord. Utskottet kan "icke frigöra sig"! Detta vittnar, antagligen ofrivilligt, mot Utskottets majoritet, att den varit bunden af en fördom, och hvad saken beträffar vill jag hemställa, om någon utom Lag-Utskottets ledamöter skulle vilja påstå, att mitt förslag om införande af graderad skala vid val af stadfullmäktige skulle kunna verka någon väsendtligare rubbning i den der mycket omordade grunden för bildandet af Första Kammaren, än Utskottets eget förslag i andra punkten af betänkandet skulle hafva gjort, om det bifallits. Ser man fördomsfritt på saken, så måste man väl medgifva, att nedtryckande af vissa kvalifikationer för kommunalrösträtt på landet kan hafva ett vida större inflytande till förändring af landstingens sammansättning och derigenom till "rubbning af grunden för Första Kammaren", än införande af en graderad röstskala vid val till stadsfullmäktige i en del städer, hvilka till landstingen sända endast ett ringa fåtal representanter, medelbart valde på penningröstnings grund.

Utskottet har behagat anföra, att jag mot betänkligheterna i detta afseende anmärkt, att Riksdagen redan gjort ändringar i den kommunala rösträtten, utan att sådant visat sig leda till några vådliga följder. Utskottet har här fäst sig vid något, som jag mera i förbigående anført, hvaremot Utskottet icke haft godheten uppmärksamma, att jag i min mo-

tion yttrat följande: "Viktigast af dessa motskäl skulle vara det, att en rubbning af den kommunala rösträtten i städerna vore egnad att "förrycka Första Kammarens grund". Hålllösheten af ett sådant påstående tror jag mig i min ofvan åberopade fjolårsmotion hafva ådagalagt och *inskränker mig att dertill hänvisa*". Hvad jag derpå i förbigående tillagt har Utskottet, som sagdt är, med några ord besvarat, men då Utskottet icke upptagit mina hufvudskäl till pröfning, utan endast hållit sig till, hvad man kunde kalla småskäl, och vid dem just ej haft något märkligare att erinra, anser jag obehöfligt att bemöta Utskottets anmärkningar i denna punkt, hvilket för öfrigt, som man behagade finna, icke skulle vara svårt. Må det tillåtas mig hänvisa till den af mig i fjol lemnade utredning af detta ämne å sidorna 29 och 30 i motionen N:o 127, hvaraf framgår, att, enligt mitt förslag, större städer, hvilka här äro i fråga, skulle komma att vid val till Första Kammaren medverka genom dubbelt medelbara val och ovilkorlig, om än förmedlad penningröstgrund, medan större landtkommuner och mindre städer hafva enkelt medelbara val på penningröstgrund, och mindre landtkommuner dubbelt medelbara val och en i allmänhet illusorisk penningröstgrund. Här synes mig beträffande just de större städerna vara öfvernog af garanti, men på den frågan har Lag-Utskottet ej inlåtit sig.

Jag finner, att inom Utskottet "meningarne varit något delade i fråga om vigten" af de mot mitt förslag af Utskottet "anförda skäl", hvaremot Utskottet varit mera ense om olämpligheten af en röstberäkning efter de af mig angifna grunder, enär mitt förslag skulle "lätt leda till samma följder som en röstberäkning efter hufvudtalet"; och detta har Utskottet tyckt stå i strid "emot idén af en graderad röstskala". Idén af den graderade röstskala jag föreslagit är att åstadkomma en förmedling mellan rösträtt på penninggrund och rösträtt på personlighetsgrund. För personlighetsprincipen i fråga om rösträtt är jag desto mindre rädd, som jag är bördig från ett samhälle, der vi af ålder varit vane att afgöra alla kommunala ärenden på allmän rådstuga genom röstning efter hufvudtal och funnit oss väl af detta röstningssätt. Sedan vi numera fått så kallad "kommunal sjelfstyrelse", har flertalet af kommunens medlemmer icke mera någonting att säga om gemensamma angelägenheter, hvilket är bittert. Å ena sidan har denna erfarenhet och å den andra sidan den säkerligen grundade öfvertygelsen, att ett återinförande af rösträtt efter hufvudtal icke för närvarande låter genomföra sig, gifvit anledning till mitt förmedlingsförslag. Om Utskottet nu funnit den af mig föreslagna röstskalan gå för långt åt venster, hade Utskottet, om det hyst någon välvilja för förslag i denna riktning, så mycket mindre bort vara förhindradt att föreslå en lämpligare gradering, som jag icke egentligen påyrkat hvad Utskottet omförmålt såsom mitt förslag, utan blott i allmänhet hemställt, att Riksdagen för sin del måtte besluta, att vid stadsfullmäktigval rösterna måtte beräknas efter en graderad och tregradig skala, hvarjemte jag, under uttryckligt tillkännagifvande att jag ansåge sjelfva graderingen såsom en smaksak, förklarar, att jag för min del funne gränserna vid 15 och 50 R:dr rätt lämpliga, men ej skulle hafva något att invända emot, om Utskottet nedflyttade dessa gränser, exempelvis den lägre till 10 R:dr eller än längre. Utskottet har förmodligen något hastigt behandlat min motion

och därför icke kommit att fästa full uppmärksamhet vid mina yrkanden, likasom det ock förbisett väsentliga delar af motiveringen.

Till slut förekommer i Utskottets betänkande hvad som väl skall vara det bästa af dess innehåll. Utskottet säger nemligen till sist: "Lika oförklarligt som inkonsequent synes det vara, att motionären föreslagit den graderade röstskalans tillämpning vid val till stadsfullmäktige, men ej vid omröstning i kommunala angelägenheter uti de städer, der stadsfullmäktige icke finnas. Är gällande röstgrund lämplig i sednare hänsendet, så måste den ock vara det i det förre; och betydelsen af ett stadsfullmäktigval, såsom innefattande uppdrag åt fullmäktige att med primärförsamlingens rätt besluta i kommunens angelägenheter, fordrar med styrkan af följdriktighet, att vid dylikt val skall tillämpas samma röstgrund, som då röstberättigade omedelbart utöfva kommunens beslutanderätt." Det är emellertid någon skilnad mellan städer som hafva, och städer som icke hafva stadsfullmäktige. I de städer, der stadsfullmäktige icke finnas, likasom i landtkommuner, äro visserligen de mindre röstegarne, strängt taget, rättslösa gent emot de stora röstetalen, men dessa mindre röstegare äro dock i tillfälle att vid behandlingen af kommunala angelägenheter komma tillstådes och yttra sig, och de kunna dymedelst mot dem, som möjligen vilja begagna sina höga röstetal till att utöfva förtryck, eller öfver höfvan beskatta sina medborgare, ställa en opinion, som de stora röstegarne ofta draga sig för att trotsa. Det är visst icke därför sagdt, att de mindre röstegarne, äfven om de påtagligen hafva rättvisan på sin sida, alltid få rätt. Utgången af åtskilliga ärenden, som behandlats alla instanserna igenom, visar på ett skärande sätt, att så icke är fallet, och Kongl. Maj:t anser, såsom bekant, att, då formerna behörigen iakttagits, har det större röstetalet rätt i kommunala angelägenheter. Men ibland går det dock derhän, att de stora röstegarne anse sig icke kunna begagna sin makt.

Den gång då Lag-Utskottet hade den godheten att för utöfvande af rösträtt vid allmän rådstuga föreslå ett röstmaximum, motsvarande beviljning för 10,000 R:drs inkomst af kapital och arbete, kunde jag icke vara så tacksam som Utskottets ärade ordförande förmålt sig vilja påräkna. Detta röstmaximum innebar nemligen, som man vet, med afseende på många stadssamhällen icke någon nämnvärd begränsning, då i landsortsstäderna gemenligen helt få personer hinna upp till och öfver 10,000 R:drs inkomst. Och i många städer hade de största röstetalen redan dessförinnan blifvit omöjliga genom den allmänna oviljan. Sålunda vore de stora röstegarne, bolag med flere, på dessa ställen faktiskt beröfvade all rösträtt, därför att deras rösträtt enligt lag var för stor för att kunna, utan att öfva förhatligt förtryck, begagnas. På ett eller annat ställe utöfvades visserligen sådan, enstaka personer tillkommande, öfvermåktig rösträtt i det längsta, men med allt mindre fördel. Jag känner exempelvis en kommun, der en person länge fört talan för ett mycket stort röstetal. Det är inom kommunen, likasom inom Riksdagen, en framstående man af hvars verksamhet kommunen väl har behof. Längre har han satt in både sig sjelf och andra bland stadsfullmäktige, och i dessa dagar har han visserligen blifvit återvald till stadsfullmäktig, men med jemförelsevis ringa röstetal. Och synes den väsentligaste orsaken till sjunkandet af hans

popularitet inom kommunen hafva varit öviljan öfver det hänsynslösa sätt, hvarpå han använt sitt stora röstetal. Det har således icke gagnat utan skadat honom, och det har skadat saken och kommunen. Jag kan i afseende derpå, huru stadsfullmäktige anses och hvilket förtroende desse, som borde vara sitt samhälles förtroendemän, åtnjuta, omnämna något, hvarom Herrarne snart få erfarenhet. Konstitutions-Utskottet har, i sitt nyss färdigblifna förslag till ny tryckfrihetsförordning, hemställt, att jurymän i tryckfrihetsmål skola inom hvarje landstingsområde väljas af landstinget, men inom städer, som ej i landsting deltaga, *icke af stadsfullmäktige*, utan af de vid val af ledamöter i Riksdagens Andra Kammare röstberättigade. Och skälet härtill ligger utan tvifvel deruti, att stadsfullmäktige icke äro populära. Utskottet har, äfven om detta ej skulle uttryckligen sägas i dess motivering, nogsamtt insett, att man icke kan vilja sätta Stockholms penningvalde stadsfullmäktige till öfvervakare öfver hufvudstadspressen. det har insett, att ett förslag derom skulle kunna störta dess lagverk, äfven om det i öfrigt vore autagligt. Sådan är tonen om stadsfullmäktige, och detta ej för deras egen skull utan för valsättet.

Stadsfullmäktige hafva under den tid, de funnits till, utöfvat helt olika verksamhet i olika städer. I min motion har jag påpekat, hurusom syftet med kommunalförfattningarne, i välmant afsigt tillkomna, långt ifrån vunnits, hvilket jag anser i väsendtlig grad bero på den röstberäkningsgrund, som inom kommunerna tillämpas. Nu är förhållandet, att i somliga städer känna stadsfullmäktige sjelfva, att de icke stå på fast mark och kunna därför icke uppträda med den kraft, som vore naturlig, derest de vore verkliga *stadsfullmäktige* i stället för *penningfullmäktige*. I andra städer åter begagna de sin makt med en ytterlighet och hänsynslöshet, hvartill något motstycke knappast kan uppletas under gamla förhållanden. En mängd städer hafva derigenom fått sina kommunalskatter mångdubbblade, blifvit inkastade i vidlyftiga företag och nödsakade att upptaga stora lån eller åtaga sig än större borgensförbindelser, som tynga på dem för en lång framtid, så att väl en eller annan af dem må hafva skäl att tvifla om de skola kunna i längden uppylla förbindelser, dem de skattskyldige icke iklädt sig, utan blifvit iklädda af personer, som möjligen valt sig sjelfva till stadsfullmäktige.

Må det tillåtas mig erinra om några få exempel. Åtskilliga finnas anförda i Januarihäftet af "Svensk tidskrift för literatur, politik och ekonomi," och jag vill deraf endast i största korthet vidröra ett fåtal, hvarvid jag i ett fall är i tillfalle fullständiga tidskriftens uppgift.

En stad (Carlshamn) med 5,000 till 6,000 innevånare har för en jernvägsanläggning fått teckna sig för en half million, hvartill staden hade att tillgå 100,000 R:dr, samt begärde och erhöill Kongl. Maj:ts bemyndigande att upplåna 400,000 R:dr. Då teckningen icke räckte till, oaktadt äfven landskommuner och enskilde deltagit i densamma, har staden fått ytterligare ikläda sig ansvarighet för teckningens fyllande, hvilken ansvarighet, då den ingicks, lär hafva varit värd vid pass hundra tusen riksdaler, hvaraf, enligt hvad nyligen i offentligt tryck uppgifvits, vid pass 90,000 R:dr vid teckningens afslutande belastade staden, som alltså får till företaget upplåna vidpass 100 R:dr för hvarje hufvud. Men ej nog med detta! Derjemte har samma lilla stad — allt enligt stadsfullmäktiges

beslut — fått ikläda sig 40 års räntegaranti för 1,100,000 R:dr — beslut, mot hvilka Stockholms stadsfullmäktiges mycket omtalade och mycket öfverklagade beslut om räntegaranti för fem millioner sjunker ned till en ren obetydlighet. Dock — jag är öfvertygad, att, om stadsfullmäktige i Stockholm, som nu blodat tanden, få ostörde gå på i samma riktning, det icke skall dröja länge, innan man får höra beslut från rikets första kommun om ingångna an-svarsförbindelser i en helt annan, vida större skala än beslutet om dessa farliga fem millioner. Riktningen är tydlig! — Ett annat exempel är Westerås stad, som redan har en skuld af 187,000 R:dr, och hvars kommunalutskylder under de sednaste åren utgått med tre, fyra till fem riksdaler på bevillningsriksdalern, och hvars stadsfullmäktige nu ytterligare för aktieteckning i jernväg beslutat upplåna 200,000 R:dr. Vid sådant förhållande kan det vara ovisst, om icke de redan dryga utskylderna komma att i följd af denna aktieteckning derhän ökas, att de blifva ytterst betungande för dem, som äro skattskyldige till stadsfullmäktige i Westerås. Ekesjö stad, som 1857—1860 upptagit tre lån å tillsammans 260,000 R:dr (hvaraf dock 175,000 R:dr återutlånats åt huse-gare i staden) upptog år 1869 under ganska brydsamma ekonomiska förhållanden ett lån till jernväg å 100,000 R:dr. Redan förut uppgick det lilla samhällets kommunalskatt till tre och en half gånger bevillningen efter 2:dra artikeln. Jag visste icke, om Ekesjö hade stadsfullmäktige, men har här i Kammaren af två stadsriksdagsmän, grannar till staden, blifvit upplyst om, att så är förhållandet, hvilket man kunde ana, när stadens affärer drifvits derhän. Så kan ett fåtal, möjligen af ett fåtal valdt, beskatta och betunga sin kommun, utan att flertalet af dess medlemmar deremot kunna göra verkande motsägelser.

Jag vill nu icke gå längre, men skulle väl hafva ett yrkande att framställa, men hvilket? Jag kan naturligtvis icke hemställa om godkännande af Utskottets förslag, och jag vill icke ifrågasätta, att detsamma skall, om också endast för åstadkommande af en opinionsyttring, återremitteras, emedan detta endast vore att gagnlöst taga Utskottets viktiga tid i anspråk. Derföre tillåter jag mig hemställa, att Kammaren ville bifalla hvad jag i första punkten af min motion påyrkat. Jag skulle yrka bifall jemväl till andra punkten och hvad derefter följer, om detta blifvit af Utskottet behandladt och icke så godt som förbigånget utan upptagande af åtskilliga i motionen anförda skäl och utan att villfara min i slutet af motionen till Utskottet gjorda vördsamma framställning. För att sålunda ej här göra ett af Utskottet icke behörigen pröfvadt yrkande, inskränker jag mig att hemställa, det Kammaren ville för sin del besluta sådan ändring i § 12 af Kongl. förordningen om kommunalstyrelse i stad, att vid stadsfullmäktigval rösterna må beräknas efter en graderad skala.

Jag gör mig förvissad om, att Herr Talmannen å detta mitt yrkande framställer proposition.

Herr Ribbing: För min del och principiellt är jag ej emot införande af en röstskala i stad efter annan beräkningsgrund än jemn röst för hvarje jemn bevillningsriksdaler, såsom nu är stadgad, hvilket jag visat i en reservation vid en föregående riksdag, deri jag framställt ett nägorlunda detaljeradt förslag i detta ämne. Men deraf följer icke att

jag med min röst kan bidra till bifall åt det förslag i detta hänseende, som motionären framställt. De skäl, som bestämt mig att inom Utskottet yrka afslag å motionärens framställning, äro icke alla dem Utskottet uppräknat; mina skäl äro färre än Utskottets, men detta oaktadt för mig fullt afgörande. Jag ber först och främst att få upprepa Utskottets ord, att man icke kan finna något egentligt skäl till införande af en graderad röstskala, som indelar kommunens medlemmar i vissa förmögenhetsklasser, utan att dervid utgå från den förutsättning, att vissa afdelningar af kommunens röstberättigade medlemmar skola möjligen hafva olika intressen vid frågors afgörande, hvilka afdelningars rätt mot hvarandra man då medelst den graderade röstskalan vill på något sätt hafva genom lag garanterad. När man således föreslagit en tregradig röstskala för städerna, bör man också rimligen anses hafva förutsatt, att tre afdelningar af städernas röstberättigade innevånare i vissa frågor kunna hafva olika intressen, och velat, att dessa afdelningar skola hvardera hafva sitt ord med i laget vid frågornas afgörande. Men med denna förutsättning blir den första fordran på en sådan i vissa afdelningar graderad skala den, att de olika afdelningarne mot hvarandra väga något så nära jemnt och åtminstone att, om flertalet af afdelningarne — hvilket, under förutsättning af en tregradig skala, blir de två — slår sig tillsammans mot den ena, de skola öfverväga denna. Är ej graderingen så ordnad, väga *en* afdelnings röster mera än de öfrigas tillsammanslagda, är graderingen helt och hållet betydelselös. Nu är förhållandet i tjuo af de städer, motionären uppräknat i den vid motionen fogade tabell, att lägsta klassen derstädes, med beräkning af en röst per man, är större än de två andra klasserna tillsammans, om, såsom motionären föreslagit, de till den andra klassen hörande erhålla två och de till den tredje tre röster. Under sådana förhållanden får jag uppriktigt säga, att jag icke anser en dylik röstskala ändamålsenlig eller tjena till någon ting. Motionären har under diskussionen i dag yttrat, att syftemålet med hans förslag skulle vara att finna en förmedling emellan två motsatta principer, personlighetsprincipen och den nu befintliga, eller förmögenhetsprincipen. Men om man för ett sådant bemedlingsförsök ej lägger till grund den ofvan nämnda förutsättningen af hänsyn till olika afdelningar inom kommunen och deras ungefärliga likställighet i sammanlagdt röstetal; om man i stället, såsom motionären, blott medelst nakna siffror, utan beräkning af deras betydelse och verkan vid tillämpning på de verkliga förhållandena, vill sätta ett mindre af penningemakt, än vi nu hafva, och likaledes inskränka den rena per-capita-principen: då kommer man in på en ren tillfällighetsständpunkt. Ty om man i allmänhet säger, att man vill gifva de förmögnare klasserna något större rösträtt än de mindre bemedlade, så blir första frågan, huru mycket större? Hvad är dervid det lagom och passande? Är det två röster eller tre? Är det genom antagande af tre grader eller flera? Jag förtviflar om att man här kan bestämdt och säkert säga, att den eller den siffran såsom blott sådan anger den rätta proportionen. Men — vare dermed huru som helst; så mycket bör åtminstone vara axiomatiskt klart, att den minsta fordran man kan ställa på ett sådant förslag, att angifva ett lämpligt

lämpligt och lagom af de förmögnares rätt och inflytande, genom endast vissa siffror, är väl, att såsom kriterium på, om förmedlingen skall vara riktig eller proportionen lämplig, den skall träffa och blifva något så när lika i olika städer, så att de mera förmögna klasserna innehafva på hvarje ställe en qvot af röstetalet, jemförlig i storlek med den qvot desamma på annat ställe hafva t. ex. hälften eller en tredjedel o. s. v. af hela röstetalet. Nu är emellertid förhållandet i de af motionären uppräknade städerna, att i två, Jönköping och Haparanda, utgör andra och tredje klassens röstetal tillhoppa tre fjerdedelar af första klassens ensamt och i en stad, Nora, något mindre än hälften af första klassens. I en annan stad åter, Falun, utgör andra och tredje klassens röstetal tillsammans obetydligt öfver en fjerdedel af första klassens, och i Skeninge icke fullt en femtedel af första klassens. När man endast vill åstadkomma en jemkning af de förmögna klassernas nuvarande större öfvervigt, så bör väl denna jemkning icke slå ut så, att de förmögna på ena stället erhålla tre fjerdedelar såsom lämplig qvot, under det på ett annat ställe samma lämpliga qvot ej blir en femtedel af hela röstetalet. Ensamt denna omständighet är för mig ett afgörande skäl till afslag å motionen. Här har motionären väl sagt, att han icke bestämdt yrkar en *sådan* tregradig skala, som den hvilken är lagd till grund för ofvan anförda beräkningar, och enligt hvilken de, som i bevilning skatta 15 Riksdaler och derunder, skola hafva en röst, de, som skatta öfver 15 till och med 50 R:dr, två röster, och de, som erlægga högre bevilning än 50 R:dr, tre röster, utan att andra gränser skulle kunna antagas, endast skalan blefve tregradig. Jag har derföre, med ledning af motionärens tabell, beräknat rösterna äfven efter en tregradig skala med en röst för bevilning till och med 10 R:dr, två röster för bevilning öfver 10 till och med 50 samt tre röster för bevilning, som är högre än 50 R:dr, hvarmed naturligen 2:a klassens styrka vore ökad med alla dem, som skattade mellan 10 och 15 R:dr, under det 1:a klassen med alldeles detsamma vore minskad. Men om äfven med dessa gränser lägsta klassens öfvervigt blir mindre än enligt den ofvan använda gränsen, blir dock dess röstetal, äfven på detta sätt, ensamt större än 2:a och 3:e klassens ihoplagda i alla de 20 städer, motionärens tabell upptager, med undantag af två; och hvad angår förhållandet mellan särskilda städer, blir detta naturligen lika ojemnt och olika som enligt den förra begränsningen. I Jönköping, t. ex., skulle andra och tredje klasserna tillsammans erhålla högre rösträtt än första klassen, i Haparanda andra och tredje lika med första; i Falun skulle andra och tredje klassernas röstetal utgöra en tredjedel och i Skeninge icke fullt en tredjedel af första klassens. Ojemnheten står således kvar öfverallt, fast uttryckt i olika siffror. — Vill nu åter motionären, såsom han i dag yrkat, att Utskottet, med bibehållande blott af hans två klämmar, i öfrigt borde hafva gjort något, hvad som helst, af hans motion och framlagt ett förslag i den af honom angifna riktningen, så begär han mera, än han billigtvis kan fordra och Utskottet har rätt att göra. Ty om han stadnar vid det yrkandet: jag vill hafva en förändring i den nu gällande, graderade skalan, och säger till Utskottet "gör upp resten", så innebär ju hans motion blott att en förändring

skall ske, på sin höjd med tillägg: så att röstskalan blir tre-gradig; deremot blir det då ej han utan Utskottet, som framställt förslaget om *hvilken* förändring: till ett sådant initiativ är Utskottet hvarken förpligtadt eller berättigadt. — Af nu anförda skäl föranlätas jag tillika att hemställa om afslag å motionärens i dag gjorda modifierade framställning: om bifall till första klämman i motionen eller till hans yrkande, "att Riksdagen för sin del ville besluta sådan ändring i 12 § af Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse i stad, att vid stadsfullmäktigval rösterna må beräknas efter en graderad skala. Jag skall dervid ej anmärka, att skalan redan nu *är* graderad, utan jag antager att motionären menat en *annan* graderad skala än den nu gällande. Men jag frågar, huru kan Kammaren fatta beslut om en åtgärd i allmänhet, om *att* en förändring skall ske, utan att på samma gång säga *hvilken* förändring Kammaren anser böra vidtagas. Alla beslut *att* något skall ske, utan att säga *huru*, äro opraktiska och lätt ledande till omöjligheter, då det lätt kan hända att, sedan man sagt *ja* till *att*, man blir tvungen att säga nej till alla *huru*. På dessa grunder anhåller jag om afslag å såväl Herr Gumælii motion som hans nu framställda yrkande.

Herr Grefve Sparre: Herr Talman! mine Herrar! Då jag förut-sätter, att Kammaren icke är så särdeles intresserad af en diskussion, som icke kan egentligen leda till någon påföljd, så vill jag vara ytterst kort i mitt svar på Herr Gumælii sednare anförande. Jag skall dervid äfven taga mig till vara att följa honom på hans utflygter till Tryckfrihetsförordningen, Konstitutions-Utskottet och beslut, fattade af stadsfullmäktige öfver hela riket; ty, dessa beslut må vara huru beskaffade som helst, nu är fråga och diskussionen bör således röra sig blott om bestämmandet af de grunder, efter hvilka den kommunala rösträtten i städerna bör utöfvas. Vi tala om ingenting annat, hvarken om jury i tryckfrihetsmål eller om olika stadskommuners beslut. Vill man väl på grund af sådana kommuners särskilda beslut fördöma institutionen i sin helhet, fördöma hela kommunal-institutionen? Jag föreställer mig dock, att vi efter 10 års erfarenhet i afseende på den genom de nu gällande kommunallagarne grundade sjelfstyrelse för kommunerna icke vilja säga: bort med hela surfven!

Jag vill, som sagdt, icke följa den ärade talaren på alla hans exkursioner, men jag anhåller att med några ord få bemöta hans anmärkningar mot Utskottets motivering och sätt att bedöma hans motion. Herr Gumælius ansåg, att Lag-Utskottet gjort sig skyldigt till ett komplett misstag, då det uttalat den mening, att motionärens förslag skulle medföra en väsendtlig rubbning i grunden för bildandet af Första Kammaren, och till bevis derom har han frågat: i hvad mån kan ett stadsfullmäktigval utöfva inflytande härpå? Här vid lag återkomma vi dock till samma fråga, som jag redan vid behandlingen af en annan punkt i detta utlåtande vidrört, nemligen, att väl i vissa smärre hänseenden må finnas en skilnad emellan land och stad, men så diametralt motsatta äro dock icke lands- och stadskommuner, att man för stad bör bestämma en helt annan grund för rösträtten än för landet; att man i stad bör rösta per capita och på landet i förhållande till förmögenheten; eller att i stad

skulle finnas en graderad röstskala och på landet ingen. Detta kan väl icke falla någon in. Jag tror nemligen, att lagstiftningen i vår tid tenderar till att göra institutionerna på landet och i städerna jemnliska och att icke emellan land och stad uppdraga några "kinesiska murar." Då således i bestämmandet af en tregradig röstskala för stad ligger inclusive införandet af en dylik röstgrund på landet, lär det icke kunna förnekas, att antagandet af en sådan grund för röstberäkningen kommer att i väsendtlig mån inverka på bildandet af Riksdagens Första Kammare, och således var Utskottets motiv icke så enfaldigt, som den ärade talaren behagade förklara detsamma.

Jag vill icke upptaga tiden med bemötande af den ärade talarens anförande i öfrigt. Kammaren är redan uttröttad af denna långvariga diskussion, och jag respekterar denna trötthet så mycket mera som jag sjelf är utmattad deraf.

Jag ber dock att i aldra största korthet få, då Herr Gumælius yrkar att Kammaren nu måtte besluta införandet af en graderad röstskala vid val till stadsfullmäktige, fråga: hvad betyder detta? Vi äro här, icke för att uttala fromma önskningsar, utan såsom en lagstiftande församling med uppgift att säga hvad som är lag och rätt i Sveriges rike. För närvarande är den kommunala rösträtten i städerna så och så beskaffad. Antingen skall den fortfarande gälla, eller ock skola vi upphäffa densamma, och sätta en annan i stället. Men icke upphäffa vi den nu gällande lagen genom att i allmänna ordalag förklara, att rösträtten skall utöfvas efter en graderad skala eller — om vi, såsom den ärade representanten för Upsala erinrade, redan anse oss hafva en graderad skala — efter en annan än den nuvarande. En sådan proposition, som den hvarom Herr Gumælius anhöll, är omöjlig och orimlig, ty icke lär vi väl Kammaren kunna skäligen komma att fatta ett så beskaffadt beslut som han yrkat, utan att upphäffa ett visst lagstadgande och sätta ett annat i stället. Det vore ju att uttala en allmän sats utan att tillämpa densamma på ett visst förhållande. Jag kan för min del icke bifalla ett sådant yrkande.

Hvad slutligen angår sjelfva grunden för röstberäkningen i fråga om val till stadsfullmäktige och det möjliga behovet af en förändring härutinnan, så anser jag mig blott behöfva återkalla i herrarnes minne, att för icke längre tid tillbaka än år 1869 Riksdagen för sin del beslöt och Kongl. Maj:t sanktionerade en ny lag i fråga om rösträtten i städerna. Jag föreställer mig, att vi icke nu efter allenast tre års förlopp äro färdiga att omskrifva denna lag. Den reducerade nemligen penningemaktens öfvervigt från förut bestämda maximum af $\frac{1}{3}$:del af hela röstetalet efter röstlängden till ett maximum af blott $\frac{1}{10}$:del af röstetalet. Den ärade talaren har fäst sig vid blott det absoluta maximum; men äfven det relativa eller högst $\frac{1}{3}$:del af hela röstetalet innefattar ju en ganska betydlig begränsning. Om en ytterligare begränsning deraf är af behof påkallad, vet jag icke, men — och härvid återkommer jag till hvad jag redan förut i dag yttrat — när vi få en kommunalstatistik, då kan den ärade talaren erhålla giltiga skäl och ett verkligt stöd för den förändring i grunden för röstberäkningen han påyrkar, och då får äfven Kammaren tillfälle att sätta sig in i förhållandena, innan hon fattar sitt beslut i saken, men för närvarande tror jag, att det är för tidigt att, sedan vi för

tre år sedan stiftade en lag om rösträtten i städerna, nu göra om densamma.

Herr Gumælius: Den föregående ärade talaren frågade i afseende på stadsfullmäktiginstitutionen, om man, såsom orden föllo, ville "taga bort hela surfven." Ja, jag får bekänna, att jag såge heldre, att stadsfullmäktige packade in och droge till annan marknad, än att de fortfarande skola väljas efter nu gällande röstgrund.

Den ärade talaren uppbyggde åter den der kinesiska muren, som han förut ref omkull. På sätt och vis sökte han uppgaga en hotande molnstod mellan land och stad genom sina betänkligheter mot införandet af olikhet i rösträtten på landet och i städerna. Jag hemställer dock än en gång, om det icke redan är en väsendtlig skilnad i denna fråga emellan land och stad, och om det icke alltid måste förblifva en olikhet dem emellan. Utskottets eget betänkande innehåller i andra punkten just ett förslag med ett stadgande i afseende på rösträtten å landet, hvilket den ärade talaren sjelf säkerligen icke skulle hafva lust att tillämpa på städerna, om det än må hafva förefallit honom att vara ganska lämpligt för landet.

Den ärade representanten från Upsala likasom den ädle greffen sjelf yttrade, att vi redan ega en graderad skala för röstberäkning vid val af stadsfullmäktige. Ja, den skalan är af en besynnerlig sort! Då emellertid de båda talarne ogillat mitt yrkande, derföre att det icke var tillräckligt bestämdt, så vill jag nu så till vida närmare bestämma detsamma, då jag deri utbyter ordet "graderad" mot "tregradig." Härtill skulle man måhända vilja lägga ett anspråk på att jag jemväl borde föreslå, hvar dessa grader skulle sättas, men ett bestämmande häraf må bero på en närmare utredning. Då Utskottet icke haft något annat att anmärka emot den af mig föreslagna röstskalan, än att röstetalet inom den lägsta afdelningen skulle i allmänhet blifva betydligt större än inom de begge öfriga tillsammans, så anser jag mig blott behöfva erinra, hurusom i den utredning, som finnes i och vid min motion, jemväl fanns, till ledning vid graderingens bestämmande, uppgift från åtminstone en stad, huru de, som skatta 10 R:dr eller derunder, gruppera sig efter skatteriksdaler, och borde detta hafva kunnat anses någorlunda upplysande, då det efter mitt förmenande kan antagas för gifvet, att i dessa lägre lager, hvilkas bevilning icke uppgår till mer än 10 R:dr, förhållandet i landsortstäderna är något så när lika, och att endast de högre uppskjutande äro väsendtligen olika till antal i olika jordmån.

Jag vill icke vidare yttra mig nu i denna fråga, men jag tillåter mig dock nämna, att jag icke, såsom den siste ärade talaren, tror att förändring i röstgrunden vid val till stadsfullmäktige nu är för tidig. Jag tror snarare att det börjar närma sig till ett "för sent."

Jag hemställer om bifall till mitt förslag med utbyte af ordet "graderad" emot "tregradig"; och jag hoppas så mycket mera att erhålla bifall till detta mitt yrkande, som det afser att vindicera en ökad valrätt åt sådane valmän, hvilka enligt nu gällande stadganden om rösträtt i städerna äro beröfvade all annan andel i den kommunala själfstyrelsen än denna så betydligt kringskurna rätt att hvart fjerde år välja sina förmyndare.

Herr Grefve Sparre: Jag märker, att jag icke lyckats göra mig förstådd af den siste ärade talaren. Hans sednare förslag är icke en smula bättre än det förra. Jag har sagt, att, om det nu är meningen att upphäffa en viss lagparagraf och i förevarande fall 12 § i Kongl. förordningen om kommunalstyrelse i stad, så måste man sätta en annan § i stället. Nu kommer han deremot med en tom fras, hvilken han anhåller att Kammaren måtte bifalla, och denna fras är icke en smula bättre, derföre att han deri insatt ordet "tregradig" i stället för "graderad."

Herr O. Wikström: I anseende till den långt framskridna tiden och då jag i mitt föregående anförande gifvit tillkänna allmänna grunderna för mina åsikter för utsträckt kommunalrösträtt så på land som i stad, inskränker jag mig till att förklara, att, då jag i allo instämmer med den ärade motionären i denna fråga, jag i följd deraf yrkar bifall till hans förslag med den af honom deri nu gjorda ändring.

Herr Dahl: Herr Talman, mine Herrar! Jag skulle gerna vilja något utförligare yttra mig i denna fråga, enär jag länge ansett införandet i städerna af en graderad röstskala önskvärdt; men då tiden nu långt framskridit och jag läser trötthet och otålighet i allas blickar, som blott utgöra en trogen afspeglung af mina egna känslor, så skall jag icke länge behålla ordet för att angifva de skäl, som föranlett mig att förena mig med Herr Gumælius i hans ifrågavarande motion. Då jag såsom representant är den yngste af dem, som tillsammans med mig undertecknat motionen, har jag ansett mig böra lemna ordet åt dem i främsta rummet, men deraf har blifvit den följd, att de argumenter, som ligga till stöd för motionärens förslag, blifvit under diskussionen af motionären sjelf och andra så uttömda, att min framställning nu äfven af denna anledning icke bör blifva vidlyftig.

Utskottet synes, så vidt man kan döma af dess utlåtande, hafva emot förslaget hyst betänkligheter i fråga om det inflytande, detsamma antagande skulle hafva både i politiskt och socialt afseende. Den befärade rubbningen i grunden för bildandet af Riksdagens Första Kammare kan dock jag för min del icke anse såsom en nödvändig följd af det nu föreliggande förslaget, om det upphöjdes till lag, ty såsom ett oundgängligt villkor derför erfordras, att denna förändring skulle gifva en afgjordt demokratisk färg åt våra stadskorporationer, att dessa skulle meddela densamma åt de landstingsmän, som representera stadskommuner, och att dessa landstingsmän skulle på landstingen utöfva ett så stort inflytande, att det komme att inverka på valen till Första Kammaren. Detta låter väl säga sig, men kommer dock icke att inträffa, och om äfven i något enstaka stadssamhälle en vådligt socialistisk riktning skulle göra sig gällande, så tror jag, att den bjerta politiska färgen efter utspädningen i landstingen skulle hos en representant i Första Kammaren blifva osynlig.

Anledning till farhågan att förslaget skulle hafva ett skadligt inflytande i socialt afseende hemtar Utskottet från det förhållande, att vid betraktande af den tabell, som finnes vidfogad ifrågavarande motion, framgår att, enligt den af motionären föreslagna röstskala, röstetalet inom den lägsta afdelningen skulle i allmänhet blifva större än inom de begge öf-

riga afdelningarne tillsammans. Härvid bör man dock bemärka, att de mångfaldigt olikartade samhällsförhållandena måste medföra en viss proportion mellan de olika klasserna, och dertill kommer, att vid ett val hafva de högre klasserna lättare att inställa sig och genom sin sammanhållning utföra ett större inflytande på valets utgång, än de lägre klasserna kunna göra. Men då för öfrigt till den lägre klassen hänföras alla de, hvilkas beviljning utgör till och med 15 R:dr, vet jag knappt, hvilka vådliga följder skulle uppkomma, om denna klass vore starkast representerad vid valet. Kan någon föreställa sig, att denna klass af röstberättigade skulle vilja utse alla stadsfullmäktige inom sin egen krets? Jag tviflar derpå. Denna befattning är icke så eftersökt; med densamma följa inga löneförmåner och vanligen lönas stadsfullmäktige blott med otack. Men denna befattning fordrar ändock insigt i och vana vid kommunala värf; den är förenad med mycket obehag och stort ansvar. Jag är öfvertygad om att alla dessa omständigheter äro tillräckligt kraftiga att återhålla den lilla ärelystnaden hos personer inom den lägre klassen af valmän. Min personliga erfarenhet och öfvertygelse säga mig likväl, att det är just i den lägsta klassen af dessa arbetande och sträfsamma medlemmar i samhället, hvilkas inkomster icke uppgå till första strecket på röstskalan, vi hafva att söka de i egentlig mening konserverande elementerna i samhället. Idoghet, ordentlighet, sparsamhet och yrkesskicklighet, se der grundvalarne för samhällets trefnad och framtida bestånd! Att göra allt för att rotfästa dessa samhällsdygder tillhör hvarje fosterlandsälskande man, och jag tror, att man just genom att sätta den nu föreslagna reformen i verket skulle verka mycket godt för de arbetande klassernas uppföstran i denna riktning. Jag är lifligt öfvertygad derom, att just medvetandet om det ökade ansvaret vid uppfyllande af de kommunala pligterna skulle utgöra det säkraste värnet för våra samhällens lugna och fredliga utveckling.

Dessa äro i största korthet de skäl, som föranlett mig att under-teckna motionen och önska framgång åt densamma. Men under nuvarande förhållanden och då frågan genom Första Kammarens bifall till Utskottets hemställan för denna gång fallit, samt en närmare utveckling af mina åsikter i denna sak sannolikt icke skulle vid denna sena timme vara af något intresse för Kammarerna, anser jag mig icke böra framkomma med annat yrkande, än att jag, under instämmande i allmänhet med motionären, hemställer om Kammarens bifall till hans sednast gjorda förslag.

Herr Gumælius: Herr Grefve Sparre drifver mig framåt steg för steg, och jag får väl lof att göra honom till viljes. Jag ber alltså få taga tillbaka äfven mitt sednast gjorda yrkande för att i stället helt enkelt anhålla om bifall till min motion.

Herr Uhr: Eftersom Herr Gumælius är så snäll att taga tillbaka, så skulle jag vilja hemställa om han icke ville med samma taga bort alla graderna, i hvilken händelse han åtminstone kunde vara fullt säker att vinna understöd af min röst.

Herr O. Wikström: Jag ber i likhet med Herr Gumælius få för-

ändra mitt yrkande derhän, att Kammaren måtte helt enkelt låta motionen gå igenom.

Öfverläggningen var slutad. Jemte bifall till Utskottets hemställan hade äfven yrkats afslag å samma hemställan samt antagande i stället af det förslag, som motionen i ämnet innehöll. Propositioner framställdes på dessa yrkanden och då ja förklarades vara öfvervägande för den förra meningen, begärdes votering, för hvars anställande en så lydande proposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i *fjerde* punkten af dess utlåtande N:o 14,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag som blifvit framställt i Herr Gumælii motion N:o 8.

Omröstningen utföll med 67 ja mot 42 nej, hvadan Utskottets hemställan bifallits.

I anseende till den långt framskridna tiden afbröts nu föredragningen, och Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 3 $\frac{1}{4}$ e. m., men sammankommo åter

Kl. $\frac{1}{2}$ 7 e. m.

§ 7.

Herr vice Talmannen ledde Kammarens förhandlingar och förekom nu först den fortsatta behandlingen af Lag-Utskottets utlåtande N:o 14.

Punkten 5.

Herr Engländer anförde: Jag vill visserligen icke klandra Utskottets åtgärd i denna punkt, men jag tror dock att Utskottet bort komma till ett annat resultat än det nu föreliggande. Utskottet har visserligen upprepat de skäl, som jag i motionen anført, samt till och med citerat sjelfva klämman ur motionen, men jag skulle blifvit mera belåten, om Utskottet behagat föreslå ett förtydligande af hvad 70 § i kommunalförfattningen innehåller derom, att kronofogde är skyldig "att de resterande utskylderna i vederbörlig ordning indrifva och till nämnden redovisa". Det är detta uttrycket: "i vederbörlig ordning", som synes vara icke fullt klart, åtminstone hafva åtskilliga bland mina komitenter, som anmodat mig att väcka ifrågavarande motion, ansett detsamma behöfva förtydligas,

enär man icke med full visshet kunde antaga att nämnda uttryck innebär, att resterande kommunalutskylder skola redovisas i samma ordning som resterande kronoutskylder.

Utskottet säger, att det icke skulle vara lämpligt att åt kommunalnämnden uppdraga att indriva de ifrågavarande restantierna; men jag är öfvertygad att nämnden skulle dervid gå lika lugnt och ändamålsenligt till våga som länsmannen; och något egentligt hinder för den af mig föreslagna anordningen borde desto mindre kunna komma i fråga, som kommunalnämnden ju redan har rätt för kommunens räkning inkassera medel till vida större belopp, än det hvartill dessa restantier kunna komma att uppgå. Dessutom anser jag högst obilligt, att en kronofogde för endast 3 procents inkasseringsarvode skall vara ålagd ett dylikt besvärligt uppdrag, då nemligen hela restlängden i en vidlyftig församling ofta kan uppgå till endast några 100-tals riksdaler, hvilka äro fördelade på 50 å 60 olika individer, som kunna vara boende vidt åtskils i kommunens mest aflägsna delar.

Jag anser icke skäl att nu framställa något yrkande i motsatt riktning mot Utskottets hemställan, men har dock härmedelst velat protestera mot Utskottets förmodan, att det skulle vara vådligt att till kommunalstyrelsen öfverlemna det ifrågavarande uppdraget.

Vidare yttrades ej. Punkten bifölls.

Punkterna 6 och 7.

Biföllos.

Vid *punkten 8* anfördes af

Herr Rundgren: Då för några dagar sedan härstädes förekom frågan, att åt landstingen gifva rättighet att upprätta förslag till folkskoleinspektörer, yttrade jag mig icke, dels emedan jag kunde anses jäfvig att uttala mig i den frågan, dels ock derföre att det hittills iakttagna sättet i fråga om berörda förslags upprättande icke har sin grund i något lagstadgande, och det således står Kongl. Maj:t fritt att, om han så för godt finner, för framtiden vända sig ifrån biskoparne till landstingen för sådant ändamål. Jag har nu berört denna fråga, emedan den af det Tillfälliga Utskottet då uppställda motiveringen var hufvudsakligen densamma som den, hvarå Lag-Utskottet grundat dess förevarande hemställan, nemligen: att väcka intresse för folkskolan hos de korporationer, hvilka skulle få denna valrätt åt sig uppdragen. Likasom det förmenades skola väcka intresse hos landstingen, om de finge afgifva förslag till folkskoleinspektörer, så skall det ock väcka intresse hos skolråden, om de inom sig få välja ordförande. Härom vill jag nu icke tvista; men visserligen måste jag bekänna, att det förefaller mig som om man ämnar begagna högst besynnerliga medel, för att hos skolrådsledamöterna framkalla intresse för folkskolans viktiga angelägenheter; ett intresse hvilket man antager nu mångenstädes icke förefinnas.

Angående detta bristande intresse kan man hafva olika åsigt; men hufvudfrågan torde väl här vara, om detta intresse saknas hos de nuvarande sjelfskrifne ordförandena i skolråden. Ser man på Utskottets betänkande så måste man medgifva, att dess omdöme är särdeles tillfredsställande för presterskapet; enär det heter, att "det måste medgifvas, att de nu nuvarande skolrådsordförandena i allmänhet med samvetsgrannhet utöfvat sitt viktiga uppdrag, och folkskoleinspektörernes berättelser hafva många bevis att anföras på deras nit och verksamhet för folkundervisningens lyftande till en allt högre ståndpunkt." För dem, som hafva en närmare kännedom om folkskoleväsendets vård och utveckling på landsbygden, torde det väl ock vara en känd och erkänd sak att presterskapet i högst väsendtlig mån bidragit till folkskoleväsendets befrämjande, och vi veta att, under den tid närmast efter år 1842, då man inom församlingarne ännu icke kommit till rätt insigt om folkskolans nytta, det var presterskapet som hufvudsakligen befördrade denna viktiga angelägenhet. Af folkskoleinspektörernes berättelser framgår ock att detta nit och denna omvårdnad sedan dess icke aftagit. När man har en sådan erfarenhet om presterskapets sätt att sköta sitt sjelfskrifna ordförandeskap i skolrådet, så synes man med skäl kunna sätta i fråga huruvida det, för den ovissa utsigten, att genom en valanordning befordra intresset för folkskolan, kan vara rätt att frångå den hittills gällande ordningen.

Utskottet förmenar, att ordförandeskapet skall få en helt annan betydelse och karakter, då det, från att vara ett embetsälliggande, förvandlas till ett af kommunen lemnadt uppdrag. Jag vill nu icke fästa synnerlig vikt vid den omständigheten att det inom ganska många församlingar visat sig vara rätt svårt att erhålla ordförande i kommunalnämnden och att det torde kunna antagas såsom visst att icke så särdeles många skola befinnas benägna att flera år å rad bibehålla uppdraget att vara ordförande i skolrådet; den torde dock icke alldeles böra förbigås. Men det finnes en annan omständighet som i min tanke är förtjent af större uppmärksamhet, nemligen den, att, sedan man genom de nya kommunalförfattningarne från de förra sockenstämmorna afskiljde alla sådana angelägenheter, hvilka kunde anses tillhöra kyrkan eller folkskolan, så ansåg man falla af sig sjelf, då man på sådant sätt bildade en särskild stämma, till hvilken hörde kyrkans och folkskolans angelägenheter, att pastor, såsom varande representant för det uppfostrande elementet inom kyrkosamfundet, borde vara ordförande icke endast i sjelfva kyrkostämman utan äfven i kyrko- och skolrådet. Vi kunna ju icke heller förneka, att det finnes ett ganska väsendligt samband emellan kyrkans och skolans angelägenheter, och jag är för min del öfvertygad att befolkningen på landet i allmänhet betraktar handhafvandet af folkskolans angelägenheter, hvaruti det religiösa elementet ingår såsom hufvudmoment, med en särskild trygghet, just derföre att den vet församlingens själasörjare vara den som på en gång har att vaka öfver kyrkan och folkskolan. Hvad åter beträffar presterskapet sjelft, så är det för detta af aldra största betydelse, att veta sig icke blott till följd af tillfälliga förhållanden, utan just på embetets vägnar hafva rätt att såsom ledare vårda sig om folkskolans angelägenheter.

När det nu af Utskottet erkännes, att endast undantagsvis olägenheter hittills uppkommit till följd af det själfskrifna ordförandeskapet, så förefaller det mig som om det icke kan vara skäl att företaga ändring endast för den ovissa utsigten att, genom att göra platsen till en valbar plats, kunna hos skolrådet framkalla intresse för folkskolan.

I Utskottets förevarande utlåtande omförmälas dock några andra förhållanden, hvilka, enligt min uppfattning, otvifvelaktigt förtjent att uppmärksammas. Utskottet säger nemligen på 16:de sidan, att folkskoleinspektörerna, jemte det de anført många bevis på presterskapets nit och verksamhet för folkskoleväsendet, tillika uppgifvit församlingar, der pastorerne, bräcklige af ålder och sjuklighet eller öfverhopade af arbete, icke förmått på ett tillfredsställande sätt fullgöra sitt kall. Hvartill kommer att jemväl fall skola hafva inträffat, der "presterskapet på ett lamt sätt skött folkskolans angelägenheter." Att sådana förhållanden äro beklagansvärda kan icke förnekas, men det synes dock af folkskoleinspektörernes berättelser, att det måste anses såsom en allmän regel att presterskapet visat sig verksamt och nitiskt, samt att motsatsen måste betraktas såsom hörande till undantagen. Jag säger att detta är beaktansvärdt; men för mig framställer sig med anledning häraf den frågan, huruvida dessa missförhållanden kunna afhjelpas endast derigenom att man gör en fullständig förändring i själfva principen, eller om icke något annat sätt kan vara alldeles tillfyllestgörande. Det är klart och tydligt att, då presterskapet öfverallt har ordförandeplatsen i skolrådet sig ombetrodd, så följer deraf att en del prester, till följd af ålder eller sjuklighet eller allt för mycket arbete, kunna hafva svårt, att sköta dessa befattningar, likasom det väl ock icke lärar kunna förnekas att ibland presterskapet, såsom ibland andra samhällsklasser, medlemmar finnas, hvilka endast med lamhet sköta dessa sina åligganden. Men häremot finner jag ett fullständigt korrektiv vara framställt i en reservation, som återfinnes på 34:de sidan af betänkandet, der följande förslag till ändring i nuvarande stadga framställes: "I skolrådet skall jemväl kyrkoherden eller den hans embete förestår vara ordförande; alltså ett bibehållande af den för närvarande gällande regeln, men med afseende på sådana undantagsfall, som just Utskottet anmärkt, följande tillägg: "derest ej stiftstyrelsen, på anmälan af kyrkoherden, eller eljest, finner skäl att annan ordförande förordna." Går man in på en sådan modifikation af hvad som för närvarande är bestämdt, så har man behållit själfva principen men tillika förebyggt de olägenheter, som Utskottet påpekat. Det är af detta skäl, som jag ber att för min del få upptaga och yrka bifall till detta förslag, som ock Första Kammaren redan för sin del godkändt, och hvarigenom man skall uppnå hvad som verkligen är af behovet påkalladt. Om man deremot håller fast vid hvad Utskottet föreslagit, så blir följden ju den, att begge Kamrarne stadna i olika beslut, och man kan icke begära, att Första Kammaren skall, mera än denna Kammare, finnas benägen att frångå sitt beslut; hvadan möjligen hela saken komme att förfalla.

Herr S. G. von Geijer: Lag-Utskottets förslag till ändrad lydelse af 23 och 25 §§ i nu ifrågavarande författning kan jag för min del icke biträda, allraminst som detsamma synes mig vara ett temligen starkt försök

att skilja presterskapet från all omvårdnad om folkundervisningen. Åtminstone tycker man sig kunna finna något sådant, då man sammanställer nu förevarande motion N:o 53 med ett annat af samma motionär i motionen N:o 116 framlagdt och för några dagar sedan behandladt förslag om rättighet för landstingen att föreslå folkskoleinspektörer. Hvilken mening man än må hafva om presterskapets ställning till folkskoleundervisningen vid dess början, så måste man dock, om man opartiskt bedömer förhållandena, ovilkorligen medgifva, att det är presterskapets omvårdnad, som bragt folkskolan upp till den ställning, densamma numera intager, samt att det icke ens varit möjligt för folkskolan att vinna någon utveckling, om icke just presterskapet nitiskt sträfvat för saken.

Jag nämnde nyss, att samme motionär vid denna riksdag framlagt tvänne förslag, hvilka synas mig gå derpå ut, att skilja presterskapet från handhafvandet af folkskolans angelägenheter. Såsom ledamot af denna Kammares Första Tillfälliga Utskott deltog jag i behandlingen af en utaf dessa motioner, nemligen N:o 116, hvilken angick tillsättandet af folkskoleinspektörerne. Jag ansåg mig icke kunna understödja denna motion och omfattade än mindre reservanternes mening, men då denna reservation på ett särdeles välvilligt sätt upptogs af Herr Ecklesiastikministern, som ansåg densamma högst befogad, så fann jag mig sakna anledning att vid frågans slutliga afgörande begära ordet, men jag vill nu nämna, att jag inom Utskottet vid behandlingen af berörda motion fästade uppmärksamhet vid den del af motionärens motivering, som kan förtjena att äfven nu beaktas, nemligen der det säges: "Ännu är pastorernes inflytande på folkundervisningen så stort, att det väl ginge an att öfverlemnna åtminstone någon del af inspektionsbestyret åt andra för folkbildningen nitälskande män. Församlingens pastor är *sjelfskrifven* ordförande i skolrådet, och det händer kanske ej så sällan att han afgör nära suveränt om undervisningen i skolan. Der denna suveränitet missbrukas, vore det väl af största vikt att ega appell till en fullt opartisk folkskoleinspektör;" — — — o. s. v. Häraf synes ju, att samme motionär har, såsom ett det viktigaste skäl för framgången af sin motion angående förändradt sätt för folkskoleinspektörernes tillsättande, anført just det faktum, att pastorerne äro *sjelfskrifne* ordförande i skolrådet; och det förefaller mig anmärkningsvärdt, att samme motionär söker att i denna nu förevarande motion, som framkom samtidigt med den andra, bringa till upphäfvande just hvad som han anmärker såsom en orsak, hvarföre hans andra motion borde vinna afseende. Ur detta framgår, som mig synes, en bestämd sträfvan att, såsom jag förut anmärkt, aflägsna presterskapet från värden om folkundervisningen, hvilken sträfvan, om den vunne framgång, skulle enligt min åsigt, lända till stor skada för undervisningen. Tydligt är, att det i denna fråga, likasom i andra ett folks kultur berörande frågor, är svårt, ja, omöjligt att framlägga faktiska bevis för sina åsikter, och att derföre en hvar måste efter sin divinationsförmåga draga de slutsatser han anser riktigast. För min del kan jag icke föreställa mig, att det under nuvarande förhållanden och med hänsyn till det kommunala tillståndet inom vårt land, hvilket vida skiljer sig från andra länders kommunala fysionomi, kan vara rätt att upphäfva presterskapets *sjelfskrifvenhet* till ordförandeplat-

sen inom skolrådet, derest man nemligen önskar en lycklig framgång åt vårt folkskoleväsende.

Motionären säger, att, äfven om presterskapets sjelfskrifvenhet borttoges i förevarande hänseende, så skulle i alla fall pastor sannolikt blifva utsedd till ordförande, så vida han dertill vore den mest lämplige; men jag anser detta vara mycket ovisst, och om han än blefve det, så kan ju dock hända, att han till följd af sin embetsställning funne sig förhindrad att emottaga uppdraget, i fall han nemligen märkte att skolorådets öfriga ledamöter icke vore benägne att biträda honom i hvad han såsom ordförande ville hafva genomfördt. Och då han erhåller uppdraget genom val, så lärer han till följd af sin embetsmannaställning väl icke vara tvungen att emottaga detsamma, om han icke är dertill benägen, så vida ej några särskilda lagstadganden bestämma, att den, som blifvit utsedd, också måste emottaga uppdraget. Det är också en nära anledning till det lagstadgande, att, då man i dag anser att pastor icke bör vara sjelfskrifven ordförande, den dag snart skall komma, då man anser att han icke ens får vara sjelfskrifven ledamot i skolrådet. Att pastor icke längre skulle vara ordförande derstädes anser jag vara till men för saken, och, såsom jag redan sagt, utgör hans lämplighet till uppdraget ingalunda en borgen för att han sedermera verkligen skall erhålla detsamma, ty vid val ingå lätteligen och göra sig gällande helt andra faktorer. Om äfven för folkrepresentationens utseende intet annat sätt är möjligt, kunna vi dock med handen på hjertat alltid ifrågasätta, huruvida ur valet framgått den lämpligaste, den bäste.

Man har här ett par gånger under denna riksdag hört uttalas det från antiken lånade uttryck: "gagnar det staten, så slå till!" Här synes ock hafva varit meningen att "slå till"; men vid betraktande af Lag-Utskottets betänkande och de många bilagda reservationerna samt sjelfva paragrafernas redigerande, synes mig som det skedd med inre bäfvan att det måhända ändock ej är till gagn för staten. Jag är öfvertygad, att detta slag icke skulle lända folkskolan och således ej heller fäderneslandet till gagn, utan tvärtom detta sednare till skada.

Af nu anförda och än mer af skäl framhållna i Herr Beckmans reservation, har jag varit benägen för afslag å denna punkt; men då den talare, som näst före mig hade ordet, så vidt jag uppfattade honom rätt, för sin del upptog ett af Herr Faxé vid 1868 års riksdag framställt och af Grefve Mörner m. fl. nu upptaget förslag, för hvilket nyssnämnde talare anförde ganska giltiga skäl, finner jag mig föranlåten att äfven ansluta mig dertill; hvarföre jag ock vördsamt anhåller att Herr vice Talmannen behagade derå framställa proposition.

Herr Ribbing: Den förste ärade talaren synes hafva ansett, att Utskottets, om icke enda, så dock hufvudsakligaste skäl för nu ifrågasättande förslag hade varit det, att Utskottet trott att, om icke pastor längre vore sjelfskrifven ordförande i skolrådet, så skulle derigenom hos kommunen uppväckas en större lifaktighet och intresse för folkskolans angelägenheter. Att detta skäl uppmärksamrats och äfven framhållits af Utskottet är visserligen sannt, men ingalunda har *det* varit Utskottets enda motiv, eller ens det som Utskottet ansett vara det egentligen bestäm

mande. Jag vill i afseende derå i alla fall påminna om, att folkskolan i gällande författningar betraktas företrädesvis såsom en kommunal angelägenhet, men att, till följd deraf, att presterskapet *på embetets vägnar* omhänderhaft skolans angelägenheter och *ex officio* tillsett densamma och till följd af den motsats mellan offentliga embetsangelägenheter samt kommunalangelägenheter, hvilken till viss grad i det allmänna föreställnings-sättet finnes, folkskolan i verkligheten ofta nog från kommunens sida omfattats med mindre intresse eller åtminstone ansetts och behandlats såsom om densamma icke egentligen hörde till kommunens angelägenheter. Det är derföre af vikt att, såvidt ske kan, hos kommunen ytterligare frammana och stärka intrycket för folkskolan, till hvilket måls vinnande, enligt min tro, också skall bidraga, om man lyckas att rätt tydligt framhålla folkskoleväsendet såsom en bland kommunens egna angelägenheter. En annan sak, som jag jemväl vill påpeka, är den, att pastorerne, enligt hvad folkskoleinspektörernas berättelser gifva vid handen, flerstädes klagat öfver att de i afseende på barnens skolgång hafva att kämpa mot likgiltighet och lojhet från församlingens sida. Jag föreställer mig och är öfvertygad om att, så snart pastor icke längre är *sjelfskrifven* utan *utsedd* ordförande i skolrådet, eller då en annan församlingsmedlem erhållit detta uppdrag, så skall pastor vid sina sträfvanden att söka förmå föräldrar att allmänt skicka barnen i skolan icke mötas af samma likgiltighet, ty utan tvifvel har denna i någon mån framkallats äfven deraf, att man ansett att pastor dervid egentligen handlat mera af embetspligt än till följd af ett varmt intresse för barnens sanna bästa, hvarmed skolgången lätt kunnat få utseende mera af ett ålagdt och af pastor tillämpadt laga tvång, än af en åt barnen beredd verklig fördel.

Hvad jag nu anført är dock icke det enda eller ens det hufvudsakligaste skälet för Utskottets hemställan, utan andra och mera talande motiv finnas äfven. Det är af Utskottet visserligen erkänt och uttryckligen förklaradt, att folkskoleinspektörernas berättelser gifva vid handen att presterskapet i allmänhet med omsorg och nit skött sitt åliggande i afseende å folkskoleväsendet, under det att detsamma ej så sällan haft att kämpa mot lojhet hos församling och skolråd. Men å andra sidan hafva de ofta återkommande motionerna om upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet till ordförandeplatsen i skolrådet ådagalagt, att skolans ringa framåtskridande inom många församlingar icke härledt sig blott af kommunens eller skolrådets likgiltighet för saken, utan att detta berott derpå att pastor icke allestädes uträttat hvad man af honom begär och, i hans egenskap af ordförande i skolrådet, har rätt att vänta. Och det är ju en naturlig sak att, till följd vare sig af ålderdomsbräcklighet, sjukdom och ansträngande arbete eller ock bristande håg och skicklighet för denna sak, en eller annan äfven i öfrigt oförvitlig eller duglig pastor lemnat åtskilligt att önska i detta hänseende. Det är visserligen sannt och af Utskottet äfven erkänt, att dylika fall måste betraktas såsom undantag från hvad som visar sig vara det vanliga, men dessa undantag utöfva dock — fruktar jag — ett mindre fördelaktigt inflytande icke endast på församlingens åsigter om folkskolan, utan derjemte på hela förhållandet emellan pastor och hans församlingsboar. Om nemligen en pastor, som är förträfflig i rent kyrkliga saker, d. v. s. är utmärkt såsom själasörjare, af ett eller

annat skäl icke har tid, förmåga eller håg att sköta folkskolans angelägenheter, så blir följden häraf den, att han förlorar sina församlingsboars förtroende och tillit icke blott i hvad som rörer skolan utan också i andra mera maktpåliggande förhållanden. Denna tillit och detta förtroende till pastor från församlingens sida anser jag vara af allt för högt värde, för att böra riskeras derigenom att pastor hålles qvar såsom själskrifven ordförande i skolrådet, särdeles som denna sak kan, enligt mitt förmenande, ordnas på det sätt Utskottet nu föreslagit, utan att någon skada å ena eller andra sidan kan derigenom uppkomma.

Härefter och i sammanhang med det sist sagda vill jag öfvergå till den förste talarens andra anmärkning, nemligen att det skulle lända till stor förlust för folkskolan, om i allmänhet pastor icke längre skulle vara att påräkna till den ifrågavarande ordförandeplatsen. Jag ber härvid att Kammaren i afseende å denna anmärkning måtte taga noggrannt i betraktande innehållet af Utskottets förslag. Detta säger icke, att *församlingen* skall bland sina egna medlemmar välja ordföranden, ty i sådant fall — det medger jag — hade alltför lätt kunnat hända, att pastor, äfven vald, hade vägrat emottaga den besvärliga platsen, och då hade Utskottets förslag ingalunda kunnat anses välbetänkt. Utan förslaget innehåller, såsom bekant är, att *skolrådet, der pastor är själskrifven ledamot*, skall inom sig utse ordförande. Det åligger således skolrådet att kunna inom sig prestera en till ordförande duglig person, och vid detta förhållande må man väl kunna anse, att denna institution i sådant hänseende erbjuder lika stor trygghet som andra fåtaliga myndigheter med samma åliggande, och för att bemöta anmärkningen att pastor icke skulle vilja emottaga det honom anförtrödda uppdraget att vara ordförande, vill jag erinra om, huruledes det väl ej ofta inträffar inom dylika fåtaliga korporationer att förhållandet emellan dess ledamöter vore så ovänligt och spändt, att ingen skulle låta öfvertala sig att mottaga ordförandeskapet, men att fastmer man, om någon svårighet uppstår, väl i all vänlighet rådpiägar och jemkar med hvarandra, med den påföljd att den som ansetts lämplig slutligen emottager uppdraget, skulle han till och med känna någon motvilja mot att erhålla detsamma. Otvifvelaktigt skulle det gå på samma sätt inom skolrådet, ifall valet stannade på pastor och han insåge att han vore den ende, som egentligen vore passande och duglig dertill, ty han skulle helt visst sätta sina egna önskuingar efter kommunens och folkskolans fördel och nytta.

Man har vidare anmärkt, att ett korrektiv emot de olägenheter, som pastors själskrifvenhet i detta fall kan medföra, skulle finnas framställt i ett vid 1868 års riksdag af en dåvarande ledamot af Lag-Utskottet afgifvet förslag, hvilken reserverade sig mot Utskottets då gjorda hemställan i anledning af en motion, likartad med den nu förevarande; och denna reservation, som nu blifvit af en föregående talare ånyo upptagen, gick derpå ut, att pastor fortfarande skulle vara själskrifven ordförande i skolrådet, men dock kunna på anmälan af honom själf eller af *någon annan* derifrån af stiftstyrelsen entledigas. Jag vill visst icke neka, att ett sådant stadgande kan i viss mån ega företräde framför det nu gällande; men vill dock anmärka, att, ifall detta entledigande sker på anmälan af någon annan än pastor själf, så innebär en dylik anmälan ett slags anklagelse

mot pastor inför domkapitlet, och dels torde man i allmänhet i det längsta draga sig för att framställa ett sådant formligt tillkännagifvande, att pastor illa sköter sina åligganden i afseende å folkskolans viktiga angelägenheter, dels måste ju stiftstyrelsen, som icke kan på blotta anmälan entlediga pastor, derförinnan skrida till en formlig undersökning, som ju skulle likna sig till en ransakning med afsättning till påföljd. Detta åter skulle för pastor medföra en sådan chikan och för honom vara så ned sättande i allmänna omdömet, att jag, ifall jag vore ledamot af en stiftstyrelse, skulle i de flesta fall anse mig förhindrad att emot pastors bestridande entlediga honom från befattningen, äfven om han ej kunde anses dertill fullt lämplig. Derjemte må man komma ihåg att, äfven om än domkapitlet slutligen beslutar sig för att skilja pastor från ordförandeplatsen, så måste det ju dock gå en ganska rundlig tid förbi, innan man först kommer sig för att klaga och domkapitlet derefter hinner vinna bifall och resolvera, och under hela denna tid skulle det således stå illa till med handhafvandet af skolans angelägenheter.

Af alla dessa skäl tillsammantagna och — hvad mig sjelf beträffar — förnämligast därför att jag anser det vara af yttersta vikt att undvika eller undanröja hvarje förhållande, som kan på något sätt inverka menligt på sockneboarnas förtroende och tillit till sin sjalasörjare, finner jag det vara högeligen önskvärdt att Utskottets förslag måtte vinna bifall, hvadan jag också vördsamt yrkar, att Herr Talmannen måtte derom framställa proposition.

Herr Almqvist: Lag-Utskottet har vid bedömandet af denna fråga utgått derifrån, att pastorerna, hvilka nu äro sjelfskrifne ordförande i skolrådet, dels på grund af ålderdom och bräcklighet eller mängden af andra embetsåligganden, dels på grund af det mindre varma intresse för folkskolan, som hos dem någon gång uppenbarat sig, icke alltid skulle såsom ordförande verka för folkskolan så som önskligt vore. Å andra sidan befarar Utskottet, att intresset för folkskolans angelägenheter hos skolrådets öfrige ledamöter skall förslappas, därför att kyrkoherden är sjelfskrifven ordförande i skolstyrelsen, att de skola med mindre intresse omfatta och uppfatta sin pligt som styrelseledamöter, att de just därför att ordföranden är sjelfskrifven och ej genom val tillsatt skola betrakta honom såsom den hvilken i främsta rummet är för skolan ansvarig och skyldig att om henne utöfva vård, men sjelfve anse sig i mer eller mindre mån för henne främmande. Jag erkänner visserligen att fall kunna inträffa, då pastor på grund af sjuklighet eller därför att han är öfverhopad af andra embetsåligganden icke omfattar folkskolans sak med det intresse, som önskligt är; men å andra sidan tror jag dels, att detta hör till undantagen, dels är jag fullt öfvertygad att, så länge pastor är sjelfskrifven ordförande i skolstyrelsen, han i allmänhet skall uppfatta såsom en bland sina ansvarsfullaste och viktigaste pligter skyldigheten att samvetsgrannt vårda sig om denna församlingens viktiga angelägenhet. Jag tror ock, att de utaf församlingen valde ledamöterna i skolstyrelsen numera, oakadt ordföranden är sjelfskrifven, med tillräckligt varmt intresse följa folkskolans sak och söka att i sin mån arbeta och verka för henne. Å andra sidan känner jag dock äfven orter, der det möter ytterst stor

svårighet för pastor att fullgöra sitt kall, icke allenast såsom själsörjare, utan äfven såsom ordförande i skolstyrelsen, dels till följd af folkmängdens tilltagande, dels genom förökningen i hans öfriga embetsåligganden, dels genom folkskole-distriktens vidsträckthet, hvilken ofta i mycket hög grad försvårar möjligheten för honom att, såsom han bör, sköta folkskolans angelägenheter. Under sådana förhållanden, då pastor dels har svårt att sjelf fullgöra sina åligganden, dels icke rätt uppfattar dem, då församlingsboarne finna att han mot förmodan icke fullgör dem, är det af vigt såväl att han må ega tillfälle anmäla sin önskan att blifva befriad från ordförandeskapet, som att det må stå församlingsboarne öppet att förskaffa sig en annan ordförande och vidtaga de i detta fall af behöfvat påkallade åtgärder. Det är af dessa skäl, som det synes mig önskligt att någon åtgärd vidtages till åstadkommande af eu förändring i det nuvarande förhållandet. Men Utskottets förslag, att helt och hållet utesluta pastor från ordförandeskapet och låta detta endast blifva beroende af skolstyrelsens val, anser jag icke vara fullt lämpligt; åtminstone finnes det trakter, der man, som jag tror, ännu icke kommit så långt i uppfattningen af folkskolans vigt och blifvit så genomträngd af dess betydelse, att man rätt inser, hvilken utom pastor kan vara lämplig till ordförande i denna styrelse, om nemligen ens någon annan än han finnes som är dertill duglig. Man kunde säga, att vid sådant förhållande det är gifvet att pastor alltid skall blifva ordförande. Men det kan inträffa, att församlingsboarne heldre önska någon annan, då de intressen och de åsikter de, möjligen af sparsamhetsskäl eller andra orsaker, önska finna representerade inom skolstyrelsen, icke hos honom förefinnas; men skall hans sjelfskrifvenhet till ordförandeskapet ovilkorligen upphöra, torde, fruktar jag, hans intresse för folkundervisningen i viss grad komma att förminskas. Han skall då finna sig tillbakasatt och i samma ställning som skolrådets öfriga ledamöter, och han kommer sannolikt då icke att, så mycket som nu är händelsen, taga initiativ i folkskolans angelägenheter eller att verka så mycket som han, såsom ordförande, skulle kunna göra. Jag kan derföre icke anse Utskottets förslag lämpligt. Med stöd af hvad jag först tog mig friheten nämna tror jag deremot, att det vore ganska tjenligt att söka få en rättelse på det sätt en af Lag-Utskottets ledamöter vid 1868 års riksdag, Herr Faxé, föreslog i en då afgifven reservation, hvilken nu blifvit af trenne utskottsmedlemmar från Första Kammaren upptagen och af samma Kammare bifallen. Jag tager mig derföre friheten förena mig med de talare, hvilka yrkat afslag å Utskottets hemställan i denna punkt och anhåller hos Herr vice Talmannen om proposition på bifall till nämnda reservation, hvarigenom pastor, då han finner sig urständsat att med den kraft, den uppoffring af andra embetsgöromål, som fordras för uppfyllande af ordförandeplatsen i skolstyrelsen, kan hos stiftstyrelsen göra anmälan om förordnande af en annan lämplig person för ifrågavarande befattning; och hvarigenom jemväl församling, som fann att pastor, såsom ordförande i skolstyrelsen, icke vidare motsvarade hvad församlingen af honom i berörda hänseende hade skäl förvänta, bereddes tillfälle att få hos stiftstyrelsen göra anmälan om förordnande för annan person att vara ordförande i skolstyrelsen i pastors ställe, då han dertill icke längre befunnes lämplig.

Herr

Herr Anders Persson: Då denna punkt är den enda för mig antagliga i hela betänkandet, yrkar jag bifall till densamma. Jag kan, i motsats till den ärade representanten från Malmö, ingalunda betrakta den här föreslagna förändringen som ett anlopp mot presterskapet, ett försök att skilja pastorerna från befattningen med folkskolans angelägenheter, ty jag är fullt öfvertygad om att, der skolstyrelsernas nuvarande ordförande visat nit och intresse för skolan, skola de framför andra församlingens medlemmar blifva vid uppdraget ihågkomne. Förändringen kommer således, i min tanke, ej att på deras ställning till folkundervisningen utöfva något inflytande. Der förhållandet deremot icke är sådant, der detta nit och intresse för folkundervisningen icke hos nuvarande ordföranden förefinnes, der är det åter skäl att ställa så till, att församlingen kan få en ordförande i skolstyrelsen, som bättre än den nuvarande sjelfskrifne uppfyller sina åligganden, såvida nemligen någon sådan finnes att tillgå, hvilket väl i allmänhet torde vara händelsen. För min del anser jag visserligen icke frågan vara af så stor vikt och betydelse, som man här tyckes vilja tillägga henne, att döma af det motstånd Utskottets förslag rönt, men då jag i allmänhet icke vill tillerkänna sjelfskrifvenheten i och för sig något högre värde, kan jag icke heller göra det i detta fall. Representanten från Malmö, som nyss hade ordet, frågade om vi här församlade, som dock äro af folket valde, kunde, med handen på hjertat, säga att vi vore de bästa representanter folket kunde åt sig utse. Jag vill icke svara härpå — min egen obetydlighet erkänner jag gerna — men jag frågar honom tillbaka, om de nuvarande ordförandena i skolråden alltid äro de bästa, som kunna presteras. Genom att bifalla det af honom understödda förslag — här framställt af representanten på norrköpingsbänken — skulle visserligen den fördelen vinnas, att stiftsstyrelsen skulle ega rätt att från befattningen skilja en ordförande, som bevisligen visat sig för befattningen oduglig, men i likhet med talaren på upsalabänken tror jag att en sådan åtgärd endast skulle leda till ett ömsesidigt missnöje mellan pastor och församling, i händelse den verkligen blefve satt i verket, och dessutom mången gång kanhända komma allt för sent.

Jag förenar mig med den talaren, som yrkat bifall till Utskottets förslag.

Herr Samuel Johnson: Jag har begärt ordet endast för att yrka bifall till Utskottets förslag, hvars ändamålsenlighet i alla afseenden blifvit så väl i Utskottets motivering, som af representanten på upsalabänken, så tydligt ådagalagdt, att jag för min del ingenting har att tillägga.

Herr J. E. Ericsson: Från den ort jag är har jag icke hört något missnöje med pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet; tvärtom tror jag, att, om denna sjelfskrifvenhet skulle borttagas och skolrådet sjelft välja sin ordförande, så skulle helt säkert, åtminstone i den trakten, deröfver uppstå ett allmänt missnöje, ty kommunen skulle derigenom återigen få en ny tunga, från hvilken den nu är befriad. Det är ett känt och allmänt erkänt faktum, att skolan gått framåt till sitt bästa under den tid pastorerna varit sjelfskrifne ordförande, och då kan jag icke inse, hvarföre någon förändring skulle i det afseendet behövas.

Man säger, att på sina ställen finnas ordförande, som äro af sjukdom eller ålderdomsbräcklighet hindrade att fullgöra sina åligganden; men om så är händelsen, hvilket nog torde vara möjligt, så kan detta ju mycket lätt hjälpas genom antagande af Herr Faxes vid 1868 års riksdag afgifna reservation, hvilken af trenne Utskottets ledamöter från Första Kammaren nu ånyo blifvit upptagen och, såsom under diskussionen upplyst blifvit, äfven vunnit Medkammarens bifall. Jag tillstyrker för min del bifall till denna reservation och afslag å Utskottets hemställan. Lagar och författningar böra, efter mitt förmenande, ej ändras, då ingen verklig anledning dertill finnes; och mig åtminstone synes någon sådan nu ej vara för handen. Men det oaktadt tyckes man vilja, med all gewalt, göra en reform, egentligen kanske derföre att man anser det nuvarande för gammalt och vill hafva något annat i stället. Jag inser visserligen att det finnes många pastorer, som med nöje skulle finna sig uti och gerna se, att de blefve befriade från detta maktpåliggande kall, som för dem är en ganska betungande börda, men jag anser att de böra hafva denna börda, alldestund det förnämsta undervisningsämnet i folkskolan, ännu åtminstone, lyckligtvis är kristendomen. Pastor bör derföre också hafva den skyldigheten att i första hand, hädanefter som hittills, hålla ett vaksamt öga på att skolan måtte framgå till sitt bästa, såsom den hittills gjort.

Herr Lithner: Ehuru det för mig kännes obehagligt och troligtvis af Kammarens ledamöter kan betraktas såsom ett uppträdande i egen sak, då jag begär ordet för att yttra mig i denna fråga, kan jag dock icke anse det vara mig tillåtet att underlåta mot Utskottets förslag till Kammarens behjertande frainställa några anmärkningar och invändningar. Jag skall icke inlåta mig i någon strid nu, huruvida folkskolans dyrbara angelägenheter skulle komma att skötas bättre på det sätt Utskottet föreslagit, än under närvarande bestämmelser. Jag kan endast anmärka, att detta beror på ett tycke: man tycker att det föreslagna skall blifva bättre, derföre att man tycker det nuvarande vara dåligt, men om tycke och smak kan ingen disputera. Jag vill i stället endast fästa Kammarens uppmärksamhet på de svårigheter, som, äfven under den förutsättning, att det skulle vara för folkskolan gagneligt, att skolrådet erhöi rättighet att välja ordförande, måste med den nuvarande organisationen af öfverinseendet öfver folkskolan uppstå. För närvarande och intill dess öfveruppsigten öfver folkskolorna inom de respektive stiften blifvit på annat sätt ordnad, tillkommer denna biskopen och domkapitlet. I enlighet härmed har också öfverinseendet inom församlingarne öfver folkskolan och ordförandeskapet i skolrådet blifvit fäst vid kyrkoherdebefattningen. Kyrkoherden innehar således detta ordförandeskap ingalunda, såsom en föregående talare påstod, på grund af sitt embete; det är, enligt 1842 års folkskolestadga, ett med hans embete förenadt onus att vara ordförande i skolrådet. Och härutaf följer att den öfver pastor stående myndigheten, stiftsstyrelsen, eger rätt att kontrollerande ingripa, varna och korrigera den skolrådets ordförande, som icke uppfyller sina skyldigheter.

Tänka vi oss nu en af kommunen vald ordförande, som möjligen icke uppfyllde sitt åliggande, — och det kan ju hända honom så väl som andra menniskor att icke göra allt hvad han skall — så torde det ej vara

så lätt att säga, hvilken myndighet det är, som skulle öfva kontrollen, eller som, om jag så må uttrycka mig, skulle hålla tummen på ögat på honom. Kan väl stiftsstyrelsen göra det, har hon någon kontrolleringsrätt öfver honom? Jag vet ej, att hon eger den, och jag kan ej förstå, att hon skulle kunna ega den. Men väl vet jag, att hon har oss kyrkoherdar i sin hand och kan, såvida hon nitälskar för folkundervisningen, öfver oss utöfva en kontroll, som hon icke kan utöfva, då skolrådets ordförande innehar sitt kall, icke på grund af sitt embete utan efter val. Jag tror att man i allmänhet i fråga om reformer icke bör se endast på de, om jag så må säga, närmast liggande förhållandena, utan äfven tänka på, huruvida de sammanhånga med den organisation, i hvilken de äro infogade; och tager man detta i betraktande, så torde förändringen ej befinnas lända till folkskolans sanna bästa, såvida man nemligen antager som möjligt, att såväl den valde som den sjelfskrifne ordföranden kan göra sig skyldig till bristande nit och skicklighet. Hvem, hvilken mensklig makt kan kontrollera och derjemte vid någon skyldighet binda en fritt vald person, som såsom vald måste ega rätt att afgå då honom lyster. Den nye ordföranden skulle blifva oansvarig, under det den nuvarande är ansvarig, en omständighet, som väl borde något beaktas, innan man af ett möjligen från flere orter hört fast ej verificerad missnöje med de nuvarande skolrådsordförandena tager sig anledning att rubba ett lagstadgande, hvilketså organiskt passar in i det hela som detta.

De hufvudsakligaste anmärkningarne mot den åsigt, jag och de med mig lika tänkande förfäktat, och det egentliga försvaret för Utskottets förslag ha blifvit anförda af representanten från Upsala. Men jag får säga att jag, vid afhörande af hans, nu, som alltid, fängslande och intressanta föredrag, ändå kommit på den tanken, att det är märkvärdigt hvad en logisk virtuositet kan förmå. Jag måste verkligen tänka, att det är underligt att höra en man, som i sina deduktioner annars alltid håller på principen, nu frångå den och säga, att han på grund af ett eller annat undantag, som kan finnas, är tvungen att stifta en ny lag, utan att han bevisat att undantagen äro så många, att de, så till sägandes, hålla på att rycka upp i ledet till heder och värdighet af regel. Han sade visserligen, för att styrka sin argumentation, att det vore en viss ömhet mot kyrkoherden som själasörjare, att han icke måtte förlora förtroendet som sådan, som gjorde, att han för sin del varit så särdeles benägen att undanröjda den här stötestenen; men jag tillåter mig här göra en anmärkning. Jag antar att det verkligen skulle kunna förefinnas ett sådant förhållande, att kyrkoherden ansåges af församlingen i öfrigt, såsom den ärade representantens ord föllö, värd allt dess förtroende, fastän han möjligen icke egnat allt önskligt intresse åt folkskolan. Men att han af den anledningen skulle, såsom samme ärade talare antog, blifva underkastad en anklagelse från församlingen, detta förefaller mig åtminstone otroligt. — I våra landskommuner förhåller det sig verkligen så, att den prest som fullgör sina skyldigheter som sådan, väl också eger församlingens sympatier ett pass att han icke för en möjlig brist såsom skolråds ordförande blir af sin församling anklagad. Skolan har ännu icke trängt sig emellan själasörjaren och församlingen;

den tiden kan kanske komma, men intill dess det sker, kan man, tror jag, gerna uppskjuta med dylika förutsättningar.

Hvad angår de mot den af trenne Lag-Utskottets ledamöter från Första Kammaren gemensamt afgifna reservation framställda anmärkningar, har jag icke tänkt mig, att det skulle vara församlingen, som skulle uppträda såsom anklagare mot en pastor, som hon i öfrigt ansåge vara värd allt förtroende. Det lärer väl blifva folkskoleinspektörerne, som skulle i sina berättelser säga, att den eller den kyrkoherden vore, oakadt sina öfriga förtjenster, icke lämplig att vara ordförande i skolrådet. Den förutsättning, hvarpå representanten från Upsala byggt sin bevisning för att det skulle blifva ett svårt förhållande mellan pastor och församling, om pastors sjelfskrifvenhet till ordförandeskapet komme att fortfara, är således i min tanke, alldeles oriktig. Det skulle, jag upprepar det, ej blifva församlingen, utan folkskoleinspektörerne som komme att uppträda som åklagare der anmärkning vore behöflig.

Samme talare har också sagt att, då folkskolan är en uteslutande kommunal angelägenhet, så borde kommunen också ega den befogenhet Utskottet här föreslagit i afseende på tillsättandet af skolstyrelsens ordförande. Jag vill härom yttra blott några få ord. Man har visserligen, om jag så får säga, under en föregående regime gjort mycket af den satsen, att folkskolorna vore en kommunens angelägenhet, för att förekomma de anspråk på statens ingripande eller, rättare sagt, statens bidrag till folkskolans uppehållande, hvilka från många håll hafva låtit sig förnimma; men så länge man icke rörande det högre öfverinseendet öfver folkskolan uttalat någonting som mera öfverensstämmer med den satsen än det nuvarande förhållandet — biskopen och domkapitlet äro nu de högre kontrollerande myndigheterna — så länge har, i min tanke, detta resonnement i sjelfva verket bra litet att betyda.

Man har äfven talat om de oupphörligt återkommande motionerna i frågan; och äfven det talet har försports från upsalabänken. Jag lemnar det i sitt värde och vill endast säga, att det också tyder på den logiska virtuositet, hvaraf den talaren nu som alltid vet att begagna sig.

Utan att för min del vilja bestrida, att klagomål ju kunna finnas öfver det sätt, hvarpå vi kyrkoherdar sköta våra åligganden såsom ordförande i skolråden, och utan att vilja bestämdt påstå, att den nya organisationen skulle blifva sämre än den nuvarande, ber jag likväl än en gång Kammaren tänka på de svårigheter i afseende på nödig kontroll, hvilka af det föreslagna skulle, efter hvad jag sökt visa, blifva en följd. Jag vill icke särskildt fästa Kammarens uppmärksamhet på den omständigheten, att den nya befattningen antagligen skulle, såväl som ordförandeplatsen i kommunalnämnden, för kommunen medföra en tillökning i utgifter, då det väl knappast är troligt att någon annan än den, som på grund af sitt embete är dertill förpligtad, skulle vilja sköta den utan ersättning — jag tager för gifvet, att med det nit och den ifver för folkskolans angelägenheter, som nu förefinnas i kommunerna, de skulle ganska gerna underkasta sig den uppoffringen. Men, förslaget sammanhänger icke så med den nuvarande organisationen, att det nu är möjligt att antaga detsamma, hvarföre jag, som likväl inser, att någonting i detta afseende kunde och borde göras, i likhet med den föregående talaren,

hos Herr Talmannen anhåller om proposition på bifall till den af Herrar Grefve Mörner, von Möller och Björkenstam afgifna reservation.

Herr Törnfeldt: Den siste talaren har förmodat, att biskoparne skulle förlora sin kontroll öfver skolrådet, om dettas ordförande finge tillsättas genom val inom detsamma. Detta kan jag icke föreställa mig, ty då biskoparne finna sig föranlättna att göra påminnelser till skolrådet, så sker detta väl till hela skolrådet, både ordförande och ledamöter gemensamt, och icke blott till ordföranden. Den siste talaren har icke i något afseende kunnat instämma med Herr Ribbing; jag deremot får förklara, att jag med största glädje instämmer med honom, ty hans tal var mig alldeles oväntadt, och det är sannerligen icke ofta jag kan förena mig med hans mening, men nu gör jag det, som sagdt, med verklig glädje, ty förslaget är, efter min erfarenhet, särdeles befogadt. Jag känner många ställen, der det är mycket herrakt och der herrar pastorer skulle skatta sig mycket lyckliga öfver att bli befriade från sina skyldigheter i förevarande afseende, och icke heller kan jag gå in på att, såsom Första Kammaren antagit, "kyrkoherde skall vara ordförande i skolrådet, derest ej stiftsstyrelsen på anmälan af kyrkoherden, eller eljest, finner skäl att annan ordförande förordna." Det skulle hagla med inlagor på kanske många ställen för att få en annan ordförande, till föga uppbyggelse för vederbörande. Jag tror att herrar pastorer skulle undanbedja sig förtroendet på sådana villkor. Herr Ribbing yttrade också, att det icke vore lämpligt att anställa val bland så få personer, som utgöra skolrådet, nemligen blott fem. Deri instämmer jag, och derföre skulle jag helst sett och önskat, att 4 mom. af 23 §. der det står "skolrådet väljer inom sig ordförande och vice ordförande" i stället fått denna lydelse: "kyrkostämman väljer ordförande och vice ordförande", på samma sätt som sker inom fattigvårdsstyrelse. Jag vill dock icke härom framställa något yrkande, utan ber att få instämma med herr Ribbing.

Friherre af Schmidt: De sedan flera år tillbaka återkommande motionerna i detta ämne synas gifva vid handen, att behofvet af en förändring förefinnes. Deremot har min erfarenhet sedan 25 år äfvensom folkskoleinspektörernes berättelser öfvertygat mig om, att behofvet ingalunda är så allmänt, att en lagförändring i detta fall nu bör företagas. Jag vill på samma gång icke neka till, att exempel kunna finnas, der pastorer möjligen, såsom för gamla eller af andra anledningar mindre lämpliga till ordförandeskapet i skolråd, böra befrias derifrån, men då vi från Första Kammaren fått ett beslut, som i detta afseende synes böra tillfredsställa litet hvar, så får jag gifva tillkänna, att jag i denna fråga instämmer med den förste ärade talaren, som yrkat att Andra Kammaren äfven måtte antaga samma förslag. Jag gör det så mycket heldre, som man derigenom kan i någon mån tillfredsställa de klagande, då detta beslut kan leda till något bättre, hvaremot, om Utskottets förslag bifalles, ställningen blir densamma som hittills, alldenstund Första Kammaren fattat annat beslut. Min värderade vän och granne till höger har visserligen sökt ådagalägga de olika skäl, förutom de som redan i betänkandet äro angifna, hvilka föranledt Utskottet att fatta sitt beslut och framställa sitt förslag; men jag kan icke med den siste talaren instämma deruti

att godkänna dem alla, och jag ber derföre, på de grunder jag förut nämnt, få förena mig med den förste talaren i denna fråga.

Herr Abraham Rundbäck: Ett af Utskottets hufvudsakligaste skäl för det framlagda förslaget är, att skolrådets ledamöter i allmänhet äro mera försumliga än presten, och derför skall man taga från presten den närmaste befattningen med skolans angelägenheter och öfverlemna dem till någon annan. Detta skäl förefaller mig högst kuriöst, ty jag kan omöjligt anse det vara riktigt att degradera den som är nitisk, för att derigenom få de försumlige att göra sin pligt. Derigenom uppoffrar man utan tvifvel en gifven fördel för en mycket oviss förhoppning, och detta skäl synes mig derföre icke kunna gälla synnerligt mycket. Men detta, har en Utskottets försvarare sagt, är icke det enda eller viktigaste skälet för den föreslagna förändringen, utan det är ett annat, nemligen presternas likgiltighet. I detta afseende sade talaren sig icke hafva några anmärkningar att göra mot presterna i allmänhet, utan blott undantagsvis. Talaren borde dock veta, att, om det icke finnes någon regel utan undantag, det aldraminst kan saknas undantag, då det såsom här är fråga om tusental af ordförande i skolråden. Med anledning af detta tal om presternas likgiltighet om folkskolan ber jag särskildt — och det torde icke kunna synas obefogadt af en person i min ställning, som haft så mycket med folkskolan att göra och som icke är prest eller någonsin tänker bli det — att få yttra några ord. Man har ofta upprepat, att presterna icke skött sina befattningar inom skolrådet väl, och inom pressen har detta så ofta blifvit framhållet, att det vunnit en viss trovärdighet, men deruti ligger dock icke något bevis för dess sanning, tvärtom har jag anledning antaga, att deruti ligger en betydlig öfverdrift. Man har nemligen i vårt land en viss benägenhet att på personer skjuta all skuld för bristfälligheter särskildt i afseende å folkskoleväsendet. Jag vill tillåta mig erinra om, huru det var för 17—18 år sedan, då för första gången uppmärksamheten riktades på folkskoleväsendet i vårt land af Thorsten Rudensköld. Då gjordes skolläraryne till syndabockar för alla folkskolans brister. Att staten icke frågade efter folkskolan, att kommunerna icke gjorde något derför, att folket visade henne likgiltighet och ovilja, det togs ej i betraktande; — folkskoleläraryne vore de enda skyldiga. Snart upplystes det emellertid, att man härvid begick ett misstag och gjorde sig skyldig till en orättvisa mot skolläraryne. Då fann man likväl beqvämast att i stället göra presterna till folkskolans ansvaringar, och dervid har det alltsedan fått förblifva. Emellertid tror jag, att under tiden närmast före inspektionen, då folkskoleväsendet led af ganska många brister, presterna hade största förtjensten af de åtgärder som flerstädes vidtogos för att afhjelpa dem. Medan den tiden folket icke vårdade sig alls om skolan, medan statsmakterna äfven voro för densamma likgiltiga och pressen icke heller egnade henne någon uppmärksamhet, hade hon dock flerstädes varma vänner och gynnare, och det just inom presterskapet. Sedan deretter inspektionen började, kan jag intyga, att presterskapet med synnerlig välvilja mottagit dess hjälp för skolväsendets utveckling och ställt till inspektörernes förfogande sitt inflytande inom församlingarne. Jag tror

derföre, att detta tal om likgiltighet mot folkskolan hos presterskapet såsom korps är fullt obefogadt.

Hvad nu angår frågan om det principvidriga deruti, att presten skall vara *sjelfskrifven* ordförande i skolrådet, så lär det icke kunna förnekas, att detta förhållande verkligen är principvidrigt, om man nemligen betraktar saken såsom en talare på upsalabänken gjort, att folkskolan *uteslutande* är en kommunalrättning. Men jag ber få erinra, att folkskolan äfven har ett viktigt statsändamål, och att staten högst väsendtligt understöder densamma, hvarföre det icke synes mig vara så orimligt, att någon inom kommunen finnes, som å statens vägnar ledt dess angelägenheter; att värden derom lemnas i prestens hand såsom en embetspligt kan derföre icke ur principiell synpunkt anses oriktigt. Presten är tillika, åtminstone tills vidare, utaf alla bäst skickad att leda folkskolans angelägenheter; genom sitt embete står han i närmaste förhållande dertill, enär både han och skolan hafva samma uppgift, nemligen att verka för den andliga utvecklingen inom kommunen. Dessutom anser jag det vara en fördel, att värden om skolan åligger presten såsom en embetspligt, ty derigenom kan han ställas till ansvar om han är försumlig, och för öfrigt är det att antaga, att han derigenom sköter den med större sorgfällighet, emedan hans hederskänsla och samvete äro deruti mera engagerade än eljest. Om man nu skulle låta andra än prester väljas till ordförande i skolrådet, så skulle man säkerligen på ganska många ställen komma i bryderi för att få passande personer till denna befattning; ty man skall icke inbilla sig, att den är så angenäm, att hugade spekulanter på detta förtroendeuppdrag aldrig skola felas. Tvärtom är befattningen utan tvifvel den aldri besvärligaste och odiösaste af alla kommunaluppdrag. Ordföranden i skolrådet skall nemligen icke blott föra ordet vid skolrådets sammanträden, uppgöra plan för undervisningen, besörja utarbetandet af en mängd statistiska uppgifter, öfvervaka läsningen i skolan, för hvilket ändamål han måste göra täta besök derstädes; utan han måste äfven hafva tillsyn öfver skolgången och öfver skolans förseende med nödiga medel för dess regelbundna verksamhet, hvarigenom han ofta råkar i kollision både med föräldrar och med sjelfva kommunen. Allt detta är svårt och ansvarsfullt, men genom sin ställning inom församlingen kan presten dock lättare reda sig än någon annan skulle kunna göra. Om man alltså kan säga, att folket sjelft bör så småningom taga hand om folkskolan, som bör vara dess käraste angelägenhet, så anser jag dock, att åtminstone för närvarande det vore illa, om man fräntog presten såsom *sjelfskrifven* ordförande i skolrådet närmaste ledningen af densamma. För närvarande äro vi stadda i en mycket löftesrik utveckling, kyrkan och skolan trifvas godt tillsammans, och inspektörerna hafva i presterna ett godt stöd, låtom oss derföre se tiden an! Under det närmaste tiotal af år tror jag det mesta, som för folkskolans ordnande bör göras, skall vara gjordt, och vi böra derföre åtminstone ännu några år uppskjuta med nya reformer, till dess en ny generation uppväxt som bättre än den närvarande förmår öfvertaga värden om skolan. Jag får derföre förena mig dem, som yrka bifall till den af Herrar Grefve Mörner, von Möller och Björkenstam afgifna reservation, som återfinnes på sid. 34 i betänkandet. Det kan nemligen hända, att det någon gång kan vara nödigt att befria presten

från ordförandebefattningen inom skolrådet, då han utaf sjukdom eller ålderdomssvaghet eller möjligen af bristande nit icke är dertill tjenlig. Men längre vill jag icke gå. Man har visserligen sagt, att man genom att antaga denna reservation komme att bereda presten chikan af sin församling, ifall denna begärde hans entledigande; men det blefve nog ingen annan än presten själf och på sin höjd folkskoleinspektören, som komme att anmäla honom till entledigande från sin plats, och derföre tror jag detta inkast icke förtjena afseende.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag fullgör en särdeles angenäm pligt, då jag hembär Utskottet min lifliga tacksamhet dærför, att det icke tvekat att nu återigen inlägga sitt kraftiga förord till förmån för en så länge, så allmänt och så ifrigt efterlängtat reform som den ifrågasattande. Jag ber att få till bevarande upptaga några anmärkningar mot Lag-Utskottets förslag. Den förste talaren, representanten från Norrköping, ville icke fästa stor vikt vid det af Utskottet anförda skälet, att den ifrågasatta förändringen skulle bidraga till att inom församlingen väcka ett allmännare intresse för folkskolan. Han gjorde den anmärkningen, att detta intresse näppeligen kan framkallas genom en så liten och obetydlig sak. Dervid vill jag fråga hvarför man, om denna sak är så liten och obetydlig, finner den värd ett så ifrigt motstånd, som här yppat sig från många håll. Men ännu en anmärkning kan göras häremot, hvilken jag hemtat från hvad som yttrades af en representant på norrlandsbänken. Han sade nemligen, att det vore att befara, det parternes intresse för folkskolan skulle i någon mån minskas, i fall de förlorade rättigheten att vara själfskrifne ordförande i skolrådet. Derutaf ser man, att deras intresse för saken är temligen förbundet med detta själfskrifna ordförandeskap. Jag frågar: om presternas intresse för folkskolan verkligen skulle genom den föreslagna förändringen minskas. Kan man ej då å andra sidan förmoda, att allmänhetens intresse hålles nere genom det nuvarande opåkallade förmyndareskapet, som det väl må kallas, när ju ingenting kan tyckas vara naturligare, än att en korporation, det vare hvilken som helst, själf får utse den, som skall leda dess förhandlingar? Det har af den förste talaren blifvit sagdt, att Utskottet erkänt, att man i allmänhet har en gynnsam erfarenhet af presternas verksamhet, och den talare på norrlandsbänken, jag nyss citerade, anmärkte, att det blott vore undantagsfall, om pastor ej i denna verksamhet visat sig nitiske, och en representant från Dalarne har slutligen sagt, att intet missnöje i landet mot dem försports. Man har för detta gynnsamma omdöme återopat folkskoleinspektörernes berättelser, hvilket förefaller mig ganska märkvärdigt och synes mig vittna om, att dessa inspektörsberättelser, som utgifvits af trycket med ganska dryg kostnad för staten, äro föga kända af dem, som så flitigt återopa desamma. Jag har studerat dessa berättelser från första volymen till den sista, och jag kan intyga, att de tala synnerligen litet, vare sig godt eller ondt, om presternas verksamhet såsom skolrådsordförande. Denna auktoritet, hvilken man på god tro anført såsom intyg om prestens skicklighet och nit, duger således icke. Men för öfrigt frågas: manne man icke mot den erfarenhet, som man på så svag grund påstått finnas om deras nitiska verk-

samhet, kan åberopa en motsatt erfarenhet. Eller hvarom vittna då dessa ständigt återkommande förslag om ändring i de förhållanden, som nu utgöra föremål för öfverläggning? Här om någonsin kan man säga, att en långsamt mognande öfvertygelse har haft särdeles lång tid på sig för att göra sig gällande. Jag ber att i ett par ord få redogöra för denna frågas historia. Redan vid 1850—1851 årens riksdag väcktes i Bondeståndet af riksdagsmannen Lind från Bohuslän en motion, hvilken remitterades till allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet, åsyftande just den förändring, hvarom vi nu diskutera; förslaget afstyrktes då af Utskottet. Vid 1859—1860 årens riksdag, då det af en särskild komité utarbetade förslaget till kommunallagar behandlades, beslöt Borgareståndet för sin del, att § 25 i författningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd skulle erhålla följande slutord: "Ordförande i skolråd ege ledamöterna inom sig utse." Vid 1862—1863 årens riksdag väckte representanten från Malmöhus län Herr Nils Olsson ett förslag, att församlingarne sjelfva skulle få utse ordförande i skolrådet, hvilket afstyrktes af sammansatta Lag- och Ekonomi-Utskottet, dock med tillägget "för närvarande". Under det nya representations-skicket har man vid hvarje riksdag framkommit med förslag i detta syfte, utom 1870; sålunda väcktes 1867 tre motioner, 1868 tre motioner, 1869 två motioner, 1871 två motioner och nu 1872 tre motioner, eller tillsammans tretton motioner i samma ämne. Måne detta ej betyder någonting? Nu har visserligen talaren från Dalarne antydt, att man skulle känna sig road af att göra förändringar, och att detta vore grunden. Jag hemställer, huruvida det ligger någon sannolikhet i det antagandet, att ett så stort antal motioner tillkommit för nöjes skull och utan allvarlig anledning i faktiska, af motionärerne kända förhållanden, som synts dem tarvfa rättelse. En annan talare på norrlandsbänken, som sade sig i viss mån uppträda i egen sak och som således synes mig, opåkalladt nog, hafva satt sig på de anklagades bänk, har yttrat, att den uppsigt, som af domkapitlen utöfvas öfver ordförandens verksamhet, icke längre skulle vara möjlig, sedan prestens sjelfskrifvenhet som ordförande i skolrådet upphört. Ifall denna kontroll öfver skolrådet och dess ordförande är laglig och i lag stadgad, då lär den väl icke upphöra dermed, att presterna upphöra att vara sjelfskrifna ordförande i skolrådet, utan lär den väl bestå till dess hvad härom stadgad är blifver ändradt. Är det åter fråga om någon, jag vill icke säga olaglig kontroll, men något slags paternelt ingripande på sidan om lagen, då äro vi väl ense om, att en dylik kontroll är det bäst att blifva af med. För öfrigt är det icke skäl att tala så mycket om denna kontrollerade "tumme på ögat", som talaren uttryckte sig. Bland de många exempel, som stå till buds, vill jag erinra om något, som för få år sedan inträffade inom Göteborgs stifts område, och hvilket på sin tid mycket omtalades. När omsider särskild undersökning om skolans tillstånd i en viss församling företogs, så befanns att hon hade blifvit i den ytterligaste grad vanvårdad, hvilket fick passera under flera år, midt under biskops och domkapitels ögon, ehuru de derom fått tillräcklig kännedom. Detta är ett exempel, och flera dylika skulle kunna anföras.

Jag ber att få återkomma till en sak, som jag nyss berörde. När man, som jag nämnde, utan synnerlig grund vill åberopa folkskoleinspektörernes berättelser såsom vittnesbörd om den särdeles lyckliga verksam-

het, hvilken presterne såsom sjelfskrifne ordförande i skolrådet utöfvat, så har man förbisett en sak af synnerlig vikt, nemligen att inspektörerne till största delen varit presterliga tjenstemän. Jag vill icke säga, icke ens antyda, att dessa icke yttrat sig samvetsgrant, men i deras ställning ligger dock anledning till en viss ensidighet, till ett visst öfverseende med bristerna hos personer, som tillhöra deras eget stånd. Jag vill icke här citera det gamla ordspråket, att "den ena korpen icke hugger ut ögat på den andre", men ordspråket "blodet är tjockare än vattnet" torde kunna vara tillämpligt.

Representanten från Dalarne yttrade, att det vore obestriddligt, att folkskolan gått synnerligen framåt under den tid presterne varit sjelfskrifne ordförande i skolråden, och en dylik anmärkning framfördes af en ärad talare från Malmö. Denna anmärkning har dock platt ingen betydelse, ty derutaf att tvänne företeelser samtidigt ega rum, följer icke att de till hvarandra stå i något förhållande af orsak och verkan; det är fullt lika möjligt, att den ena kan hafva inträffat utan den andra, orsaksförhållandet måste åtminstone först påvisas. Det är fullt lika möjligt, att folkskolorna gått framåt, äfven om presterne icke varit sjelfskrifne ordförande i skolrådet, det kan nu hafva skett lika gerna till trots derutaf som till följd derutaf.

En talare på norrlandsbänken, hvilkens yttrande jag förut omnämnt, har i sitt förordande af en till betänkandet fogad reservation, hvilken är af Första Kammaren antagen, uttalat det önskvärda deruti, att i sådana fall, då stora svårigheter lägga sig i vägen för pastorernes utöfvande af ordförandeskapet, de sättas i tillfälle att derifrån på ansökning blifva befriade. Ja, om detta vore enda anledningen till den önskade reformen, att pastorerne understundom af öfverhängande göromål utaf annan art vore hindrade, så kunde saken hafva skäl för sig, men då det blifvit anmärkt och icke förnekadt, att äfven bland presterne finnas likgiltiga och för folkskolan icke intresserade personer, så finner jag, att denna utväg icke duger till någonting. Ty sjelfvillig afsägelse, vid bristande förmåga, förutsätter intresse för folkskolan och en stark pligtkänsla, och de prester, hos hvilka detta intresse och denna pligtkänsla finnes, skola nog utöfva ordförandeskapet väl; men saknas detta intresse och denna pligtkänsla, då är det icke troligt, att presterne sjelfmant skola anhålla att blifva befriade från nämnda plats och derigenom på samma gång gifva sig sjelfva ett slags oduglighetsbetyg. Hvad reservationen för öfrigt angår, är den af den beskaffenhet, att jag hemställer till Kammaren att heldre nöja sig med ingenting än med detta. Jag vill ej trötta Kammaren med att upprepa skälen för detta, utan förenar mig med representanten från Upsala, som fullständigt kritiserat densamma och detta så afgörande, att intet, i min tanke, återstår att tillägga eller taga bort. Det är visserligen sannt, att man i allmänhet bör taga en half reform, om man icke kan få en hel, och en fjerdedels, när man ej kan få en half; men då skall reformen vara, om än obetydlig, dock en reform till gagnet och icke blott till namnet, eller ett, om än litet, steg i den rätta riktningen. Men den reform, som reservanten erbjuder oss, är ingen reform i sak, utan blott en skenreform, och sedan den blifvit antagen skall ingenting kunna hindra, att lika många förslag som hittills framkomma igen, derföre att den icke inne-

bär någonting annat än en ordförändring. Det skall ej dröja längre än till nästa riksdag, ty någon erfarenhet om denna skenreforms verkningar behöfver man ej afvakta. Men då kan denna skenreform användas såsom ett vapen enligt den vedertagna litanian: "Herre Gud, skola vi nu börja på igen att ändra!" Jag anhåller således om bifall till Utskottets förslag.

Herr Uhr: Jag skulle visserligen kunna afstå och instämma med Herr Ribbing. Men då flere talare yttrat sig för den vid 1868 års riksdag afgifna reservationen, har jag icke kunnat underlåta att uttrycka min glädje öfver att man äntligen börjar åtminstone erkänna behofvet af förbättringar i nu ifrågavarande hänseende. En talare har yttrat, att vi skulle hafva presterskapet att tacka folkskolornas framgång för; och jag har hört många andra yttra detsamma. Men jag är af en motsatt erfarenhet. I den församling jag bodde åren 1847—1848 hade vi till pastor en ganska qvick och liflig prest, men hans ligkiltighet för folkskolans angelägenheter gick ända derhän, att han icke ens gick i författning om uppsättandet af ett reglemente för folkskolan; och hade icke vi ledamöter af skolstyrelsen uppgjort sådant och fått adjunkten att såsom ordförande skrifva under det, så hade det icke blifvit något reglemente af, och dermed hade också församlingen gått förlustig om den första folkskoleafgiften. Alldeles detsamma var förhållandet i en annan församling. I båda gjorde jag den erfarenheten, att sedan de gamla pastorerne blifvit döda och vi fått nya sådana och följaktligen äfven nya ordförande i skolråden, så hafva också flera folkskolor uppstått. Sålunda hafva i den förstnämnda församlingen icke mindre än nio folkskolor uppstått och i den församling jag nu bor, fyra, sedan ny ordförande tillkommit. Min granne här bakom mig, Kyrkoherden Lithner, tycks hafva ganska dålig tanke om sina medbröder, då han icke tror att de skola blifva valde till ordförande i skolråden i de respektive församlingarne. Jag för min del har icke dålig tanke om dem i allmänhet och tror, att i de flesta fall pastorn, om han är duglig och lämplig, blir vald till ordförande i skolstyrelsen. Jag ser således i Utskottets förslag ett lämpligt sätt att utan att sära presterskapet kunna undvika att få odugliga ordförande i skolstyrelsen, hvarföre jag anhåller om bifall till detsamma.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Ehuru förevarande förslag icke i alla hänseende tillfredsställer mina önskningar, går det dock enligt min uppfattning ett steg framåt i den riktning, som jag anser vara den rätta; hvarföre jag vill bifalla detsamma. Man har här talat om presternas ställning till folkskolan. Jag vill i detta afseende upplysa, att jag vid mer än ett samtal med prester, som haft verkligt intresse för skolans framsteg, hört dem säga att de skulle känna sig i en mycket riktigare ställning till folkskolan om deras ordförandeskap i dess styrelse grundade sig på val i stället för sjelfskrifvenhet.

Herr Carl Ifvarsson: Då jag begärde ordet, hade icke mer än en talare yrkat bifall till förslaget, alla öfriga afslag å detsamma; och det var för att bemöta de sednare som jag ville yttra några ord. Sedan nu emellertid flere andra talare förordat förslaget, återstår icke mycket att

tillägga. Jag vill likväl säga, att jag icke gör mig några stora förhoppningar om någon synnerlig vinst af detta förslag. Men om man icke gör någon vinst derpå, så förlorar man heller ingenting dermed. Folket har i allmänhet stort förtroende till prästerne och desse skola utan tvifvel alltid, der de visa sig dugliga och nitiska för folkskolans sak, blifva valda till ordförande i skolrådet. Finner man deremot att en ordförande icke visar nit och intresse för folkskolan och det finnes en annan person inom skolrådet som är mera nitisk, så är det en välgärning om denne kan inväljas. Dessutom, då man på många håll hört klagan öfver prestbrist och prestens åligganden väl i första rummet äro kyrkliga, så får man antaga såsom en fördel för presterskapet om pastorerne i allmänhet, såsom öfverhopade af kyrkliga pligter, slippa vara ordförande i skolrådet.

Således, något godt kan vinnas med förslaget, hvaremot något ondt icke kan ligga deri, då det här icke är fråga om att skilja pastorn från skolrådet, der han i egenskap af prest väl såsom ledamot har samma pligter som förut såsom ordförande. Under sådana omständigheter vill jag för min del förena mig med dem som yrka bifall till Utskottets förslag, förklarande det jag för ingen del kan gå in på den reservation som åtskillige talare förordnat, emedan jag anser den icke vara ändamålsenlig.

En annan talare har anmärkt, att han ansåg, eller frågade åtminstone, om vi, som äro representanter inom denna Kammare, vore de bästa såsom sådana; och han har dermed naturligtvis velat påpeka att de som utses genom val icke alltid äro de bästa. Han kan i det afseendet hafva rätt; men jag ber att få fråga honom tillbaka, om han tror, det vore bättre om vi eller andra voro här såsom sjelfskrifne representanter. Vi hafva från förflutna tider erfarenhet af sjelfskrifvenheten på detta område. Allmänna opinionen, likasom statsmakterna, har utdömt denna sjelfskrifvenhet, och jag har intet skäl att antaga, att det vore bättre om vi åter stode på den gamla ståndpunkten. Huru dåligt det än står till, är den vidtagna åtgärden ändå ett stort steg framåt. Förslaget i fråga är äfven ett steg åt samma håll, fastän steget är litet. Tidsandan manar oss oupphörligt att gå framåt på en mera fri bana; sjelfskrifvenheten måste vika, det är min öfvertygelse, och viker den icke nu, så skall den likväl efter längre eller kortare tid göra det. Men ju längre man uppskjuter med denna af tidsandan krädda reform, ju starkare blir anloppet för att få densamma igenom.

Jag skulle således beklaga, om inom denna Kammare detta förslag skulle blifva betraktadt såsom för liberalt. Man har så mycket mindre skäl att befara detta, som från Lag-Utskottet vanligen icke komma alltför liberala förslag; utan har Utskottet, då det kommit fram med någon slags reform, snarare gått bakut än framåt. Detta förslag är emellertid i viss grad ett steg framåt, och jag kan icke underlåta att rekommendera detsamma, äfven för att en gång få tillfälle att instämma med Lag-Utskottet och tillika få tacka dess ärade ordförande för hans medverkan till förslaget.

Herr Johan Jönsson: Frågans stora vikt gör den förtjent af den lifligaste uppmärksamhet. Ämnet har emellertid blifvit utredt af föregående talare, så att jag nu ber att endast få förena mig med dem som

yrka bifall till förslaget; beklagande jag om Kammaren skulle afslå det samma.

Herr Lars Ersson: Som jag är en af de tre som väckt motion i denna fråga, må det icke förundra att jag vill nedlägga min mening i protokollet, innan jag tager till voteringssedeln. Detta vill jag göra på det sätt, att jag yrkar bifall till punkten, på samma gång jag i allo instämmer med Herrar Ribbing och Hedin.

Efter sålunda slutad öfverläggning biföll Kammaren Utskottets hemställan.

Punkten 9.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag har icke något yrkande att göra med anledning af den föredragna punkten, ej heller någon opposition att uttala mot Lag-Utskottet. Men jag kan ej underlåta att begagna tillfället, för att få anföra några betraktelser i en sak, som alltid trängt sig på mig vid genomläsande af denna paragraf i kyrkostämmoförordningen. Jag gör det derföre, att genom Första Kammarens från Lag-Utskottets förslag afvikande beslut i föregående punkt frågan om ordförandeskapet i skolråden förmodligen för denna gång förfallit, för att utom allt tvifvel komma upp igen å nästa Riksdag, då jag ville önska att den eller de bland Kammarens ledamöter som återupptaga frågan, äfven ville hafva i minne den sak, jag nu går att påpeka. Det förefaller mig ligga någonting förskräckligt stötande i denna 24 §, der det talas om "den som är för nesligt brott tilltalad eller under framtiden ställd, den som genom domstols beslut förklarats medborgerligt förtroende förlustig" o. s. v., såsom inkompetent att inväljas i kyrko- eller skolråd, hvarefter i omedelbart sammanhang med det förra samma inkompetens stadgas för "kyrko-församlingens redovisningsskyldige och aflönade betjente". Jag kan ej annat än beklaga, att motion ej blifvit vid denna riksdag väckt om utslutande ur paragrafen af de sist anförda orden. Att på sätt, här skett, sammanställa kategorier af inkompetens till ifrågavarande uppdrag är emellertid ej blott stötande — detta kan vara en känslosak — utan är ock det sistnämnda stadgandet i min tanke menligt för folkskolans intressen, då det ur skolrådet utesluter skolläraren, som dock är skolans närmaste målsman. Jag hemtar stöd för detta antagande derifrån, att t. ex. vid våra universitet och elementarläroverk kärnpunkten af dessa institutioners styrelse och förvaltning ej ligger i de utanverk, som kallas kansler, prokansler, eforus, inspektor, utan den ligger, vid universiteten, hos consistorium academicum majus, som består af samtliga ordinarie professorer, och vid elementarläroverken hos läroverkskollegiet, som består af alla ordinarie lärarne. Dessa hafva det närmaste och starkaste intresset, i allt hvad läroverken rör, i deras framgång, i deras anseende och ära, som äfven äro lärarnes. Jag vågar också antaga, att ingen skulle vilja ändra detta förhållande med de högre läroverkens styrelse. Säkerligen medgifver man, att det skulle utöfva ett i hög grad skadligt inflytande på våra elementarläroverk, om man hindrade lärarne att lägga hand vid

deras styrelse på sätt, läroverksstadgan nu medgifver. Måne man ej häraf kan draga en slutsats om lämpligheten af dylika anordningar för folkskolans närmaste styrelse?

Ett ytterligare stöd för min åsigt hemtar jag från ett yttrande af en man, hvars ord gäller mer än de fleste nordiske skriftställares i dylika angelägenheter, nemligen Hartvig Nissen, hvilkens namn är väl känt sedan nära ett par decennier tillbaka, då han utgaf sitt arbete om det skotska folkskoleväsendet, som han studerat under en med offentligt understöd företagen resa.

På tal om åtgärder för höjande af folkskolan i Norge berör han vigten af ändringar i lokalstyrelsens sammansättning. Jag ber att få anföra några rader af hvad han härom yttrar. "Således tror jeg", yttrar han, "att en lærers optagelse i skolekommissionen eller skoleformandskabet vilde virke gavnligt. Det vilde föröge og styrke lærerstandens interesse för dens gjerning, når man gav den anledning til gjennem en repræsentant at udtale sin mening og udöve sin indflydelse på skoleforholdenes ordning indenfor kommunen; men hovedsagen er, at man gjennem denne foranstaltning vilde forskaffe skolekommissionen en sådan kundskab om skolens indre forholde, som den ikke på nogen anden måde kan komme i besiddelse af. Intet synes billigere og rimeligere, end at lærerstandens og skolens særskilte interesser ere repræsenterede i skoleformandskabet, der netop er sammensat med specielt hensyn til, at de forskjellige interesser skulde findes repræsenterede i det" o. s. v.

Till detta citat ur Nissens bok vill jag blott bifoga den upplysningen, att hvad han yrkat sedermera blifvit förverkligadt. Den nya norska lagen om folkskoleväsendet på landet af den 16 Maj 1860 stadgar nemligen, att i skolkommissionen, som har "den nærmeste bestyrelse" af kommunens skolväsende, skall sitta "en af skolekommunens lærere, valgt af disse i et møde, som sammenkaldes og bestyres af skolekommissionens ordfører".

Då, som sagdt, det torde få anses för visst att frågan om skolrådet åter kommer å bane å nästa riksdag, har jag velat till den kraft och verkan, det kan medföra, söka fästa uppmärksamhet å det påpekade stadgandet i den nu fördragna paragrafen.

Herr Jöns Rundbäck: Äfven jag har fäst min uppmärksamhet vid denna paragraf, icke blott sådan den nu är föreslagen, utan sådan den varit förut. Jag är visserligen till stor del förekommen af den siste talar-
ren, men ber likväl att få yttra några ord i frågan. Som man ser, kan "till ledamot i kyrkoråd eller skolråd ej den väljas, som är oberättigad att deltaga i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut; ej den som icke uppnått 25 års ålder; ej den, som icke råder öfver sig och sitt gods; ej den, som all sin egendom till borgenärer afträdt och icke, på sätt lag förmår, visa gitter, att han från deras kraf fri är; ej den, som för nesligt brott tilltalad eller under framtiden stäld är; ej den, som genom domstols beslut förklarats medborgerligt förtroende förlustig, eller ovärdig att föra annans talan". Med detta hyggliga sällskap har man slutligen sammanfört: "samt ej heller kyrkoförsamlingens redovisningsskyldige och aflönade betjente". Jag frågar nu: Hvilka äro då dessa kyrkoförsamlingens redovisningsskyl-

dige och aflönade betjente? 24 Kap. Kyrkolagen lemnar derpå svaret; ty det handlar, som rubriken angifver: "om biskopar, super-intendenter, prostar, kyrkoherdar och kapellaner samt andra kyrkobetjente". Hela denna mängd af personer, som hafva sin verksamhet inom det kyrkliga området, falla således, enligt Kyrkolagen, under kategorien betjente, och om man får antaga att dessa kyrkobetjente jemväl äro tjenare i öfverherdens tjenst; så och då det aldrig kan vara vanhederligt för en meniska att vara tjenare — ja, då, som jag förnummit, sjelfva påfven kallar sig för "tjenares tjenare", så bör den ödmjuka tjenaretiteln ej rimligtvis gifva orsak till att sammanföra kyrkobetjente med öfrige personer som i paragrafen blifvit uppräknade.

Att i första rummet en församlings kyrkoherde är redovisningsskyldig och derjente aflönad är väl obestriddt; men huru man då kan i samma lag och snart sagdt i samma andedrag å ena sidan föreskrifva att kyrkoherden eller annan prest, som hans tjenst förestår, skall vara sjelfskrifven ordförande i kyrko- och skolråd och strax efteråt säga att de ej äro värddiga ens i kyrko- och skolråd inväljas, det förstär jag icke; men det måtte väl höra till de der konsekventa grundsatserna som alltid böra genomgå en lag, efter hvad Lag-Utskottets ordförande helt nyss förskrade.

Skulle man emellertid vilja bestrida att kyrkoherdarne äro betjente, så kan man väl icke göra detta med t. ex. kyrkovärdarne, som ock i kyrkorådet skola vara sjelfskrifne. Men hvarföre de å ena sidan skola vara sjelfskrifne och å andra sättas i paritet med brottslingar är en motsägelse desto mera skärande, som till kyrkovärdar väl i allmänhet utses redlige och för nit, som det heter, kände män.

Utom nu nämnde finnes det jemväl andra kyrkobetjente t. ex. klockare, orgelnister, skollärare m. fl. Dessa äro icke redovisningsskyldige, men väl aflönade, och hvad ondt de för öfrigt hafva gjort för att få sin plats bland ogeringsmän, det är för mig en gåta. Att skolläraren som sådan är en kyrkobetjent vågar jag jemväl betvifla, ehuru jag vet att han i allmänhet ej anses valbar till ledamot i skolrådet. Detta är ett förhållande som är särdeles anmärkningsvärdt; ty hvad man än om folkskolelärarekorpsen må säga, och huru mycket man än må ringakta dessa barnalärare, som olyckligtvis ej äro djurläkare, så torde dock inom högst få församlingar finnas personer som hafva eller kunna hafva bättre insigter i allt hvad till sjelfva undervisningen hör, och derföre borde de ock på dess anordnande hafva något inflytande.

Till hvad jag nu sagt ber jag få ytterligare tillägga en annan anmärkningsvärd omständighet, som ifrågavarande föreskrift vållar. Vi veta att t. ex. i Skåne finnas icke så få klockarelägenheter som äro upplätta till prester, hvilka s. k. klockareprester icke sällan förestå pastorstjenst, och under den tiden äro de sjelfskrifne ordförande och ledamöter i skol- och kyrkorådet; men i samma ögonblick detta deras förordnande upphör blifva de ej värddige att ens få öfvervara skolrådets sammanträden.

På grund af hvad jag nu andragit och som ändring i denna pragagraf i alla fall af Utskottet blifvit ifrågasatt, finner jag mig föranlåten, icke minst af Kammararens föregående beslut i denna fråga, i fall det skall blifva öfverensstämmande med lagen i öfrigt, att yrka proposition

derå att sista punkten i nu föredragna paragraf, eller orden, "samt ej heller kyrkoförsamlings redovisningsskyldige och aflönade betjente" måtte ur paragrafen få utgå.

Herr Hjelm: Som jag börjat blifva temligen gammal och till krafterna försvagad, så må man icke missförstå mig då jag ber att få instämna med föregående talare.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, och dels bifall med den förändring Herr Jöns Rundbäck föreslagit. Sedan propositionen på först anförda yrkandet förklarats vara med öfvervägande ja besvarad, begärde Herr Jöns Rundbäck votering. hvarifrån han likväl sedermera afstod.

På då ytterligare förnyad proposition blef Utskottets hemställan i oförändradt skick af Kammarén bifallen.

Punkten 10.

Bifölls.

Punkten 11.

Herr Asker: Lag-Utskottets nyss upplästa förslag torde väl få anses såsom ett af de mest märkvärdiga som förekommit vid svensk riksdag under nuvarande statsskick. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med motionen, har Utskottet hemställt, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånig skrifvelse anhålla om "förslag till sådan ändring eller förklaring af Kongl. förordningarne om kommunalstyrelse i stad och på landet, att de ärenden, hvilka böra hänföras till kommunens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, må blifva närmare bestämda". Vid detta förslag förekommer en mycket betecknande omständighet, den nemligen, att hvarken den ärade motionären eller Utskottet ens antydningssvis försökt uppdraga den gräns, hvilken Utskottet begärt att Kongl. Maj:t skulle närmare bestämma. Sjelfva förslaget hvilar således på snart sagdt ingen grund, och det förefaller i sanning mycket besynnerligt att ett Utskott velat föreslå Riksdagen hos Kongl. Maj:t begära något så sväfvande och obestämdt, att hvarken motionären eller Utskottet kunnat åstadkomma någon antaglig mening. Skrifvelsen innefattar för öfrigt i sjelfva saken en begäran, som måste förefalla högst märklig i ett fritt konstitutionellt land — att rikets representation borde hos Kongl. Maj:t anhålla om utfärdande af en omyndighetsförklaring för rikets kommuner, med förbud för dem att i vissa fall besluta rörande sina gemensamma angelägenheter. Detta är en tröstlös lära och man kan nästan säga, att Utskottet här föreslår Riksdagen att beträda en inkonstitutionel väg.

I, mine Herrar! som här representeren rikets kommuner, I ären valde för att efter bästa förstånd och urskiljningsförmåga pröfva och besluta om allmänna angelägenheter, som röra rikets bästa; men jag betvivlar att kommunerna skickat oss hit för att inskränka den präfnings- och beslutanderätt

tanderätt, som de hittills utöfvat enligt våra kommunallagar, hvilka i tio år varit tillämpade, och, efter mitt omdöme, utöfvat på ett både för dem sjelfva och för riket i sin helhet ganska lyckligt sätt. Å den kommuns vägnar som jag har äran att representera i denna Kammare ber jag att mot detta förslag få nedlägga min lifligaste protest, öfvertygad som jag är att kommunen skulle högeligen förundra sig om en dylik skrifvelse som här är ifrågasatt blefve till Kongl. Maj:t afläten.

Inom nämnda kommun har åtminstone ett beslut blifvit fattadt, som varit för densamma af mycket stort och gagneligt inflytande; det beslut nemligen, då kommunen, jag kan nästan säga enhälligt, öfverenskom att teckna sig till betydligt belopp för deltagandet i den sedermera utförda jernvägsanläggningen. Och det är Eder icke obekant, mine Herrar! huru lyckligt detta företag utfallit, och hurusom ännu i denna stund kommunen deraf njuter stora fördelar. Det torde icke heller hafva fallit ur glömskan, hurusom detta samhälle för omkring tre år sedan genom eldsvåda hemsöktes af en stor olycka; men man har likväl icke afhört, att för denna kommuns räkning nådiga propositioner blifvit till Riksdagen framtällda om låneunderstöd eller anslag till tomtregleringens utförande eller till uppförande af ett nytt läroverkshus i stället för det nedbrunna. Tvärtom kan jag i dessa hänseenden åberopa, att den nya tomtregleringen i Gefle i närvarande stund kostar staden mer än 100,000 R:dr, och att kommunen till uppförande af byggnad för nytt elementarläroverk gifvit 50,000 R:dr såsom anslag och dessutom lemnat lån till enahanda belopp. Den kommun som, i synnerhet efter att hafva varit hemsökt af en sådan olycka som den jag nyss antydde, i sina gemensamma angelägenheter kan fatta sådana beslut, utan att i sammanhang dermed besvära Riksdagen med framtällningar om anslag, en sådan kommun vill icke gerna förlora en beslutanderätt som den hittills på ganska framstående sätt utöfvat.

Den ärade motionären bör äfven finna sig tillfredsställd af den upplysning, att beslutet om jernvägsanläggning blifvit af kommunens röstegande ledamöter fattadt å allmän rådstuga. Så är äfven förhållandet med de jernvägsanläggningar inom länet, till hvilkas ävägbringande öfriga städer medverkat. Det vanliga klandret emot stadsfullmäktige, huru obefogadt det i allmänhet är, kan följaktligen icke på dessa frågor tillämpas.

De utaf städerna Söderhamn och Hudiksvall utförda jernvägsanläggningar, som jemväl visat sig rätt mycket gagnande för nämnde kommuner, hafva inbringat en inkomst från 6 till 10 procent å anläggningskostnaderna. Detta visar väl att det icke är så oviktigt för kommunerna att sjelfva få utöfva pröfnings- och beslutande rätt i sådana frågor som kunna tillföra dem betydliga fördelar.

Man har under behandlingen af dessa frågor ofta talat om minoritetens rätt. Detta föranleder mig att med några ord beröra en fråga der minoritetens rätt blifvit respekterad. Jag skall dock försöka göra detta, utan att tala om sjelfva det ifrågavarande beslutet, aldrahelst som det icke kan ligga i min afsigt att på något sätt klandra detta beslut, hvilket jag tvärtom, för tiden då det utfärdades, bör finna välgrundadt. Om det t. ex. funnes en kommun, som tecknat aktier i en jernväg, hvarå trafiken

hufvudsakligen tillfördes t. ex. af ett utländskt bolag, hvilket dock, efter några års förlopp, beslutade sig för att nedlägga sin verksamhet; om i följd häraf fråga uppstod angående bildande af nytt bolag, deri kommunen inbjöds att deltaga på fördelaktiga villkor; om det vore alldeles påtagligt, att jernvägens förmåga att uppfylla sina förbindelser till staten och enskilde vore beroende af det bolags fortsatta verksamhet, hvarförutan den hufvudsakliga trafikinkomsten förlorades; om stadsfullmäktige, efter pröfning af frågans beskaffenhet och de fördelar för det allmänna, som af det nu antydda företaget kunde förväntas, beslutade att kommunen borde i det nya bolagets bildande deltaga, men minoriteten inom staden, hvarmed jag menar de som stå utom stadsfullmäktiges krets, tyckte sig finna att detta företag var alltför mycket industriellt, och att staden dermed icke borde sig befatta, hvarföre man åstadkom en kraftig opinionsyttring till stöd för nyssnämnda åsigt, enligt hvilken Kongl. Maj:t afgjorde frågan; så kunde likväl inträffa det märkvärdiga förhållande, som också visat sig ega rum, att denna minoritet efter någon tids förlopp förvandlades till majoritet med alldeles olika uppfattning och åsikter i frågan än den hade då sjelfva beslutet fattades om deltagande från kommunens sida i det nya bolaget.

Men hvad har då anledningen varit till denna förändrade opinion? Jo, helt enkelt den, att det nybildade bolaget visat sig hafva byggt sitt företag på solida grunder, det har lyckats öfver förväntan i detsamma och gifvit goda utdelningar, som lofva att blifva ändå större. Jag nämner detta för att visa, att hvad som är minoritet vid ett tillfälle mycket väl kan vara majoritet vid ett annat, äfvensom att man icke må bygga någon lagstiftning eller försöka att begränsa hittills gifna rättigheter endast på förutfattade meningar, som blåsa bort med föränderliga vindar. Det är enligt min tanke mycket vanskligt att bygga sitt omdöme på en opinion för ögonblicket eller på enskild missbelåtenhet deröfver att en beslutad jernväg icke hittat väg till den missnöjdes dörrar. Att söka tillgodose det enskilda intresset är visserligen både lofligt och förenligt med menskliga sträfvanden; men man må icke derpå grunda förändrade bestämmelser i lagstiftningen, synnerligast rörande en så vigtig fråga som den om kommunernas beslutanderätt i deras gemensamma angelägenheter. I denna kommunens pröfnings- och beslutanderätt ligger dock hela det konstitutionela statsskickets lifsprincip, och att fatta ett sådant beslut som nu är ifrågasatt kan icke annat än förlamande inverka på våra förhållanden i allmänhet.

Jag vill icke trötta Kammarerna med något vidlyftigare anförande, utan ber endast att få hänvisa till de mot Utskottets hemställan gjorda reservationerna, af hvilka den ena är utförligare och efter mitt omdöme fullt ådagaläggande oantagligheten af Lag-Utskottets förslag. Vi böra ej förglömma, att de jernvägslänkar, som med statens eller enskildes uppoffringar tillkommit, sammanbinda våra skilda landskap med en ädel samfundsandas förbrödringsband, och vi böra ej heller, vid denna frågas afgörande, låta oss förledas af den juridiska dialektikens eller de fromma önskningsarnes svepskäl. Jag slutar med anhållan om proposition på afslag i anledning af Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr J. G. Brolin förenade sig i detta anförande.

Herr Ribbing: I denna punkt har jag nödgats anmäla min reservation till Utskottets utlåtande, och jag ber nu att med några ord få litet närmare motivera densamma. Den komité, som utarbetat förslaget till nu gällande kommunallagar, förklarar att den icke ansett det möjligt att finna några närmare bestämmande eller begränsande ord än de i våra nu gällande kommunallagar befintliga, för att angifva huru långt kommunens beslutande rätt, med iakttagande för öfrigt af hvad allmän lag stadgar, sträcker sig. Våra nu befintliga kommunallagar äro utarbetade i väsendtlig öfverensstämmelse, och i detta fall till ordalydelsen fullkomligt lika med komiterades nu klandrade uttryck: kommunens gemensamma hushållsangelägenheter. Häraf kan, om icke med bestämdhet, dock med sannolikhet slutas, att Kongl. Maj:t själf ansett det vara svårt eller icke möjligt att finna lämpligare eller närmare bestämmande uttryck i detta afseende. Nu har, såsom redan föregående talare anmärkt, hvarken motionären eller Utskottet på något sätt föreslagit vare sig ordalagen eller ens riktningen af den närmare begränsning eller bestämning, man vill begära att Kongl. Maj:t skall göra, utan blott i allmänhet sagt det böra vara så, att icke förhastade beslut kunna fattas, och man har härvid särskildt endast framkastat en liten antydning om beslut beträffande jernvägar. Vid sådant förhållande och då komiterade, hvilka noggrannt undersökt saken, funnit det omöjligt att framleta några mera bestämmande ordalag, samt då denna omöjlighet icke är vederlagd och bevisad vara en möjlighet, så anser jag den nu föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t, som i lagen begagnat just de af komiterade föreslagna orden, vara rent af opassande från Riksdagens sida. Ty i denna skrifvelse begäres något af Kongl. Maj:t som han tydligen sagt icke låter sig göra, utan att man ens försökt visa någon befintlig möjlighet i detta afseende. Jag ber särskildt få påpeka nödvändigheten dessutom att för Kongl. Maj:t något så när antyda i hvad riktning man vill hafva en närmare begränsning, när man här stöter mycket nära på en principfråga. Kommunallagarne äro, som vi veta, bygda på principen af kommunernas sjelfstyrelse. Denna princip innebär, att kommunernas beslutande rätt skall vara regel, och endast vissa begränsningar eller nödiga inskränkningar såsom undantag finnas. Vill man nu göra begränsningar på det sätt, att man uppräknar de ärenden, hvari kommunerna skola få besluta, då har man gått ifrån principen af sjelfstyrelse — man har gjort beslutanderätten till undantag i vissa uppräknade fall — och dermed är sjelfstyrelsen borta. Vill man nu detta? Innan man beslutar en skrifvelse till Kongl. Maj:t om att han ville närmare begränsa kommunernas beslutanderätt, bör man väl hafva afgjort och uttrycka i skrifvelsen saken så till vida åtminstone, att Kongl. Maj:t kan ana om man vill gå ifrån sjelfva den princip, hvarpå nu gällande kommunallagar äro bygda. I afseende på denna principiella förändring och de nu gällande begränsningarne för kommunernas beslutanderätt vill jag för öfrigt fästa uppmärksamheten på den sednaste sockennämndförordningen af den 29 Augusti 1843. I dess 9 §, som handlar om de ärenden, hvilka tillhöra sockenstämman, lyda de första orden: "Till sockenstämmas handläggning höra de mål, som röra kyrkans vård samt socknens hushållning och allmänna angelägenheter, såsom:" detta är, med borttagande af ärenden, som numera höra till kyrkostämman, i öfrigt såsom man ser nära på

samma ord, blott ännu litet obestämdare, som de, hvilka finnas i nu ifrågavarande paragraf af kommunalförfattningen. Det är visserligen sannt, att sockenstämmoförordningen sedermera uppräknar ett visst antal bestämda frågor, som tillhöra sockenstämmas handläggning, men det är tydligt, att dessa 21 punkter äro exempel eller särskildt påpekade fall, men ingalunda äro de enda som förekomma; ty de här uppräknade fallen föregås af ordet "såsom" efter sedan början af paragrafen angifvit den allmänna begränsningen. Vill man således, i stället för de i alla kommunalförfattningar begagnade allmänna uttrycken för kommunens befogenhet, få en begränsning af denna medelst uppräknning af de ärenden, öfver hvilka kommunen eger besluta, så blir sådant en ändring ej blott i principen för nu gällande kommunallagar, utan äfven för den dessa föregående sockenstämmoförordningen.

Vill man återigen bibehålla principen af själfstyrelse, då kan man icke gå så till väga vid begränsningen, att man positivt uppräknar hvad kommunerna få befatta sig med; utan då måste man uttrycka gränsen för kommunernas i allmänhet och såsom regel gällande beslutanderätt, medelst angifvande af undantag från denna eller med densamma begränsande, negativa uttryck, men *sådana* som begränsa *mera* än de nu begagnade: "kommunens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter". Dervid inträffar dock det förhållandet, att i samma mån man uttrycker dessa begränsningar i mycket bestämda eller enskilda fall angifvande och uppräknande ord, i samma mån blifva de ofullständiga. Man kan nemligen visserligen säga, att kommunen har beslutanderätt rörande sina gemensamma angelägenheter, undantagandes i frågor om t. ex. jernvägsanläggningarne. Men det kan ju förekomma oförutsedda frågor med afseende på hvilka kommunens beslutande rätt kan vara fullt ut lika betänkelig som med hänsyn till jernvägarne. Ingen menniska kan förutse alla möjliga fall och ett uppräknande af sådana på förhand är således icke möjligt. Använder man åter allmänna termer, så blifva de utsatta för precis samma klander som de nu gällande, nemligen för tvetydighet, alldenstund under sådana allmänna uttryck kan subsumeras en mängd olika saker.

Må man emellertid besluta sig för den ena eller andra utvägen, må man försöka att finna passande ord på ena eller andra sättet: det viktiga är att man måste låta Kongl. Maj:t veta, i hvilken riktning man vill att det närmare bestämmandet skall ske; att derförutan begära en förändring anser jag rent af obilligt. Antaget nemligen att man, utan att bestämdt angifva någon viss riktning, begären förändring i ifrågavarande hänseende, och att Kongl. Maj:t verkligen toge sig det orådet före att villfara en sådan begäran och således komme fram med en proposition. Hvad blefve följden? Med full säkerhet att förslaget måtte ega hvilket innehåll som helst, skulle alltid en mängd ledamöter af Kammaren då möta det med ett: "Nej! detta har icke varit vår mening; vi hafva önskat ett förslag, men i en alldeles motsatt riktning." För sådant bör Kongl. Maj:t, enligt min tanke, ej utsätta sig, men derför ej heller Riksdagen i någon skrifvelse af honom begära att så skulle ske. Ingen skrifvelse bör derför, enligt min mening, framkomma förr än man vet, om ej *hvad* man vill, så åtminstone i hvilken *riktning* den begärda förändringen skall ske.

Herr Nils Larson: I hvarje fall då Riksdagen har en önskan att ett vidlyftigt lagförslag må utarbetas och då Riksdagen inom sig är ense om sjelfva grunden, må det erkännas vara ett riktigt förfarande, att Riksdagen begär att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa redaktionsbestyret, ty det är gifvet, att Riksdagen icke är en lämplig korporation att företaga sig ett vidlyftigt redaktionsarbete. Icke ens Lag-Utskottet är för ett sådant arbete väl lämpligt, emedan antalet af dess ledamöter är för stort, helst Utskottet icke kan åt *ett* enda lagförslag egna hela den tid Utskottet har att disponera. Hade här varit fråga om en fullständig bearbetning af kommunallagarne eller någon särskild af dem och det varit klart i hvilken syftning omarbetningen skulle ske, då kunde jag hafva varit med om att allåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, men nu föreligger icke något sådant fall. Beträffande omfånget af den fråga, som nu är före, så finner man genast, att frågan icke berör mer än en paragraf, och i afseende på det syfte, hvori den nu ifrågakämda omarbetningen eller förklaringen skulle gå, är man, för så vidt af motionärens framställning och Utskottets utlåtande framgår, icke riktigt på det klara. Utskottet hemställer i klämman, att Riksdagen måtte genom underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga nådig proposition med förslag till sådan ändring eller förklaring af Kongl. förordningarne om kommunalstyrelse i stad och på landet, att de ärenden, hvilka böra hänföras till kommunens gemensamma ordnings- och hushållsangelägenheter må blifva "*i ofvan antydda syftning*" närmare bestämda. Ja, då får man fråga, hvilken är då "*ofvan antydda syftning*"? För att utleta hvad som härmed menas, måste jag gå tillbaka till motiveringen, och går jag ända till upphofvet till Utskottets framställning eller Herr Ehrenborgs motion, så finner jag att deri yrkas, att Riksdagen måtte anhålla om nådig proposition med förslag till sådan ändring eller förklaring af kommunallagarne, att de ärenden, hvilka böra hänföras till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter, blifva närmare bestämda och begränsade. Såsom hvar och en torde finna, nämnes i denna kläm icke något om den syftning, i hvilken den begärda närmare bestämningen och begränsningen skulle ske. I motiveringen till motionen talas åtskilligt, hvaraf det vill synas, som om motionären skulle vara missnöjd med åtskilliga under sednare tiden fattade beslut i kommunala frågor angående bidrag till större företag, isynnerhet jernvägsanläggningar, men då motionären slutat sitt resonnement härom, tillägger han: "Hvad nu anförts har grundat sig på det antagande, att nuvarande stadganden verkligen medgifva den vidsträcktä tolkning, som hittills i allmänhet gjort sig gällande." Ja, är detta antagande riktigt, så har intet klandervärdt eller oriktigt förefallit i afseende å de anmärkta besluten, utan dessa stått i öfverensstämmelse med kommunallagarne, och i sådant fall är det tydligt, att någon förklaring i anledning af hvad som förekommit icke är behöflig. Man måste således antaga, hvad som äfven framskymtar af motionärens resonnement, att han egentligen vill hafva en inskränkning i kommunernas befogenhet att handhafva sina egna angelägenheter, och denna inskränkning skulle, enligt motionärens tanke, bestå deruti, att kommunerna icke finge besluta något om sådana företag som jernvägsanläggningar. Men hvarföre det just skall vara *jernvägar*, hvarom kommunerna icke få

besluta, är, det måste jag erkänna, för mig svårt att fatta, då icke på samma gång yrkas, att kommunerna må betagas möjligheten att befordra andra anläggningar och företag, som kunna kräva lika stora, ja måhända någon gång större uppoffringar än de kommunala bidragen till jernvägar. Motionären har icke sagt, att det ligger någon våda uti att en kommun eger rätt att fatta beslut om uppförande af ett stort stadshus eller annan offentlig byggnad med en kostnadssumma af t. ex. fyra à femhundrausen riksdaler; han har icke talat om vådan i kommunens rätt att besluta om en dyrbar vattenledning, och han har icke klagat öfver, att kommunerna kunna genom direkta anslag eller på annat sätt befordra anläggningen af ett kostsamt gasverk. Det skulle dock måhända kunna om alla dessa inrättningar, stadshus, vattenledningar och gasverk med lika mycket skäl som om jernvägar sägas, att de äro allt för kostsamma och icke till gagn för hvar och en af kommunens medlemmar, och hvad särskildt en vattenledning beträffar, så skulle man ju t. ex. kunna säga icke blott att den är utan nytta för arbetaren utan till och med att den skadar honom, emedan han genom densamma beröfvas tillräcke till den arbetsförtjenst som han annars skulle hafva genom att bära vatten. Huru skulle nu motionären önska att den af honom åsyftade bestämmelsen uppställdes i lagen, för att riktigt uttrycka hvad han vill och uppfylla sitt ändamål? Jag förmodar att han icke vill sätta sig emot att en kommun får besluta att anlägga eller bidraga till anläggning af en jernväg inom kommunens egna rämärken. Det går således icke an att från de ärenden, som böra hänföras till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter, blott och bart undantaga jernvägar, utan närmare bestämmelser måste tillkomma. Ett stadgande att det skulle ligga utom kommunens befogenhet att besluta om en jernvägsanläggning *utom* kommunens gränser vore också orimligt, ty det är påtagligt att en jernväg kan under vissa förhållanden för en kommun medföra samma nytta om den icke ens snuddar vid dess gräns, som om den löper inom dess område, och således skulle frågan blifva, huru långt den borde vara aflägsen från kommunens gräns för att icke kunna betraktas såsom en kommunens angelägenhet. När jag tänker på alla dessa svårigheter, måste jag erkänna att det för mig åtminstone är omöjligt att finna någon nöjaktig närmare bestämning eller begränsning i fråga om kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter, såvida man icke vill förbjuda kommunen att inlåta sig på något enda större eller kostsammare företag, hvilket jag icke kan tro vara motionärens mening.

Går jag nu till Utskottets utlåtande, finner jag der samma obestämdhet och osäkerhet i afseende på syftet som i motionen. Först säger Utskottet att i afseende på de särskilda angelägenheter, som utgöra föremål för kommunens sjelfverksamhet och beslutanderätt, *principerna* icke äro i lagen bestämdt uttalade; men ett litet stycke längre ned synes Utskottet vilja framhålla att det skall hafva varit saknaden af närmare *detalj*-bestämmningar, som gjort sig kännbar. Vidare kommer Utskottet in på samma ämne som motionären, nemligen frågan om kommunala bidrag till jernvägsanläggningar. Utskottet säger dock icke, att jernvägar äro sådana företag, om hvilka det borde ligga utom kommunens befogenhet att besluta: Utskottet framställer såsom en erkänd sats, att "*industriella företag*" af

hvad slag och beskaffenhet som helst falla utanför kommunens verksamhet, man säger icke att *jernvägar* höra till klassen af industriella företag. I fråga om sättet att gå till väga för att närmare bestämma den kommunala själfstyrelsens omfattning, anger Utskottet två metoder. Den ena vore att följa den i 1843 års sockenstämmoförordning begagnade utväg, enligt hvilken punktvis uppräknades alla till sockenstämmas behandling hörande ärenden. Utskottet tyckes dock färdigt själf erkänna, att den metoden icke duger, då Utskottet säger, att om det icke låter sig göra att på detta sätt komma till målet, så skulle den andra metoden återstå, den nemligen att genom negativa bestämmelser förekomma att kommunerna befatta sig med sådana företag, som, om de också indirekt medförde gagn för flertalet af kommunens medlemmar, likväl icke afsåge att fylla mera allmänna kommunalbehof. Jag fruktar, att äfven den metoden är oduglig, isynnerhet om frågan endast är att *förtydliga* bestämmelserna i nu gällande kommunallagar, utan att förändra dessas anda och mening. Det synes längre fram, som om det vore Utskottets mening att frågor om bidrag till jernvägsanläggningar borde uteslutas från de ämnen, hvarom det skulle tillhöra en kommun att besluta, men det faller sig icke bättre, än att Utskottet i samma andedrag säger: "Huruvida frågor om understöd å enskilda personers eller bolags jernvägsföretag böra i en blifvande lagstiftning särskildt upptagas, tilltror Utskottet sig nu ej bedöma." Om i allt det öfriga af Utskottets utlåtande någon grundsats vore uttalad, som kunde tjena till ledning för Kongl. Maj:t, vore denna dock fullkomligt annullerad genom dessa ord, i hvilka Utskottet förklarar sig icke kunna bedöma frågan om kommunernas beslutanderätt med afseende å jernvägar. Om nu Riksdagen skulle bifalla Utskottets hemställan, så skulle Riksdagens skrifvelse i alla delar innehålla detsamma som Utskottets utlåtande, och Kongl. Maj:t finge då rätt svårt att leta sig till hvad som skulle kunna anses hafva utgjort Riksdagens mening. Jag önskar, att Riksdagen icke måtte låta komma sig till last att hafva beslutat en sådan skrifvelse.

Jag hade äran vara ledamot af den komité, som uppgjorde förslaget till nu gällande kommunalförfattningar. Komitén bestod af fem ledamöter utom orföranden, således sex personer i det hela, och af dessa reserverade sig fyra mot åtskilliga punkter af förslaget; men vid den punkt, hvarom nu är fråga, anmälde icke någon reservation, utan alla voro om den föreslagna lydelsen af densamma fullkomligt ense. Här af framgår att man då ansåg, att några närmare bestämmelser uti ifrågavarande hänseendet icke kunde uppställas, och Kongl. Maj:t godkände också, såsom af en föregående talare blifvit påpekadt, komiterades förslag i denna del oförändradt.

I öfrigt instämmer jag med den ärade representanten för Gefle deruti, att det skulle se högst eget och besynnerligt ut om Riksdagen ginge in till Kongl. Maj:t med en sådan begäran, som Utskottet föreslagit, och derigenom, så att säga, anhöll om en omyndighetsförklaring i afseende å kommunernas rätt att själfva handhafva sina hushållningsangelägenheter.

Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr *Östman*, Herr *Tjernlund* och Herr *Gunnar Eriksson* instämde med Herr Nils Larson.

Herr Carlén: Klockan är, som jag ser, mycket, vi äro samtliga trötta, irågan är genom Första Kammarens beslut redan fallen och det torde därför icke tjena till mycket att här omständligare diskutera den. Jag anser mig dock skyldig att yttra några ord till försvar för Utskottet, men jag skall endast upptaga de viktigare af de argument, som blifvit anförda mot Utskottets utlåtande.

Ett par talare hafva uttryckt sin stora förundran deröfver, att Utskottet icke framlagt något förslag till stadgande i den af motionären angifna syftningen. Om de Herrarne behaga läsa motionen ånyo, skola de finna att anledningen härtill är helt naturlig och ligger deri att motionären sjelf icke begärt något förslag utan endast en skrivelse till Kongl. Maj:t, och Utskottet har icke kunnat gå längre. Vid betraktande häraf torde kanske den stora förundran lägga sig. Alla talare hafva, besynnerligt nog, sagt att de icke veta hvarthän Utskottet syftar. Herr Ribbing ansåg, att Utskottet borde hafva uttryckligen sagt hvad det ville, och Herr Nils Larson kunde icke ens spåra någon bestämd syftning i Utskottets utlåtande. Dervid tillåter jag mig till en början anmärka, att det vore verkligen högst besynnerligt om Utskottets förslag kunnat uppväcka en så stor storm, ifall icke Utskottet angifvit, att skrivelsen borde gå i en riktning, som för motståndarne varit misshaglig; och om icke dessa funnit, att Utskottets förslag afsåge att stäfa något missförhållande särskildt i afseende å jernvägsföretag, undrar jag hvartill väl allt detta myckna tal om gagnet af jernvägar tjena? Annars hade man väl tyst och lugnt gått förbi detta bränbara ämne.

Visserligen hafva de, som uppträdt mot Utskottets förslag, talat åtskilligt om obehörigheten att vilja utföra förmynderskap öfver regeringen; men icke utför man något förmynderskap genom att afåta en skrivelse till Kongl. Maj:t för att fästa dess uppmärksamhet å behöfligheten af en lagförändring. Anser Kongl. Maj:t att någon förändring icke behöfs, står det ju hans regering fritt att sjelf begrafta skrivelsen, utan att de, som ogilla den här, behöfva taga spaden och kasta mull på den. Emellertid är det nog så, att den som läser betänkandet skall der finna att bestämda syften uttalats, ty först och främst har Utskottet uttryckligen hänfört sig till Herr Ehrenborgs motion, som går i en mycket deciderad riktning, och för det andra har Utskottet sjelf uttalat betydelsefulla satser, egnade att ge en förändrad riktning åt förhållandena. Utskottets argumentation går först ut på att visa att det för närvarande icke är fullt klart för lagstiftningsorganet hvad lagstiftaren menat med kommunens "gemensamma hushållningsangelägenheter" och att det därför vore önskligt, att de ärenden som principenligt borde härtill hänföras, blefvo närmare bestämda, så att man icke härmed måtte fortfarande sväfvä i ovisshet, ty att en ovisshet i detta afseende existerade både hos kommunerna och Kongl. Maj:t är ett faktum. Utgifvaren af en tidskrift, som en reservant mot Utskottets förslag spefullt benämnt "en sig så kallande literär tidskrift", men hvaraf jag och många med mig, om också icke den värde reservanten, hemtat många särdeles värdefulla upplysningar, har gjort sig mödan att samla åtskilliga exempel, hvaraf man kan finna, att både kommunerna och Kongl. Maj:t haft en sväfvande uppfattning om hvad med kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter bör förstås. Jag vill nu, för att visa huru åsigtarna skiftat hos regeringen, blott påpeka två fall; de gälla icke jernvägar, hvilket

för norrländingar och alla som ämna bygga sådana vägar är ett ömtåligt ämne, utan frågan är om badorter. I nämnda tidskrift står att läsa att, sedan stadsfullmäktige i Norrtelje beslutat att för stadens räkning inköpa en derstädes befintlig badinrättning och Konungens Befallningshafvande på besvär af åtskilliga stadens innevånare förklarar, att ärendet icke vore af beskaffenhet att utgöra föremål för stadsfullmäktiges afgörande samt upphäft beslutet, så har Kongl. Maj:t, på stadsfullmäktiges besvär, icke funnit skäl att upphäfva Konungens Befallningshafvandes utslag. På ett annat ställe i samma tidskrift finner man, att Kongl. Maj:t år 1865 i ett likartadt fall haft en annan uppfattning, i det Warbergs stad då fått tillstånd att upptaga lån för uppförande af badhus. Här äro således två beslut i fråga om kommuns befogenhet, hvilka äro stridande mot hvarandra. Äfven staden Strömstad har, såsom man på ett annat ställe i tidskriften finner, fått tillstånd att upptaga lån till teckning af aktier i ångbåtsbolag, hvilket förutsätter att äfven ångbåtsrörelse ansetts vara ett kommunalt bestyr. Jag känner icke om dessa uppgifter i åberopade tidskrift äro riktiga, men tager för gifvet att de äro det, de uppgifvas åtminstone såsom grundade på forskningar i arkiven. Nu frågar jag om det kan vara rätt gagneligt att hafva en lag, så beskaffad att den som skall tillämpa den icke vet hvad den betyder, eller hvart den syftar, och om det ej vore en god sak att få lagen tydlig och bestämd, hvilket varit Utskottets första syfte.

För det andra har Utskottet haft till syfte att bereda Kongl. Maj:t säkrare tillfälle, än han nu har, att skydda minoriteternas rätt emot majoriteten. En talare yttrade åtskilligt om konstitutionel frihet. Jag förstod icke rätt hvad han dermed ville säga, ty om de konstitutionella eller politiska rättigheterna är ju nu ej fråga, men jag tror i allt fall att han, med sin erfarenhet i statsmannavärf, bör veta att lagar, som begränsa friheten, stiftas icke till majoritetens utan till minoritetens skydd, ty majoriteten har den fysiska makten och kraften och behöfver således icke skydd; och det är just till minoritetens skydd mot en tillfällig och hänsynslös majoritet, Utskottet ansett att de ärenden, som äro att hänföra till kommunens hushållningsangelägenheter, böra begränsas. Samme ärade talare framhöll äfven såsom bevis på det berättigade i majoritetens valde huruledes han bevittnat, att åsigtorna hos en minoritet efter närmare besinning öfvergått till majoritetens, jag tror att det var i fråga om en jernväg, den minoriteten först ej vill understödja, ehuru den sedermera fann att jernvägen var gagnelig för kommunen. Icke heller jag finner att deri låg något ondt, men jag frågar den ärade talaren, om ej det gått illa till, derest vi antaga ett motsatt förhållande, eller att majoriteten funnit att den misstagit sig, hvilket i jernvägsfrågor ofta kan inträffa, och öfvergått till minoritetens åsikter sedan jernvägsföretaget väl varit i gång? Då hade det varit för sent att ångra sig, ty man hade jernvägen qvar kanhända med sin räntegaranti för 40 år.

Utskottets syfte har slutligen varit att underlätta. Regeringen har skyldighet att bevaka just minoritetens rätt, äfven framtidens. Jag hyser icke någon afvoghet mot jernvägsanläggningar, utan går tvärtom så långt att jag vill lemna fältet öppet för alla sådana, med vilkor blott att de, som besluta dem, få sjelfva vidkännas kostnaderna. Men lägger man af egen maktfullkomlighet bördan på efterkommande i kanske två generationer, då tror jag att „konstitutionel frihet“ och kommunalsjelfstyrelse icke

utöfvas inom behöriga gränser, ty att styra för så långt efterkommande tillhör i min tanke icke ensamt de nuvarande ledamöterna af kommunen, utan en högre vishet tillhör det att pröfva om ofödda generationer hafva gagn eller icke af förslaget.

Jag påstår således, att Utskottet både haft och uttalat bestämda syftemål och dessa äfven fullt berättigade. Frågan har väl för denna gång fallit, men jag tror att det varit bra att den blifvit väckt, och att motionen haft den effekt, att Utskottet med jemförelsevis stor majoritet tillstyrkt en skrivelse till Kongl. Maj:t.

Jag är icke någon älskare af reaktion, men ibland är den nödvändig, och en sådan har — man må säga hvad man vill — redan inträdt uti ifrågavarande förhållanden; ty annars hade Utskottet icke kommit till det slut, som nu i dess betänkande föreligger. Min önskan och förhoppning är, att reaktionen icke skall gå *för* långt, men tillräckligt långt för att stäfja äfventyrliga beslut från majoriteternas sida till förtryckande af minoriteternas rätt.

Herr Ehrenborg: Det är för mig en synnerlig ära, att de Herrar, som äro motståndare till föreliggande förslag, långt mera kritiserat motionen än Utskottets betänkande. Då konjunkturerna emellertid nu icke äro gynsamma för att närmare ingå i detta svåra, viktiga och nästan outtömliga ämne, emedan Kammarens bänkar äro glest besatta, tiden långt framskriden och förslaget för denna gång fallit genom Första Kammarens beslut, skall jag icke heller förlänga mitt anförande genom att till bemötande upptaga alla de inkast, som riktats mot min motion.

Jag finner mig dock nödsakad att med några få ord beröra sjelfva saken. Jag frågar Eder, mine Herrar, eller så många af Eder, som i ämnet äro mottagliga för skäl och icke redan angripits af den kommunala jernvägsfebern, jag frågar Eder: hvilket är förmånligast och mest förenligt med kommunal sjelfstyrelse och med lagbunden frihet, antingen att få röra sig fritt inom ett begränsadt område, som man känner till, eller att röra sig endast på försök, utsläppt liksom på en obegränsad allmänning, der man icke kan taga ett steg med visshet om man kommer fram eller tillbaka, och der icke någon annan garanti finnes för att man icke öfverskrider sin befogenhet, än den som ligger i den öfvervakande myndighetens subjektiva tycke om hvad som i hvarje särskildt fall må vara lämpligt eller falla inom befogenhetens gräns? Det är ej värdt att tala om, att man genom en närmare bestämning af begreppet "gemensamma ordnings- och hushållsangelägenheter" skulle göra någon inskränkning i kommunernas sjelfstyrelse; denna är till stor del nominel och ligger redan utom Kammarerna, nemligen hos Konungens Befallningshafvande och hos Kongl. Maj:t. Det är ej värdt att tala om införandet af förmynderskap öfver kommunerna, då här fastner åsyftas att just inskränka det förmynderskap, hvarunder de, i brist af ärendenas begränsning, nu hållas. Den ärade talare, som yttrade sig härom, är dessutom i sin egenskap af Konungens Befallningshafvande något jäfvig att döma i denna fråga, ty han är sjelf en af våra förmyndare. Jag vet nog, huru svårt och betungande en förmyndarebefattning ofta kan vara, och jag skänker min högaktning åt den, som detta oakadt är angelägen att bibehålla ett sådant besvärligt uppdrag; men i nu förevarande fall är

förmynderskapets och omyndighetens fortfarande icke nyttigt eller med begreppet af kommunal själfstyrelse förenligt. Och hvad beträffar *den* sidan af frågan som afser en inskränkning af ärendena inom ett trångare område än nuvarande praxis börjat utstaka, så hemställer jag: är det rimligt att en kommun skall öppna industri för ändamål, som falla utom kommunens gemensamhet? Ty ett jernvägsföretag är dock en industri, hvad man än må deremot erinra. Den ärade ordföranden i Lag-Utskottet har ock själf såsom sådan benämnt det. Och jag frågar vidare: efter hvilken grund skall utdelningen inom kommunen ske på kommunens andel i det industriidkande bolaget, ty ett sådant företag skall väl någon gång gifva en vinst?

Jag gör härvid ingen åtskilnad på om det är ett jernvägs-, ett ångbåts- eller något annat industribolag som arbetar för att skörda viust genom att tillfredsställa något behof som kan anses vara för kommunen gemensamt. Ett sådant behof är ju t. ex. behofvet af bränsle, helst för en skogfattig kommun; i sanning icke mindre viktigt och "gemensamt" än behofvet af kommunikationer. Nåväl, för några possessionater inom kommunen, hvilka ega hvar sin torfinosse, som de gerna vilja sälja och få affdikad, och derjemte ett öfvervägande röstetal, blir det en lätt sak att bilda ett torftillverkningsaktiebolag genom att tvinga kommunen att ingå i detsamma. under förevändning att bolagets ändamål är att anskaffa billigt bränslematerial, hvaraf kommunen är i stort behof. Detta företag måste till och med falla nära inom begreppet allmän och gemensam hushållsangelägenhet, mera kunna sägas afse kommunens icke blott allmänna gagn utan jemväl *särskilda behof* än ett jernvägsföretag som sträcker sig vida utöfver kommunens territorium. Men företaget, hvari kommunen såsom intressent ingår, må vara af ena eller andra industriela slaget, efter hvilken grund skall nu kommunen mellan sina medlemmar fördela den på kommunen belöpande andel i vinsten? Hvar finnes fonden, till hvilken utdelningen skall läggas, eller skall den ske pro rata parte till dåvarande medlemmar efter deras fyrktal, eller efter annan grund. Jag är öfvertygad derom, att man på dessa frågor blir mig svaret skyldig.

Den ärade representanten från Jemtland, som själf varit en medlem af komitén för uppgörande af förslag till våra kommunallagar, har sammanblandat frågan om att *för en gång* lemna understöd för åstadkommande af en jernvägsanläggning och frågan om att ingå såsom delegare i ett jernvägsbolag.

Jag frågar er vidare, mine Herrar: finnes det icke behof att, jag vill icke säga endast inskränka, utan närmare bestämma kommunens verksamhetssfer? Har man icke redan tillräckliga bevis om den våldiga ovisshet, som råder i detta afseende? Jag önskar, att både Första och Andra Kammarens ledamöter och i främsta runnet alla, som satt sig emot ifrågavarande förslag, läst den förtjenstfulla uppsats om "Själfstyrelse," som finnes intagen i januarihäftet af den här i hufvudstaden utgifna "Svensk tidskrift för litteratur, politik och ekonomi af Hans Forssell," hvilken den ärade ordföranden i Lag-Utskottet behagat i sin reservation benämna "en sig så kallande litterär tidskrift." Der upprullas en sorglig tafla öfver huru det i verkligheten står till med vår kommunala själfstyrelse. Jag mindre förundrar mig än jag beklagar, att Herr Grefven känt sig så obe-

hagligt berörd af denna afhandling, i hvilken icke blott framläggas den kommunala jernvägsindustriens vådliga följder och konsekvenser, utan äfven citeras hvad Herr Grefven, *innan* denna industri gjordes till kommunalärendet, å Riddarhuset yttrat i en syftning motsatt den åsigt han nu förfäktar. Jag förstår mycket väl, att detta varit för honom mindre behagligt, och detta gör mig ondt, men för sakens egen skull kan jag ej annat än glädja mig att alla dessa data och denna utredning kommit till offentlighet. Det går ej en månad förbi, utan att nya fakta, nya bevis framträda för riktigheten af påståendet, att något måste göras och göras snart för att motverka det onda. Om ej alla dessa fakta äro lika märkliga, som Stockholms stadsfullmäktiges riksbekanta beslut i fråga om räntegaranti för Sevvalla-banan, så äro de dock tillräckligt betecknande för att visa nödvändigheten af en förändring. Agitationen för att inleda kommunerna i hvarjehanda jernvägsföretag går liksom med ångkraft öfver hela vårt land och inskränker sig icke ens till fastlandet. Jag har helt nyss fått emottaga ett bref från Gotland från en ungdomsbekant, som är stadsfullmäktig i Wisby. Han säger deri: "Tillåt en landsortsbo, som uppmärksamt följer riksdagsärendena, att uttala sin önskan om framgång för edra sträfvanden för en sundare uppfattning af kommunalförfattningarne. Inneliggande blad visar, att äfven här är fara å färde." Och han bifogar dervid i aftryck en reservation af de 11 stadfullmäktige, som utgjorde minoriteten emot de 14, hvilka beslöto en större uttaxering för anskaffande af bidrag till en jernvägsanläggning på Gotland. 107 medlemmar af Wisby samhälle hafva öfverklagat detta beslut och man afvaktar nu med spänd väntan den dom som skall falla. Såsom sagdt, saken går med stormsteg fram öfver hela landet. Men huru många fakta än gifvas, så kan det dock icke komma in i den oförvillade rättskänslan hos vårt folk, att icke dessa beslut innefatta en rättskränkning mot minoriteten och afse en sak, främmande för kommunen såsom sådan. Säger man motsatsen till någon af de många som i dessa frågor öfverröstats, så tror han det ej, men han är tvungen att gifva sitt bidrag till och rent af ingå uti ett företag, af hvilket han ofta icke har alls någon nytta. I samning, det behöfver en snar hjälp, en hjälp just nu. Ett uppskof med denna frågas afgörande till en annan riksdag är desto sorgligare, som man ser nya aktiebolag oupphörligt bildas — och alla dessa företag få till en god del betalas af kommunens motvilliga minoriteter; så länge svindeln räcker.

I afseende på sättet för frågans lösning, hänvisar den omnämnda afhandlingen till den engelska lagstiftningen. Jag anhåller att få citera blott följande rader: "I England künner man ingenting sådant, som det §§ 1 och 5 af vår Kongl. förordning den 21 Mars 1862 om kommunernas allmänna befogenhet innehålla; men man eger i stället en lag för hvarje grupp af kommunalärenden — en oändlig mängd af lagar och förordningar, hvilka alla tillsammans på det fullständigaste uppmäta hela det område, inom hvilket de olika slags kommunalsamfunden ega att röra sig med den fullkomligaste frihet. Dessa lagar fastställa noggrannt och omständligt hvarje kommunal åtgärds objekt och subjekt, och för det engelska rättsmedvetandet, som å ena sidan aldrig skulle kunna förlika sig med en samhällsmyndighet, hvilken sjelf bestämmer gränserna

för sin befogenhet, och å andra sidan har en traditionel motvilja mot administrativ hierarki, faller det sig just alldeles naturligt att söka den begränsning, som i detta stycke tarivas, genom en ofta ända till ytterlighet specificerad lagstiftning“.

Detta är ett sätt. Ett annat sätt är att, såsom den gamla sockenstämmoförordningen, uppräknat föremålen; ett tredje att undantaga vissa sådana från kommunernas beslutanderätt och att sålunda genom negativa bestämmelser förekomma att kommunerna befatta sig med företag, som, om de också indirekt kunna medföra gagn för flertalet af kommunens medlemmar, likväl icke afse att fylla verkliga gemensamma behof. Slutligen finnes i nödfall ännu en utväg, nemligen att bestämma en särskild, kvalificerad rösträtt i vissa frågor. Af dessa sätt äro två angifna i Utskottets betänkande. Man begär derfore en orättvisa emot Utskottet, då man förebrår detsamma att icke hafva angifvit något sätt för frågans lösning. Hvad Riksdagen har att göra i frågan, är att uttala, att ett behof af förändrade lagstadganden finnes, men Riksdagen är icke i stånd att utreda en så stor fråga, och derfore har ock föreslagits att öfverlämna denna sak åt Regeringen i första hand. Emellertid och under nuvarande förhållanden, sedan Första Kammaren afslagit Utskottets hemställan, återstår icke för Andra Kammaren annat än att för egen del opinera.

Jag skulle vilja härmed sluta, men måste dock i anledning af Herr Grefve Sparres reservation säga några ord till honom, om det också skulle blifva ett afskedsord oss emellan i den kommunala befogenhetsfrågan. Sedan under medverkan från de många kommuner, bland hvilka förut tryckta kommunalstämmoprotokoll blifvit i stor skala distribuerade, numera Stockholm-Westerås-Bergslagens jernvägsaktiebolag konstituerades och derigenom det angelägnaste af alla jernvägsföretag betryggats, så synes det mig som om man haft skälig anledning våga hoppas, att ett afbrott skulle medgifvas i den tendens, som hittills gjort sig gällande, att inleda kommunerna i deltagande i dylika företag, helst bildandet af bolag för industriella ändamål nu i allt fall går så väl, att listorna pläga genast fullteknas, så snart de framlagts. Jag hade lyst den förhoppning, att efterkommande skulle förskonas från följderna af fortgående på denna bana. Snart torde en kris komma, och vi stå ej till svars för vårt handlingssätt att låta följden af vår tids kommunala jernvägsindustri drabba uppå *deras* efterkommande, hvilka nu protestera mot dessa beslut, såsom för kommunerna, likasom för dem själva, främmande. Har jag haft någon grund för denna förhoppning, så vill jag fråga Herr Grefven, hvarföre han fortfarande så starkt protesterar mot hvarje förslag i denna riktning. Och han icke blott protesterar, utan han har visat mig såsom motionär den uppmärksamhet, att han antagit och förkunnat ett enskildt motiv hafva legat till grund för mitt förslag. Såväl under en debatt i denna Kammare i Mars månad sistlidet år som ock nu sednast i sin reservation har han behagat förklara, att det af mig väckta förslag hade sin grund i missnöje med ett särskildt regeringsbeslut. Hvar har han fått detta ifrån? Jag hoppas, att den visan nu skulle vara slutad. Jag får emellertid härmed förklara, att icke något regeringsbeslut fallit, hvarigenom jag för min del blifvit lidande. Men äfven andras nöd kan gå till hjertat.

Jag ber att få erinra Herr Nils Larson, att hvarken stadshus eller gasverk eller vattenledningsverk kunna hänföras till sådana industriella företag som för kommunen såsom sådan är främmande. Deras ändamål stanna inom kommunen själf. Hvad beträffar geflerepresentantens händtydningar om "juridiska spetsfundigheter och fromma önskningsar", så har han lika litet att på det senare vänta svar från mig, som han på det förra fått svar från den nästföregående talaren.

I öfrigt hänvisar jag till min motion och Utskottets motivering, hemställer om bifall till Utskottets förslag och önskar, att Kammaren icke måtte visa sig ligkiltig för att fylla det så skriande behovet för våra kommunala institutioner att erhålla ett verksamhetsfält, så pass bestämdt att de derpå kunna fritt röra sig utan att famla i mörkret.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Jag är i det väsendtligaste förekommen af Herr Nils Larson och kan derföre göra mitt anförande helt kort. I afseende på hufvudfrågan eller att närmare bestämma hvad under begreppet "gemensamma ordnings- och hushållsangelägenheter" rätteligen bör hänföras, anser jag för min del det hafva varit motionärens pligt att i sin motion närmare utreda detsamma och uttala sin åsigt derom. I sådant skick som Utskottets förslag nu föreligger, finner jag det blifva rätt svårt för Kongl. Maj:t att åt detta begrepp gifva en definition, som ej skulle kunna misstydas. Jag tror, att Kongl. Maj:t skall finna detta lika svårt som motionären, och då denne ej lyckats deruti, anser jag det olämpligt att Kongl. Maj:t besväras med språkuppfinning. En ledamot af Lag-Utskottet har för att visa nödvändigheten af en närmare bestämning af detta begrepp anført, hursom Kongl. Maj:t i ett fall afslagit en framställning af en stadskommun att få för stadens räkning inköpa ett badhus, men i ett annat fall tillåtit en annan stad att upptaga lån för uppförande af en dylik inrättning. Jag känner ej de närmare förhållandena dervid, men jag anser det tänkbart, att det ena företaget kunnat vara en verklig kommunalangelägenhet, men det andra icke något sådant. Jag ber att få nämna, att uti min hemort fråga är väckt om att bygga en jernväg emellan två städer. Om jag nu skulle bedöma denna jernvägsanläggnings nytta för och inverkan på angränsande kommuner och dervid börja med ändpunkterna, så skulle jag säga, att den ena kommunen icke kan, men den andra måste betrakta detta företag såsom en kommunens hushållsangelägenhet. Jag är öfvertygad derom att den ena kommunen deltagar i kostnaden för jernvägens byggande, men den andra icke. Andra kommuner finnas, hvilkas område jernvägen icke kommer att vidröra, men som anse densamma så vigtig, att den måste betraktas såsom en deras gemensamma angelägenhet.

Huru vill man då att Kongl. Maj:t skall kunna definiera detta begrepp, så att definitionen slår in på hvarje särskildt fall? Skulle man begagna sättet att uppräknat alla de ärenden, som falla inom kommunens befogenhet, så vore detta sätt mycket godt, om det blott vore användbart. Man finge då en lång lista, men det kunde hända att man glömde något ärende och således vore nödsakad att i slutet af listan tillägga ett "med mera"; och då vore man åter inne på obestämdhetens område och det kunde lätt förekomma någon angelägenhet, hvilken författaren icke tänkt

sig. Man nödgades då ånyo aflåta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t.

En talare på stockholmsbänken har ordat om Lag-Utskottets många syften med detta förslag, och det är då väl att detta Utskottet har ett syfte någon gång. Till sist talade han om ett syfte eller en förmodan, nemligen att, om Kongl. Maj:t icke kunde fästa något afseende vid Riksdagens skrifvelse, kunde Regeringen lägga den under bordet. Jag tror detsamma, men jag får förklara, att jag för min del icke vill vara med om att till Kongl. Maj:t expediera några sådana skrivelser, för hvilka jag icke kan vänta ett annat öde, än att de läggas under bordet. Jag yrkar afslag på Utskottets ifrågavarande hemställan.

Herr Grefve Sparre: Om vi icke hade talat i dag hela dagen, — jag tror det var fem timmar i förmiddags, nu är det redan femte timmen på eftermiddagen, och för hvilket ändamål, Mine Herrar? för ingenting! ty det har icke blifvit och det kan icke blifva något resultat af allt detta talande, jag vill icke säga diskuterande — så skulle jag måhända inlåtit mig på ett mera genomgående skärskådande af den nu föreliggande frågan; men som jag har för stor respekt för att i onödan upptaga Herrarnas dyrbara tid och hyser en synnerlig medkänsla för Herrarnes behof att snart få hvila, vill jag nu endast i största korthet beklaga att denna sak blifvit föremål för en så förskräcklig mångordighet. Jag har hört de aldra farligaste lamentationer om embetsmannahierarki, byråkrati, plutokrati, förmynderskap och allt hvad det heter. Jag börjar nästan tro vi befinna oss midt uppe i despotismen! Och hvad betyder väl allt detta? Detta orerande, dessa historier, detta bref från Wisby! Jo, helt enkelt att några små kommunalgräl sökt bana sig väg till Riksdagens Kamrar. Derföre att en eller annan person har olägenhet eller förargelse af fattade kommunalbeslut, vill man söka upphäfva denna kommunallag som är så näsvis att sätta sig emot ens egen lilla individuella vilja! Tro Herrarne väl, att man med så mycken hetta skulle hafva framhållit denna fråga, att man skulle hafva målat den i så lifliga färger och med så skarpa konturer, om man icke varit inspirerad af dessa eländiga smågnabb, som allt emellanåt förekomma inom kommunerna?

Jag har ur hvad som här yttrats antecknat en mängd saker i de äldra mest motsatta riktningar, af hvilka jag dock endast vill fästa mig vid några få och detta i största korthet.

En talare på stockholmsbänken medgaf: att här verkligen vore fråga om *reaktion* och inskränkning i den kommunala själfstyrelsen. Det var åtminstone ärligt. Men omedelbart derefter sade talaren från Örebro län: nej, det är visst inte fråga om något sådant, utan om att befria oss från embetsmannahierarkien, från förmynderskap m. m. Och hvaruti skulle denna embetsmannahierarki, detta förmynderskap bestå? Hvaröfver klagas man? Jo deröfver att Regeringen eller Konungens Befallningshafvande *icke* upphäft eller ogillat kommunernas beslut, utan fastställt dem. Således deruti skulle embetsmannahierarkien och förmynderskapet bestå, att embetsmännen *icke* vilja göra sig till förmyndare och, enligt lag, *icke kunna* det, utan låta kommunernas beslut stå. Hade Regeringen eller Konungens

Befallningshafvande upphäft dessa beslut och sagt kommunerna: "I förstån ej edert eget bästa; vi förstå det och kassera edra beslut"; då hade man ej klagat öfver administrativ hierarki och förmynderskap. Men att regeringen och embetsmännen låta kommunerna styra sig sjelfva, det är förmynderskap. Jag fruktar att man har det litet grumligt för sig.

Vidare säger talaren från Örebro län, att *industriela* företag få kommunerna icke befatta sig med, men väl med anläggandet af gasverk och vattenledningar. Dessa sednare skulle således icke vara industriela anläggningar? Ja, fråga gasverksbolaget här i Stockholm, fråga vattenledningsbolaget! Jag tror att delegarne anse dessa företag vara rätt briljanta affärer. Emellertid förklarar talaren *dem* icke vara industriela företag. Men deremot jernvägarne — äro industriela företag? Ja, det finnes här i landet en enda jernväg som gifver vinst, nemligen Gefle—Dala-jernvägen, men jag har icke hört att de andra göra så, och jag vågar påstå att *ingen enda* af dem, icke ens den nämnda banan, anlagts i ändamål att bereda delegarne vinst, utan för att bereda orten en nödig kommunikation. Är detta således kännetecknet på ett industrielt företag?

Jag fruktar nästan att jag inte riktigt förstår hvad som menas med industriela företag. Jag hade trott att dermed menades vinstgifvande företag, men som detta synes vara oriktigt, skulle jag vilja anhålla att få en annau definition derpå.

Jag tillstår att äfven mitt förstånd blifvit något grumladt af allt hvad här sagts; men så mycket trodde jag mig dock ännu kunna fatta att företag, som gifva vinst, äro vinstgifvande företag, men icke sådana som icke gifva vinst.

Ytterligare har jag hört talas om 700 à 800 aktieteckningar eller aktiebolag, som skulle betalas af kommunernas minoriteter — ja, mine Herrar, så sades det verkligen — och detta allt på grund af kommunallagen. Ja, om *kommunerna*, och i synnerhet om *minoriteterna* skulle betala alla dessa aktiebolag, så vore lagen i sanning underlig, och då borde vi upphäfva den med aldra snaraste. Men jag hoppas att det ligger någon öfverdrift, något litet grummel, äfven i detta uttryck. Jag vill åtminstone tro att äfven majoriteterna skulle deltaga i betalningen; men så är det ju icke???

Som sagdt — det är så mycket som passerat i dag och så många uppgifter som trängt sig på mig, att Herrarne få förlåta mig, om jag förefaller nedtryckt under bördan deraf.

Blott en sak vill jag ännu fästa mig vid. Den ärade talaren på stockholmsbänken sade, att "syftningen" — och det är ju kring den som hela diskussionen öfver denna punkt rört sig — vore mycket tydligt uttalad i betänkandet. Nåväl, är det jernvägarne som äsyftas? Det är ju en faslig olycka att kommunerna hafva bidragit till jernvägsanläggningar?! Då skulle jag väl hafva anledning förmoda, att Utskottets majoritet uttalat sig *emot* den saken. Men hvad läser jag i utlåtandet? "Huruvida", heter det, "frågor om understöd åt enskilda personers eller bolags jernvägsföretag bör i en blifvande lagstiftning särskildt upptagas, tilltror Utskottet sig nu ej bedöma." Således: Utskottet törs icke säga huruvida jernvägsföretag böra uteslutas från kommunernas gemensamma ordnings-

nings- och hushållningsangelägenheter“; — hvarom dock hela diskussionen nu rört sig.

Och så föreslår Utskottet på följande sida en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t tacktes för Riksdagen framlägga nådig proposition med förslag till sådan ändring eller förklaring af Kongl. förordningarne om kommunalstyrelse i stad och på landet, att de ärenden, hvilka böra hänföras till kommunens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, må blifva i ofvan antydda syftning närmare bestämda.

I ofvan antydda syftning! Ja, jag må med den ärade jemtlandsrepresentanten fråga: hvad är det för syftning? Är det att utesluta jernvägsföretagen? Eller är det att låta dem stå kvar? Nå, det förstår väl utskottsmajoriteten; men det vore kanske äfven skäl att andra förstode det.

Det skulle visserligen vara af mycken nytta att aflåta en sådan skrifvelse till Kongl. Maj:t. Man vet icke i hvad riktning man vill hafva ändringen; derföre skrifver man till Kongl. Maj:t och begär att Kongl. Maj:t måtte göra ändringar i *den* riktningen.

Ja, jag ber om förlåtelse; det faller sig litet komiskt, men jag kan icke hjälpa det. Det är likväl för mig absolut nödvändigt att förstå meningen, ty om skrifvelsen nu beslutas, åligger det, såsom Herrarne veta, Lag-Utskottet att expediera eller uppsätta densamma. Jag måste således försöka begripa den. Jag tillåter mig således att anticipera på min skyldighet i detta afseende och på ett enkelt och simpelt kommunalspråk — när det talas om kommunalangelägenheter kan det ju äfven passa i stycke att använda ett sådant språk, der man icke behöver vara så fastsligt ”grätten“ vid val af ordalag — på ett simpelt och enkelt kommunalspråk alltså öfversätta hela denna skrifvelse, som då skulle låta ungefär så här: ”eftersom våra valmän äro sådana våp att de icke kunna sköta sig sjelfva och bedöma sina angelägenheter; och eftersom vi, svenska folkets representanter äro sådana våp, att vi icke veta hvad vi vilja; så bedja vi Eders Kongl. Maj:t utfärda en lag i *denna syftning!* ”

Herr Leijer: Det är just icke någon så alldeles ovanlig företeelse, att personer uppträda smutskastande sina egna kommuner. Vi hafva till och med sett dylikt i stort, då vissa stora tidningar ej dragit i betänkanke att tala illa om fosterlandet; men hvad som deremot torde vara en företeelse af mindre vanlig, ja af sällspord beskaffenhet är att en representant för *en* kommun inom riksförsamlingen tillåter sig framträda med nedsättande omdömen om en *annan* kommun och jag anser mig särskildt uppfordrad att taga i försvar den kommun, som sålunda blifvit förnärmad.

Den värde talare och motionär, hvars yttrande jag här åsyftar, har nemligen anført Wisby samhälle såsom ett varnande exempel, hvarthän det leder, då en kommun lemnas rätt att styra sig sjelf, och detta sökte han styrka genom uppläsande af ett bref från en vän bland Wisby stadsfullmäktige, i hvilket bref berättas den för detta samhälle i hans ögon så nedsättande historien, att stadsfullmäktige med 14 röster emot 11 fattat

beslut om en *större uttaxering* för ett jernvägsföretag. Nå väl, haru förhåller det sig härmed rätteligen? Jag torde för att ådagalägga detta ej behöfva många ord eller länge taga eder uppmärksamhet, mine Herrar, i anspråk. Det är sannt, att stadsfullmäktige beslutat teckna aktier för hela 30,000 R:dr, samt att mot detta beslut afgifvits af 11 bland fullmäktige en reservation, målad i de dystaste färger; men hvad betyder densamma egentligen? Enligt min öfvertygelse innebär den ingenting annat än ett fattigdomsbevis för herrar reservanter, men ingalunda något fattigdomsbevis för Wisby kommun, såvida man ej menar i afseende på summans obetydlighet i jemförelse med de halfva millioner som beviljats af ej större samhällen. Skulle man tro denna reservation, befunne sig detta samhälle i den mest bedröfliga finansiela ställning och vore färdigt att göra konkurs i hvilken stund som helst, utom det att opinionen utom stadsfullmäktige vore afgjort emot beslutet om aktieteckningen. Ingenting är dock mindre öfverensstämmande med verkliga förhållandet och jag tror, att de fakta jag vill anföra tillräckligt bevisa oriktigheten af ett dylikt antagande.

Utom i denna reservation hafva i laga ordning klagomål anförts öfver oftaberörda beslut och med mycken möda har det lyckats att å besvärshandlingen erhålla 103 underskrifter. Om Herrarne behaga se efter i bilagan till Herr Gumælii motion, som på förmiddagen afhandlades, visar det sig, att i Wisby finnas 1,135 röstberättigade. De utgöra ju således en högst betydlig och riktigt aktningsbjudande minoritet dessa 103 med mycket besvär hopsamlade röster?

Den värde talaren förklarade, att Wisby kommun för det ifrågavarande ändamålet beslutit en *större uttaxering*. Med förlof, detta är en osanning. Wisby kommun har härför *icke* beslutit någon uttaxering alls, ty vid det tillfälle, den 12 December 1871, då beslut fattades, att Wisby stad skulle med 30,000 R:dr ingå såsom aktietecknare uti den ifrågasatta jernvägsanläggningen, upplyste Drätselkammarens ordförande, att detta kunde ske *utan* någon uttaxering, med medel, som funnos att tillgå. Jag förmodar, att hvad jag nu haft äran yttra skall vara tillräckligt för att visa otillständigheten och oriktigheten att, såsom motionären låtit förleda sig till, framdraga detta beslut såsom exempel uppå ett alldeles hufvudlöst begagnande af den kommunala själfstyrelse, som Sverige för närvarande eger.

Då jag emellertid har ordet, bör jag måhända äfven uttala min mening i sjelfva frågan, men jag tror, att jag i sådant hänseende icke behöfver vara mycket vidlyftig.

Jag vill endast fästa uppmärksamhet uppå, hurusom en ledamot af Lag-Utskottet förklarar, att meningen med det föreliggande förslaget vore ett försök att stäfja det "rusande" — såsom jag tror att han uttryckte sig — hvartill våra kommuner gjorde sig skyldiga för att störta sig i förderfvat med dessa jernvägsföretag. Om en person, som blifvit myndig, "rusar" in i företag som tyckas leda till hans ruin, så veta vi, huru man, ifall man är mån om honom och hans välfärd, brukar gå till väga för att hejda honom på förderfvets brant; man sätter honom under förmyndare. Vid en tillämpning häraf på förevarande förhållandet, finner man således, att "meningen" är att redan sätta det gamla Sveriges unga kommuner under för-

mynderskap för att hejda detta så kallade rusande. Jag föreställer mig likväl, att man ej behöfver befara att från denna Kammare åtminstone skall utgå det första försöket till ett dylikt förmynderskap, ty det vore enligt min öfvertygelse, att såå första spiken i vår sjelfstyrelses likkista.

Herr Asker: Jag anhåller om ursäkt, att jag ännu en gång uppträder i denna fråga, men jag anser densamma verkligen så vigtig, att den förtjenar att behandlas med all den omsigtighet som frågans beskaffenhet föranleder.

Det är förunderligt, att man här får höra omtalas och framhållas, att jernvägar egentligen och i främsta rummet skola betraktas såsom industriella företag, men att anläggningar af gasverk och vattenledningar icke äro sådana. Eljest plägar man väl antaga, att vägar äro ett af de första villkoren för civilisationens behof; och då vår tid åstadkommit en så stor uppfinning, ett så mäktigt kommunikationsmedel, som jernvägar måste erkännas vara, må det väl icke förefalla anmärkningsvärdt, att våra kommuner känna sig intresserade att förskaffa sig en så kraftig och lifgivande pulsåder för all rörelse.

Att gasverk och vattenledningar äro industriella företag, har för öfrigt erfarenheten bevisat. Om man vill höra efter huru sådana aktier noteras på alla börser i hela den civilicerade världen, skall man finna, att de i allmänhet ega god kredit och hafva god afsättning. Och om man vill åberopa exempel i detta fall från svenska kommuner, tillåter jag mig anföras ett från Jönköping, der kommunen för stadens räkning utfört både gasverk och vattenledning. Jag känner ej, huru förhållandet i ekonomiskt hänseende utfallit i fråga om båda dessa anläggningar; men det vet jag, att det ena företaget lemnat omkring 7 procent å anläggningskostnaden. De äro dock ganska stora dessa anläggningar och om man icke vill skygga tillbaka för *dem*, hvarföre skall man då känna en sådan förskräckelse för *jernvägar*, då den kommunala samfundsandan finner det klokt och nyttigt att till deras anläggande medverka.

En ärad talare på stockholmsbänken har sagt, att motionären icke begärt något annat förslag än en skrifvelse, och att vid sådant förhållande Lag-Utskottet icke kunnat åstadkomma något annat förslag. Åjo, det fanns ett annat sätt för Lag-Utskottet att svara på motionärens begäran, en annan åtgärd att föreslå än att göra framställning om en underdånig skrifvelse der man saknar all ledning för omdömet, hvad Utskottet vill eller icke vill. I första rummet hade Utskottet kanske bort pröfva huruvida motionen var så motiverad, att afseende derå kunde fästas.

Samme talare förklarade, att syftet vore att stäffa jernvägsbyggnaderna. En sådan syftning måtte vara ganska öfverraskande för Stockholms kommun, som talaren sjelf representerar och hvilken visat sig mycket intresserad att åstadkomma en jernvägsbyggnad, som denna kommun enligt sin uppfattning anser gagnande både för kommunen och landet i sin helhet.

Den ärade talaren nämnde ock, att motionen vore "deciderad." Skada då, att Lag-Utskottet varit så odecideradt, att det icke mäktat gifva oss något annat än ett meningslöst skrifvelseförslag.

Han yttrade vidare några ord om en litterär tidskrift och tillade, att der finnes framlagd mer än en "sorglig taffa." Ja, deruti instämmer jag. Det är sorgligt att erfara huruledes nämnda tidskrift företer hvarjehanda bevis på författarens förmåga att begagna publiciteten för att framställa saker, hvilka skola se ut såsom olyckor, då i sjelfva verket förefinnas beslut — fattade till kommunernas gagn.

Den värde talaren har äfven förmenat, att kommunallagarne voro stiftade allenast och uteslutande till skydd för minoriteten. Deremot har jag vågat antaga att lagar i allmänhet och följaktligen äfven kommunallagarne äro stiftade att gälla lika för alla utan undantag, och att uppyllandet af denna samhällsfordran utgjorde lagarnes styrka.

Vidare yttrade talaren: "tänk, om majoriteten blefve minoritet". Ja, det vore illa, om så skulle inträffa, men han har dock icke anfört något exempel på ett sådant förhållande. Man kan i detta som i andra fall göra hvilka förutsättningar man behagar. Sådant går lätt för sig, men man bör väl också visa, att antagandet eger fog och att någon olycka eller olägenhet uppkommit, hvarpå man vill grunda yrkandet om en lagförändrings behöflighet.

Den ärade talaren har också ansett, att de, som deltagit i beslut om utförande af jernvägsanläggningar för en kommuns räkning, böra vidkännas de kostnader, som derigenom kunna komma att drabba kommunen. Det torde dock vara tids nog att tala derom, då något sådant fall inträffar. Ännu har det ej inträffat i Sverige, och min öfvertygelse är, att de kommuner, som beslutit sig för delaktighet i dylika företag, ganska betänksamt öfvervägt saken, innan den derpå inlätit sig.

Slutligen har den värde talaren yttrat något tvifvel, om dessa företag vore till ofödda generationers gagn. Då den tid är inne, att "ofödda generationer" kunna bedöma verkan af de företag, som nu utföras i Sverige, torde dessa ofödda generationer, vid bedömande af våra jernvägsstrider, ega anledning att med erkänsla minnas dem, som utgjort majoriteten vid besluten om åvägabringandet af dessa företag. Ty det är ganska beqvämt att vara i minoriteten och reservant i saken, der det fordras förutseende och mod att framträda för att försvara och söka genomdrifva en motsatt mening.

En annan ärad talare har förklarat, att motionärens förslag åsyftade att befästa den lagbundna friheten inom ett begränsadt område. För min del kan jag icke finna annat, än att motionärens yttrande i detta fall innefattar en motsägelse, enär hans framställning går ut på att upphäfva eller åtminstone förlama den lagbundna frihet, som inom det begränsade området redan förefinnes i våra kommunallagar. I sådana frågor, som här afses, är nämligen bestämmelserätten inom kommunerna icke obegränsad, ty der finnes verkligen en eller annan hållhake eller — såsom man kallat den — ett visst förmynderskap, och det är tvifvelsutan ganska helsosamt, att sådana i sakernas eget skick grundade begränsningar gifvas, de der likväl icke förqväfvat eller tillintetgjört kommunernas beslutande rätt.

Vidare frågade han, hvem som skulle, i följd af beslut angående ifrågavarande anläggningar, uppbära vinsten. Detta är en rätt besynnerlig fråga. Dertill lära väl inga andra kunna förklaras befogade, än de,

som i sådant hänseende hafva lagliga rättsanspråk. Hvem den indirekta vinsten tillkommer torde icke vara svårt att förklara.

Densamme ärade talaren yttrade äfven, att folket icke skulle kunna öfvertyga sig om gagneligheten af våra jernvägsföretag. Detta påstående vågar jag bestrida. Svenska folket har, enligt min öfvertygelse, inom sig en så god uppfattning af det verkligt stora, att det nog låter öfvertyga sig om gagnet af en företagsamhetsanda, som hittills åtminstone visat sig åstadkomma både lyckliga och fördelaktiga resultat.

I sammanhang härmed nämnde den värde talaren äfven något om England, dess kommunallagar och kommunala lif. Jag tror verkligen, att vårt lagbundna Sverige icke skulle vilja utbyta sina jemförelsevis bättre kommunallagar med dem, som finnas i England, och i afseende å hvilka åtskilliga förhållanden ega rum, som icke äro för oss lämpliga eller eftersträfvansvärda.

För min del må det sagda vara nog, och jag skall icke längre uppehålla mig vid denna fråga. Enligt min öfvertygelse har jag emellertid sökt fritaga den ärade motionären från bördan af ansvaret för något som helst beslut, ledande till inskränkning i de svenska kommunernas urgamla rätt att i egna angelägenheter besluta.

Jag förnyar mitt förra yrkande om proposition på afslag.

Herr Ehrenborg: För det första: *smutskastning*, och för det andra: *osanning*; detta är hvad den ärade representanten för Wisby, hvilken nyss yttrade sig, har velat tillvita mig. Hvad angår smutskastning, så blef beskyllningen derom från hans sida en osanning. Jag nämnde såsom ett bevis på den kommunala jernvägsindustriens framfart, att den hade sträckt sig öfver ifrån fastlandet till Gotland, och anförde det beslut som fattats af stadsfullmäktige i Wisby; men jag tillät mig icke fälla något omdöme derom, annat än det att man på stället hyste tvifvel huruvida den beslutade jernvägsanläggningen verkligen var en för samhället gemensam hushållsangelägenhet. Hade den ärade talaren sagt att jag öfverträdtt 90 § Regeringsformen när jag här nämnde en enskild kommuns beslut, så hade jag kanske haft skäl blifva rädd, ehuru jag dervid skulle haft att stödja mig på hundratals dylika förut begångna öfverträdelser, till och med af jurister. Men den nu gifna tillrättavisningen träffar mig deremot alldeles icke. Beträffande åter osanningen, eller att jag sagt att beslut fattats om "en stor summas uttaxerande", så beror det naturligtvis på hvad man anser vara en stor summa och hvad man anser vara en liten. Sådana begrepp äro alltid relativa. För en redan förut så skuldsatt och hårdt onererad kommun som Wisby, kan jag icke anse en ökad börda af 30,000 R:dr vara liten. Beträffande åter "uttaxerandet", så medger jag gerna att jag icke fäst mig vid den form, hvarunder understödet beslutats, och således gjort mig skyldig till ett oriktigt uttryck. Detta är emellertid likgiltigt. Alltnog: stadsfullmäktige hafva beslutat ett bidrag af 30,000 R:dr "för byggande af jernväg från Wisby till Håfslhem"; och jag ser nu och erkänner att det skett genom aktieteckning, hvilket verkligen icke upphjelper saken, då det just är det understödssätt som jag sökt visa vara stridande mot kommunens befogenhet. Det misstag jag emellertid villigt erkänner mig hafva i min uppsats begått, var dock så pass ringa,

att den ärade talaren icke behöft därför gifva sin gamle vän så skarpa tillmälen.

Hvad gasverk och vattenledningar beträffar, så förete dylika anläggningar en betydande skilnad mot jernvägsbyggnader, ty de falla alltid inom kommunens territorium och äro uppenbarligen till sin karakter mindre att anse såsom industriella företag, än förhållandet är med jernvägarne. Vill man helt och hållet undanrödja den industriella karakteren, så kan detta ske derigenom att kommunerna till dylika företag gifva vissa belopp i form af understöd, och sålunda icke ingå såsom intressenter deri eller drifva dem för egen räkning.

Herr Mankell: Jag anhåller om ursäkt att jag på denna sena timme tager Kammarrens uppmärksamhet i anspråk, men då jag såsom ledamot af Lag-Utskottet själf deltagit i detta beslut, som nu så mycket klandras, anser jag mig böra med några få ord angifva de skäl, som förmått mig dertill, under förhoppning att frågan derigenom kan komma att ses från en synpunkt, hvarifrån den hittills under diskussionen icke blifvit betraktad.

Om kommunerna verkligen hade själfstyrelse, såsom här så många gånger blifvit upprepadt, vore det, efter min tanke, icke skäl att aflåta en skrifvelse eller väcka ett förslag i den af Utskottet ifrågasatta riktningen; men, såsom jag redan i förmiddags anmärkte, hafva de icke denna själfstyrelse, emedan de sakna första villkoret därför, nemligen själfbeskattningsrätten. De ega visserligen beskattningsrätt utåt, i förhållande till det öfriga samhället, men icke inåt i förhållande till sig själfva, alldenstund denna rätt utöfvas af en ringa minoritet utaf bemedlade, hvilka på sednare tiden mångenstädes till egen fördel visat sig missbruka denna sin rätt. För att i någon mån stäffa detta missbruk har den i utlåtandet antydda åtgärden blifvit föreslagen. Jag är i detta fall af helt och hållet olika tanke med Herr Carlén, som sade kommunallagen vara stiftad för att skydda minoriteternas rätt emot majoriteterna. Det är just den obemedlade stora massan som ofta blir beskattad till förmån för ett minoritetsintresse, hvilket man ofta förbländar med det allmännas intresse. Man säger visserligen att det står de missnöjda fritt att klaga hos vederbörande; men man vet af erfarenhet huru dylika klagomål besvaras: "sköt eder själfva", heter det, "begagnen eder själfstyrelse-rätt." Sålunda understödjas rikedomsmajoriteternas beslut öfver den obemedlade majoriteten. Man har många gånger sökt hjälpa detta genom förslag att utsträcka den kommunala rösträtten, hvilket dock gång på gång afslagits. När man sålunda icke kan vinna rättvisa hos hvarken Kongl. Maj:t eller Riksdagen, hvad återstår då att göra? Jo, söka begränsa kommunernas beskattningsrätt genom sådana inskränkningar som här äro ifrågasatta.

Jag vill gerna medgifva att förslaget kunde hafva varit bättre både formuleradt och motiveradt, men jag tror dock att Kongl. Maj:t, i händelse skrifvelsen afgår, nog skall veta hvarom frågan är. Regeringen kan icke vara okunnig om det stora bekymmer missbruket af den kommunala beskattningsrätten väckt inom landet, och den kan således obehindradt vara i tillfälle att göra rättelse i detta missbruk.

Ordföranden i Lag-Utskottet har sökt att med skämt bemöta det yr-

kande, som här framstälts, men jag tror saken vara alltför viktig att på sådant sätt behandlas. I likhet med den ärade representanten för Örebro har äfven jag tyckt mig inom landet finna ett ständigt växande missnöje med denna kommunalbeskattning, hvilket missnöje sannerligen icke stärfjas med skämt.

Dessutom har Herr Ordföranden i Lag-Utskottet tillåtit sig några oriktiga uppgifter. Han sade att Stockholms gasverk skulle vara en kommunens angelägenhet. Såsom hvar och en här i staden känner, är nämnda anläggning dock en helt och hållet enskild affär. Vattenledningen tillhör deremot kommunen. Men den har ännu icke gifvit någon vinst och har aldrig heller blifvit betraktad såsom ett industriellt företag. Hvad som kan hända i framtiden, känner jag naturligtvis icke.

För min del yrkar jag således bifall till Utskottets hemställan.

Herr Leijer: Då jag nyss hade ordet, glömde jag att anföra en sak, som synes mig eguad att sprida något ljus öfver den fråga, som utgör föremål för öfverläggning, och jag anhåller fördenskull att nu få omnämna den.

Man har klandrat Wisby samhälle, derföre att det offrat den så förskräcklig ansedda men i verkligheten så obetydliga summan af 30,000 R:dr på ett jernvägsföretag. Men man har *icke* från något håll hört uttalar minsta klander deröfver, att detta samma Wisby samhälle till dato använt af sina tillgångar mer än 300,000 R:dr till hamnens förbättring.

Jag tror, att det blir krångligt nog att hitta på en sådan formulering af kommunallagar, att den medgifver att nedlägga kommunens medel i ett hamnarbete, men förvägrar kommunen att anvisa penningar för att åstadkomma trafik i hamnen och sålunda bereda kommunen tillfälle till ökad möjlighet af ersättning för de betydliga utgifter kommunen för detta allmännyttiga ändamål icke tvekat att underkasta sig.

Härmed var öfverläggningen slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan och dels afslag derå. Propositionen å den sednare meningen förklarade Herr vice Talmannen besvarad med öfvervägande ja. Votering blef emellertid begärd och densamma anställd efter en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i elfte punkten af dess utlåtande N:o 14,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan af Kammaren afslagen.

Omröstningen visade 31 ja mot 67 nej, och hade Kammaren alltså afslagit Utskottets hemställan.

§ 8.

Herr A. P. Olsson erhöi ledighet från riksdagsgöromålen från den 25 Mars till den 3 April.

§ 9.

Föredrogs och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåninga skrifvelse N:o 5, angående ändring i 20 kap. 11 § strafflagen.

§ 10.

Till bordläggning anmälde:

Stats-Utskottets memorial och utlåtande:

N:o 39, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Stats-Utskottets utlåtande n:o 12, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel;

N:o 40, rörande erhållen återremiss å Stats-Utskottets utlåtande N:o 22, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar, som utan bidrag af allmänna medel utföras;

N:o 41, rörande Kamrarnes skiljaktiga beslut angående Stats-Utskottets utlåtande N:o 27, i anledning af väckt motion om beviljande af anslag för uppreisning af åtskilliga vattendrag i Norrbottens län; och

N:o 42, i anledning af väckt motion om restitution af stämpelpappersmedel, erlagda för en stadsmäklarefullmakt;

Lag-Utskottets utlåtande N:o 19, i anledning af väckt motion om upphörande af främmande trosbekännares skyldighet att deltaga i aflöning och underhåll af svenska statskyrkoförsamlingarnes presterskap och kyrkliga inrättningar; samt

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 11 (i samlingen N:o 26), i anledning af väckt motion derom, att kronolägenhets lösen eller omföring till skatte skall genom kungörelse i kyrkorna offentliggöras.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden, som nu bordlades, skulle sättas främst till föredragning i nästa sammanträde.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 11 $\frac{1}{4}$ e. m.

In fidem
H. Husberg.